

Planinski vestnik

11

glasilo Planinske zveze Slovenije

november 1989

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

november 1989

11

letnik LXXXIX izhaja od leta 1895

vsebina

	Kdo bo SPD-PZS pripeljal do stoletnice?	465
Marjan Raztresen	Gore po meri — narave	470
Borut Mencinger	Triglavskega ledenika je vse manj	473
Marjan Raztresen	Dolga pot do (za)varovanja	475
M. F., Tone Strojín	Prihodnost Alp in organizacije	477
Helena Giacomelli	Nema srečanja	478
Matjaž Kmecl	Nastanek slovenske planinske himne	480
Aleš Lajovic	Modri opisovalec kranjske dežele	483
Neva Mužič	Dva junaka: alpinist in gora	484
Ernest Jazbinšek	Z eno nogo v Slovenski smeri	486
Boris Ogrizek	Pot iz samozaverovanosti	487
Rudi Bregar	Popotovanje od Litije do Čateža	489
Ankica Matošin	Peterica pogumnih iz Mojstrane	491
Ivan Gams	Zaraščene poti po florističnem parku	493
Tomislav Jagačić	Skrinjica na Savinem kuku	496
	Montblanška nevesta	499
	Božanska ledena gora nad pašniki	500
	Gora — spomenik	501
Josip Jesih	Živela planinska idila!	502
	Odmevi	504
	Iz planinske literature	509
	Društvene novice	

Slika na naslovni strani: **Kamniške Alpe iznad Dleskovške planine**

Foto: Stane Klemenc

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Skarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za četrto četrtletje leta 1989 je 120 000 dinarjev, za tujino znaša letna naročnina 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tiska Tiskarna Jože Moškrič v Ljubljani.

KANDIDATI ZA NOVEGA PREDSEDNIKA PZS SE PREDSTAVLJAJO

KDO BO SPD-PZS PRIPELJAL DO STOLETNIČE?

V soboto, 25. novembra, bo v Ljubljani skupščina Planinske zveze Slovenije, ki ji v nekaterih planinskih krogih posvečajo velikansko pozornost. Na tej skupščini bodo namreč delegati izvolili novo vodstvo slovenske krovne planinske organizacije, ki bo Planinsko zvezo pripeljalo do stoletnice Slovenskega planinskega društva. Obdobje do tega datuma bo, kot je mogoče pričakovati, nasploh zelo burno — v burnih in težkih časih, v kakršnih živimo. Planinska zveza Slovenije bo morala na trdnih stoletnih temeljih tradicije poiskati moderne in zanimive poti, da bo ostala slovenska naravovarstvena gorniška organizacija, pod katere streho se bodo slejkoprej radi zbirali privrženci najrazličnejših dejavnosti v gorskem svetu.

Od novega vodstva bo v veliki meri odvisno, po kakšni poti bo šla slovenska planinska organizacija v bližnji prihodnosti. Zato so se različni forumi te organizacije že sredi letošnjega leta začeli pripravljati na volitve, ko so pozvali meddruštvene odbore in komisije, naj pošljejo svoje predloge za najvišje funkcije v PZS, pri čemer naj posvetijo posebno pozornost evidentiranju predsedniških kandidatov. Tako je odbor za kadrovska vprašanja pri PZS dobil »s terena« enajst predlogov za bodočega predsednika PZS, trije predlagani pa so kandidature sprejeli in se

bodo na skupščini PZS potegovali za naklonjenost delegatov (ki bodo s terena seveda prišli z navodili svoje planinske baze, kako naj glasujejo).

Konec septembra je bil skupni sestanek odbora za kadrovska vprašanja, predstavnikov meddruštvenih odborov in članov predsedniškega kolegija PZS, na katerem so se prisotni dogovorili, naj bi na volitvah na skupščini posvetili pozornost predvsem volitvam predsednika, ki bi si sam izbral najožje sodelavce (ki bi jih na skupščini seveda prav tako volili, vendar šele po volitvah predsednika). Na tem sestanku je bilo tudi dogovorjeno, naj bi vsak od treh predsedniških kandidatov pripravil svoj delovni program, kakršnega naj bi PZS uresničevala v naslednjih letih. Osnovni kriterij je, da naj funkcija predsednika Planinske zveze Slovenije ne bi bila samo častna, ampak predvsem delovna in da bi bil bodoči predsednik pripravljen za planinsko organizacijo delati nekaj sto ur letno.

Glede na sklep tega sestanka objavljamo (po abecednem redu) programe treh kandidatov za predsednika Planinske zveze Slovenije. Tako se bodo planinci laže odločili, koga naj volijo. Njihove programe objavljamo take, kakršne so nam poslali, saj smo popravili le nekatere korekturne napake.

ANDREJ BRVAR:

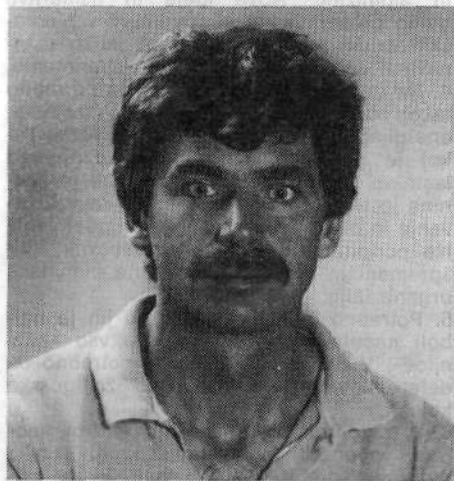
KREPITEV PRAVEGA PLANINSKEGA GIBANJA

Planinska zveza Slovenije že nekaj časa zaostaja za potrebami in interesi planinskega gibanja. Podobna trditev velja tudi za planinska društva. Planinska organizacija se v družbene procese, ki se v Sloveniji odvijajo v tem desetletju, ni aktivno vključevala, zato je njen vpliv v družbi močno upadel.

Pojavne oblike krize Planinske zveze Slovenije se odražajo na naslednjih področjih:

a) Vsebina dela

Na mnoga vsebinska vprašanja ne reagiramo pravi čas. Ta trditev se potrjuje na gospodarskem področju (odprta vprašanja uporabe energije, odpadkov, transporta, zvez). V vzgoji in izobraževanju nam ne uspe preseči ozkosti in zaprtosti, da bi vzpostavili konsistenten sistem. Na ekološkem področju smo izgubili nekdanjo

vodilno vlogo v slovenskem prostoru. Na nove oblike rekreacije, ki se dotikajo na tak ali drugačen način goré, po pravilu ne reagiramo na ustrezen način (prosto plezanje, jadralno padalstvo, gorska kolesa itd.).

b) Kadri

Na mnogih vodilnih mestih v planinski organizaciji so ljudje, ki jih je čas prehitel. Tudi zato se planinski organi niso sposobni odzvati potrebam današnjega trenutka. Ta ocena izrazito velja za sedanjí Glavni odbor PZS.

c) Materialno področje

Reprodukcijska sposobnost planinske organizacije šepa. Le poredko najdemo dovolj kapitala za vlaganje v planinske projekte.

* * *

Vsak program dela planinske organizacije, tudi ta, mora upoštevati njeno dvojno vlogo v slovenskem prostoru. Na eni strani mora z delovanjem vplivati na celotno narodovo zavest in krepitev planinskega gibanja, na drugi strani pa mora biti njeno delovanje usmerjeno v zadovoljevanje interesov svojih članov. Po mojem mnenju mora za izhod iz krize PZS izpeljati naslednji program:

1. Osnovni ton delovanja Planinske zveze Slovenije v prihodnjem obdobju naj bo usmerjen v razreševanje ekoloških vprašanj.
2. Planinska zveza Slovenije naj deluje predvsem za krepitev planinskega gibanja. Zato naj razvija zlasti založništvo, propagando, šolanje kadrov, informatiko in razvojne projekte.
3. Potrebno je doseči profesionalizacijo povsod tam, kjer so razmere in potrebe prerasle amaterski pristop. Ocenjujem, da smo temu najbližje na gospodarskem področju, deloma pa tudi v vodništvu, GRS in alpinizmu. Nove ideje in usmeritve bomo preverjali kot eksperiment v planinskih društvih. Nekatere bomo lahko ustanavljali začasno le za take eksperimente.
4. Na gospodarskem področju je potrebno takoj odpreti naslednje razvojne projekte: energija, transport, odpadki in zveze. Takoj je potrebno vzpostaviti nadzor nad lastnino PZS. Dohodek iz uporabe te lastnine je treba namenjati v sklad za vzdrževanje in obnovo vseh planinskih postojank. Ne podpiram idej, da se prispevek PVP spremeni in bremeni vse člane planinske organizacije.
5. Potrebno je sanirati poti, ki jih je najbolj načela erozija in opustiti vse »bližnjice«. V najkrajšem času je potrebno izdelati slovensko transverzalo za gorska kolesa.
6. V vzgoji in izobraževanju kadrov moramo poenotiti programe, skrócić število nazivov, sprejeti enotna načela za pridobitev nazivov in podaljševanje licenc.
7. Obstoječe podatke in informacije moramo urediti v enotno bazo podatkov in jo vključiti v sistem turističnih informacij.
8. Planinska organizacija se mora pripraviti na povečan pritek tujcev zaradi popotniškega booma v Evropi. Zato moramo

oblikovati cenovno politiko v postojankah, pripraviti vodnike v tujih jezikih in ponuditi ustrezno vodniško službo v povezavi s turističnimi agencijami.

9. Zavzemam se za sodelovanje s planinskimi organizacijami v Evropi. Prednost naj imajo stiki s sosednjimi državami in državami Evropske skupnosti. Strokovni obiski naj imajo prednost pred protokolarnimi.

10. Zavzemam se za znatno zvišanje članarine. Članarina za člane mora biti med 10 in 20 DEM, društvom naj bi ostalo 80 % članarine.

11. Sedež Planinske zveze Jugoslavije naj se prenese v Ljubljano.

12. Potrebno je obdržati prakso, da Planinska zveza Slovenije svoje čelne kadre črpa iz lastnih vrst. Nujno moramo profesionalizirati mesto tajnika PZS, ki naj bo obenem tudi vodja delovne skupnosti.

13. V ospredju nerešenih problemov planinskega športa za dosežek, tj. alpinizma, vedno navajamo materialna vprašanja, dejansko pa so po mojem mnenju vsebinski (ideološki) razlogi tisti, ki potiskajo to dejavnost na rob. Zavzemam se za tehtno in poglobljeno razpravo, kaj ta dejavnost pomeni danes za planinsko gibanje in planinsko organizacijo. Rešitev vidim v večji odprtosti organizacije za športne dosežke in povezavi trga, sredstev obveščanja in alpinizma.

14. Vodenje PZS za naslednji dve leti želim izpeljati z naslednjo ekipo: Tone

namesto komentarja

**GORE
PO MERI – NARAVE**

Letošnje poletje so se po stezah okoli Bohinjskega jezera, po predalpskih gričih in Škofjeloškem hribovju (pa še kje) začeli poditi navdušenci z gorskimi kolesi. Če se bo prihodnje poletje navdušenje za ta novi šport pri nas nadaljevalo, bodo gorski kolesarji začeli biti resna nadlega gorskim popotnikom.

Letošnje poletje markacijski odseki namenoma niso obnavljali nekaterih manj obiskovanih planinskih poti in ob njih risali novih markacij, čeprav je stare že skoraj popolnoma zbrisal čas. Prihodnje poletje bo te in še nekatere druge gorske poti začela gora jemati vase. Na drugi strani so ob zelo obiskovanih gorskih poteh letošnje poletje nastale nove številne bližnjice, tako da se je ponekod med stezami

Škarja, Tone Strojin, Jože Stanonik, Franci Pribožič, Tomaž Banovec, Tomaž Vrhovec, Bojan Žlender, Bojan Brvar, Marija Fabčič, Peter Štiglic, Franci Vesel, Jože Dobnik, Marjan Raztresen.

15. Pri uresničevanju programa se bomo povezovali pri posameznih projektih z vsemi subjekti v Sloveniji ne glede na politično, versko ali svetovnonazorsko pripadnost.

MARJAN OBLAK:

AKTIVNOSTI DOGRAJEVATI NA IZKUŠNJAH

USMERITVE IN NALOGE PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE V NASLEDNJIH LETIH:

1. Izpopolniti organiziranost Planinske zveze Slovenije

— Društva v povezavi z MDO (večja iniciativa na strani PD).

— Društva so dolžna pospeševati ustanavljanje novih društev.

— Planinska zveza Slovenije z društvi in MDO, ki imajo delovno funkcijo skupnih akcij in povezovanja vseh aktivnosti.

— PZS naj bi predstavljala organizacijsko telo z nalogo povezovanja PD navzgor: izpeljati notranjo kadrovske reorganizacije PZS, izdelati kriterije varčevanja in sorazmerja med dejavnostmi, dograjevati odnose do PZJ in povezovanja PZS z Evropo.

— Naloge komisij, njihovi pogrami in finančni načrt morajo biti sprejeti na seji IO.

— V čim krajšem možnem času preiti na profesionalnega tajnika PZS, ker le tako bodo sklepi organov z odgovornostjo pravočasno izvršeni, kot odredbodajalec bo imel več možnosti za dialog z načelniki ko-

že začela kazati skala. Če se bo prihodnje poletje tako nadaljevalo, bi lahko s celih pobočij začelo odnašati rušo in skopo zemljo in zelene strmine bi se začele spreminjati v kamen.

Letošnje poletje so hidrologi, hidrogeologi in krasoslovci začeli meriti onesnaženost nekaterih gorskih vodá in ugotavljati, da se je njihova kakovost zadnji čas bistveno poslabšala. Ko bodo meritve opravili tudi prihodnje poletje, bodo najverjetneje njihovi izsledki še grozljivejši.

Tako številni planinci so zadnja leta v gorah moteč element: nemogoče je, da se zaradi toliko stotin planincev, ki hodijo vsak dan po tistih poteh, okoli Triglava marsikaj ni spremenilo. Marsikaj se spremeni prav tam in marsikaj spodaj, pod goro, kamor bo slejkoprej priteklo marsikaj tistega, kar v velikih količinah ostane tam zgoraj škodljivega, pa gorska in kraška narava tega ne more več prebaviti.

Novo vodstvo Planinske zveze Slovenije se bo moralo najresneje lotiti razreševanja teh akutnih problemov. Prav blizu, v isti gorski skupini, ki je

tudi naša, so se pri sosedih, bližnjih in nekoliko oddaljenejših, najresneje lotili vsakršnih gradenj in razgradenj v svojih gorah.

Zdaj, ko se v Sloveniji nekoliko spreminjajo časi, bi naša planinska organizacija, na primer, lahko po kakšnem zgledu iz bližnje tujine začela akcijo za odkup kakšnega gorskega vrha ali planine, ki jima grozi grob in škodljiv poseg s katerekoli strani: ne da bi ga odkupil kdorkoli, ampak bi ogroženo območje premerili in ga potem po kvadratnih metrih prodali planincem, da bi ga pustili nedotaknjene. Takšne delnice po kakšnih deset zahodnonemških mark, preračunanih v takratno dinarsko vrednost, bi verjetno hitro prodali, kot so nalepke za podporne člane Gorske reševalne službe, ki jih je kar naenkrat zmanjkalo (novih pa niso natisnili in je tako lepo zamišljena akcija ostala na pol poti ali celo propadla).

Novo najvišje vodstvo Planinske zveze Slovenije bo moralo biti kar se da inovativno, če bo hotelo uspešno voditi svoje članstvo.

Marjan Raztresen

misij, društva pa bodo komunicirala s predstavnikom PZS.

2. Izdelati režim oskrbovanja koč

— Osnutke pogodb o zakupu — popojnem, delnem.

— Družbene obveznosti zakupnikov do občin, društva, članov.

— Društva naj bi oskrbnike dobila v svojem bivalnem okolju.

— Društva, ki ne zmorejo oskrbovati koč, naj vsaj začasno ponudijo oskrbovanje drugim društvom.

— Za oskrbnike je potrebno organizirati vsaj dvodnevni seminar pred začetkom sezone.

— Režim oskrbovanja s konji in helikopterjem s poudarkom na varstvu okolja.

— Izdelati program nadomestitve agregatov, opustiti pranje posteljnine v kočah, kjer obstaja nevarnost okužbe vodnih virov (planinci naj bi v gore nosili bombažno spalno vrečo), kajenje v kočah bi lahko opustili.

— Zaključiti je treba vse gradnje planinskih objektov, nova investicija pa se lahko odpre s soglasjem Planinske zveze Slovenije ne oziraje se, iz katerih virov se zagotavljajo sredstva.

3. Cenovna razmerja so razpadla, strožji režimi glede ponudbe alkohola

4. Aktivnosti mladih je potrebno dograjevati na izkušnjah in prisluhniti novim oblikam delovanja

Odločiti se je potrebno glede izobraževalnega centra Bavšica:

— da se lokacija zadrži;

— da izgradnja miruje, aktivira pa se šotorišče;

— ali da se aktivira izgradnja ob soglasju vseh organizmov od PD do PZS.

5. Področje kulture

— Z dosežanji izkušnjami in povečano zavzetostjo nadaljevati;

— izvesti širši pogovor o vsebini PV in njegovi distribuciji;

— lokacijo in pisno odločbo o dodelitvi prostorov za osrednji slovenski planinski muzej imamo; kaj smo pripravljene storiti zanj, katere sponzorje lahko pridobimo, kaj je dolžnost mesta Ljubljane;

— založniška dejavnost je iz leta v leto bogatejša, vendar so še možnosti za njeno razširitev po vsebini in vloženi sredstvih;

— informacijska dejavnost v najširšem pomenu je vse premalo skupna — je predvsem individualna — zahvaljujoč se nekaterim posameznikom.

6. **Alpinizem** je potrebno združiti v eno komisijo, ki bo za svoje delo odgovorna IO. Združiti mora alpinistično vzgojo, klasični alpinizem, nove oblike prostega in športnega plezanja in odprave v tuja

gorstva. Sponzorstvo se uveljavlja, mora pa biti organizirano prek Aleševega sklada. Alpinizem mora imeti skupen program in finančni načrt po dejavnostih.

Odprava PZS mora biti pred odhodom pokrita najmanj 80-odstotno, mesec dni po vrnitvi pa predložen finančni komisiji in IO obračun odprave. Doseči je potrebno racionalno razmejitev splošnega planinskega in družbenega interesa od individualnega.

7. GRS je naš ponos in enkratna izjema v Evropi:

— njena publiciteta je preozka, kot tudi publiciteta vseh dejavnosti v okviru PZS. Sponzoriranje GRS (članstvo, prispevki, SIS za zdravstvo, Zavarovalnica, Loterija, Letalska enota milice) ne gre v koncept pričakovane odmevnosti v prostoru zaradi nepopolne informatike.

8. Priprave na 100-letnico SPD

— Program v okviru PZS in društev, na terenu naj bi bila hkrati, ob istem času, 27. februarja 1993 neka aktivnost v organizaciji društva (občni zbor s kulturnim programom, akademija, kviz, pohod, literarni večer);

— pri vseh treh spomenikih (Kugy, Srčni možje, Aljaž), v Završnici in na Stolu istočasno spominske slovesnosti s pohodi, vse te prireditve pa medsebojno radijsko povezati med seboj z Završnico in se vključevati direktno v vse programe;

— na predvečer v vseh medijih program ob 100-letnici, na TV pa planinski filmi;

— razpis za izvorna dela za mladino in odrasle ob 100-letnici.

9. Planinska pota

Naloga vzdrževanja je društvena, za zahtevnejše oblike obnove bo po sprejetem programu skrbel komisija. Nove poti naj bi odpirali izjemoma, samo s soglasjem komisije in IO.

Določiti je treba poti in območja, kjer je kolesarjenje dovoljeno, ne bomo pa delali kolesarskih poti.

10. S splošnim skupščinskim aktom, dopolnitvijo zakona, sprejetjem odloka je treba doseči status Gorske straže in obveznega mnenja PZS za vsak poseg v gorskem svetu (gradnja ceste, gradbenih objektov, poseki).

11. **Predlog** možnih kandidatov za vodstvo PZS: tajnik Jože Dobnik (dokler ne bo uvedena profesionalna funkcija), podpredsednik Jože Stanonik za področje gospodarstva, Peter Lavrič za področje organiziranosti PD — MDO; Franc Ekar, France Janežič, Janko Mirnik, Pavel Dimitrov, predsednik IO Andrej Brvar, Janko Rednok, Janko Mirnik, predsednik Sklada Aleša Kunaverja — Tone Škarja, predsednik PJZ — Tomaž Banovec — predsednik založniškega sveta.

Vseh razgovorov ni bilo možno opraviti v tem času (bodo opravljeni še naknadno), zato naj javna razprava pri tem dá svoj delež, tako da bodo vsi organi pravočasno izpolnjeni z imeni.

Še mnoge naloge bi si lahko naložili — seveda z več sodelavci. Nazadnje se zahvaljujem sodelavcem v preteklem mandatnem obdobju za trud in vloženo delo.

DR. TONE STROJIN:

PRISPEVEK PLANINCEV K SLOVENSKI POMLADI

Program PZS mora upoštevati, da PZS kot ena izmed najstarejših in najbolj množičnih organizacij v Sloveniji ima do slovenskega naroda in prostora nalogo in soodgovornost s tem, da:

- z gorništvom in njegovimi oblikami izpopolnjuje prosti čas velikega števila Slovencev ne glede na članstvo;

- s svojo interesno, kulturno in gospodarsko dejavnostjo terensko posega v hriboviti svet, to je na vsaj dve tretjini Slovenije, ki je nad 300 metrov nadmorske višine, in to s prek 7000 kilometri markiranih in nadelanih poti ter 170 planinskimi objekti in drugo dejavnostjo;

- je vsebina, ki jo razvija, pogloblja in razširja PZS, to je gorništvu, najbolj univerzalna osnova za zdravje človeka v telesnem, mentalnem in etičnem pogledu;

- s svojimi kočami, potmi in propagando predstavlja pomembno postavko v turističnem potencialu dežele in prispeva k bolj pestri turistični ponudbi dežele;

- s svojimi športnimi uspehi — zlasti z odpravami v tujih gorah — prispeva in dviga športno nacionalni prestiž Slovenije;

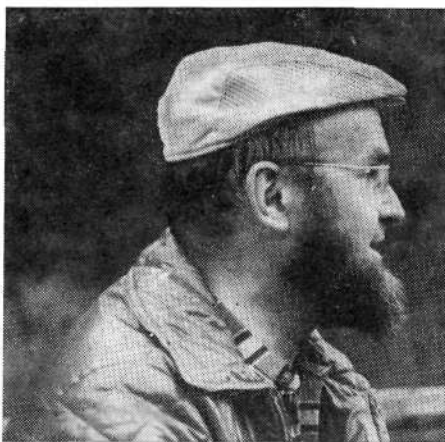
- s planinsko vzgojo mladih in s specializiranimi tečaji oblikuje ponašanje človeka do narave in družbe;

- s prizadevanjem za ohranitev naravne podobe gora prispeva k sloganu: Slovenske gore — ponos moje dežele.

Vse to in še marsikaj ni vedno s strani družbe niti s strani same PZS ustrezno ovrednoteno niti spoštovano. Zato je bližnja 100-letnica SPD pravi trenutek za razmislek, kje smo in kako dalje na pragu XXI. stoletja. Zato naj bo program v počastitev 100-letnice SPD združevalen prav za vse nas in zaradi vsebine ter pomena za narod tudi prispevek planincev k slovenski pomladi.

Poleg utečenih oblik delovanja s PZJ in sosednimi republikami, v okviru Treh dežel, z zamejskimi društvi in ostalih oblik zunanjega delovanja PZS je potrebno nameniti pozornost zlasti naslednjim notranjim problemom PZS:

1. Vsebinsko opredeliti razmerja PZS — planinska društva. PD morajo biti pri tem aktiven sooblikovalec skupnega programa. Redefinirati je treba vlogo MDO. Odnosom povezovanja in komuniciranja s

predsedniki MDO je treba posvetiti dosti večjo pozornost kot doslej.

2. Člena statuta PZS, ki opredelujeta namen in naloge PZS, je treba analizirati po alinejah, ali se, kaj se in kako se izpolnjujejo in na temelju te analize izdelati delovni program PZS,

3. Planinska društva morajo vedeti, zakaj plačujejo del članarine, zato mora biti delovni program PZS natančno določen po akcijah in finančno ovrednoten s predpostavko možnih korekcij in dopolnitev in s prioriteto nekaterih akcij.

4. V okviru enotnega kulturnega prostora posvetiti zamejskim planinskim društvom več pozornosti.

5. Za začetek v večjih krajih in v okviru večjih oziroma starejših PD ustanoviti klube za interesno združevanje članov (klub fotoamaterjev in filmarjev, klub visokogorskih smučarjev, zmajarjev, padalcev, popotnikov, trekingašev, planinskih značkarjev in filatelistov itd.).

6. Odpravarska dejavnost je v Sloveniji zavzela tak obseg in dobila tak pomen, da potrebuje samostojen status v okviru PZS, na katerega naj bo vezan Alešev sklad, marketing itd.

7. Planinska vzgoja naj bo usmerjena tudi v šolanje kadrov za posamezne dejavnosti in za klube (animatorji). Dokončno je treba razrešiti projekt planinskega izobraževalnega centra.

8. Vsebinsko je treba obogatiti delo vseh odsekov in komisij PZS.

9. Urediti in usposobiti je treba dokumentacijsko-informativno službo na PZS in urediti arhiv.

10. PZS mora na področju varstva okolja v gorah dobiti učinkovitejša pooblastila in

možnosti za vključevanje v pristojne organe.

11. Na gospodarsko-gradbenem področju nameniti več pozornosti higienizaciji koč in sanitarij, kulturni postrežbi in ureditvi ožje okolice koč.

Oskrbnikom je treba pred nastopom sezone ponuditi več *enotnih informacij*, po potrebi organizirati regionalna srečanja itd. Skrbeti je treba za večjo povezanost gospodarjev društev, organizirati instruktivne seminarje, poskrbeti za regijske posvete gospodarjev itd.

Izraba alternativnih virov energije v visokogorju (veter, sonce) je ostala neizkoriščena.

12. Doseči večjo navzočnost PZS v kulturi, založbah, s fakulteto za telesno kulturo, muzejstvom itd.

13. Vsebinsko Obvestil bolj usmeriti v delovna gradiva in za praktično uporabo (tematske številke).

14. Razmisliti o aranžmanih s športno industrijo, s potovalnimi agencijami, pri raziskovalnih projektih itd.

15. Priprave na sejo Glavnega odbora in Skupščine PZS opraviti tako, da je zagotovljena poprejšnja vsebinska priprava na terenu pred odločanjem v organih PZS.

16. Preseliti sedež PZJ v Ljubljano, urediti stik s svetom (pošta), doseči ponovno status UIAA (članarina), urediti sprostitev gibanja v obmejnem pasu z Italijo in Avstrijo (Golica) ter biti bolj mednarodno udeležen na različnih področjih (varstvo okolja, založništvo itd.).

Kot motor ekipe predlagam po abecedi zaenkrat samo nekatere tovariše: Tomaž Banovec, Jože Dobnik, Drago Kozole, Peter Lavrič, Janko Pribošič, Marjan Raztresen, Jože Stanonik.

Kandidiram zgolj za časovno omejeno razdobje, to je za priprave in izvedbo počastitve 100-letnice SPD.

ALI LAHKO PRIČAKUJEMO VROČ PEKEL NA ZEMLJI?

TRIGLAVSKEGA LEDENIKA JE VSE MANJ

BORUT MENCINGER

V št. 7/8 letošnjega PV je bilo objavljeno kratko poročilo, da avstrijski glaciologi opažajo v zadnjih letih stalno krčenje ledenika Pastirice (Pasterza) na Velikem Kleku (Grossglocknerju). Neodvisno od tega poročila opažamo tudi pri nas hitro zmanjševanje Triglavskega ledenika — posebno v zadnjem desetletju, da ne omenim ledenika pod Skuto in drugih manjših snežišč, ki so včasih veljala za stalna, pa jih danes sploh ni več (na primer tisto pod Razorjem, kjer se je leta 1951 ponesrečil Pogačnik).

Širši planinski javnosti verjetno ni dovolj znano, da člani Geografskega inštituta dr. Antona Melika pri SAZU že od leta 1946 sistematično opazujejo in merijo spremembe na Triglavskem ledeniku. Takoj po vojni sta še kot študenta geografije oziroma tehnike začela Milan Šinkovec in Stanko Fon, potem pa od leta 1948 do danes geografa Dušan Košir in dr. Milan Šifrer, ki je še vedno vodja teh merenj; občasno so sodelovali še geografi dr. Drago Meze, prof. dr. Ivan Gams, mag. Milan Natek, Matej Gabrovac in dr. Milan Orožen-Adamič. Najzvestejši naročniki PV pa se bodo še spominjali, da je že pred vojno na svoj način opazoval Ledenik in o njem pisal v PV pokojni prof. Pavel Kunaver.

Ker je tematika tudi vizualno dovolj zanimiva in z željo, da morda razjasnimo vzroke za krčenje Ledenika, sem ljubljanski TV predložil scenarij za 30-minutno oddajo o Triglavskem ledeniku, pri čemer

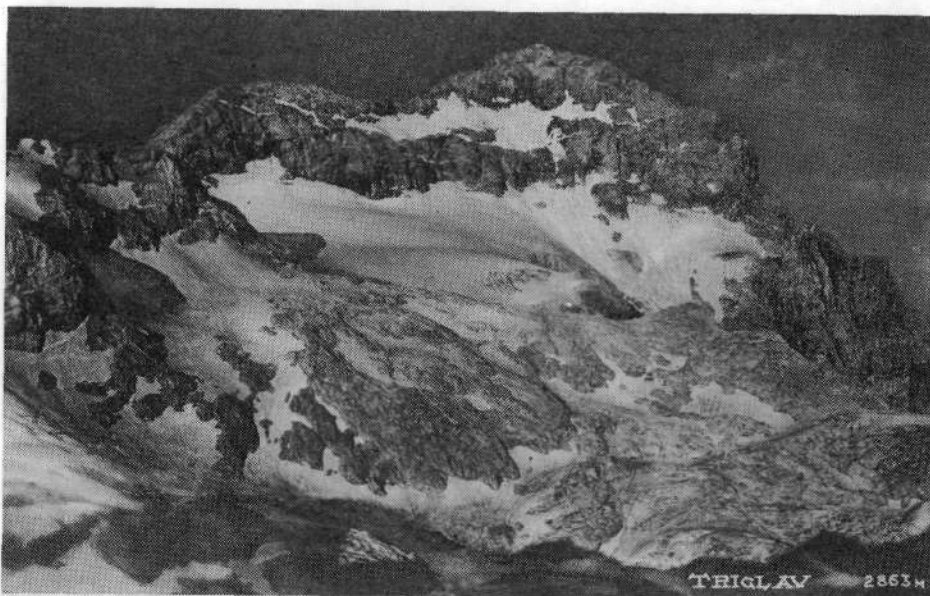
je bilo posebej poudarjeno njegovo stanje in spremembe po letu 1946 v primerjavi z letošnjim obsegom ter dodatno še kratak prikaz sledov pleistocenskih poledenitev v naših krajih (pleistocen in holocen sta najmlajši geološki dobi, ki sta se začeli pred približno milijon leti, holocen pa traja zadnjih 20 do 30 tisoč let; v tem času so se zvrstile štiri izrazite ledene dobe.)

Uredništvo dokumentarnih oddaj je predlog sprejelo, tako da smo oddajo snemali sredi avgusta na Ledeniku, z višin iz helikopterja RSNZ in v nižavah okrog Radovljice. Oddaja bo na II. programu TV Ljubljana letošnjega novembra.

TALJENJE TISOČLETNEGA LEDU

Najprej nekaj podatkov o rezultatih povojnih meritev, ki sta jih dr. Drago Meze in dr. Milan Šifrer redno objavljala v Geografskih zbornikih. Leta 1946 je imel Ledenik površino 14,37 hektara, leta 1954 še 12,66 ha, 1973 le še 11,90 ha in v letu 1989 samo še slabih 10 hektarov. Nekateri raziskovalci temu krčenju že prisojajo besedo »katastrofalno«, saj se je v borih štirih desetletjih ledenik stanjšal za več kot 14 metrov in po površini zmanjšal za dobre štiri hektare.

Kako so zastavili merjenje Ledenika? Najprej je treba povedati, da vsako leto beležijo opazovanja in meritve v mesecu septembru, to je ob koncu talilne dobe ledeniškega leta, saj se v oktobru že zanesljivo začne redilna doba. Tako torej zvezmo, da redilna doba traja od začetka oktobra do konca aprila, ledeniško leto

Predvojna razglednica: čeprav je posneta z nekoliko nižjega izhodišča, dobro prikazuje takratni obseg snežišč sredi poletja. Okrog Glave je skoraj do temena še vse »zalizano« z belo gmoto

Foto: Griesbach/Knaus, Zagreb

pa od oktobra do oktobra — oziroma od prvega jesenskega snega, ki tisto leto ne skopni več, pa do prve izdatne spomladanske odjuge.

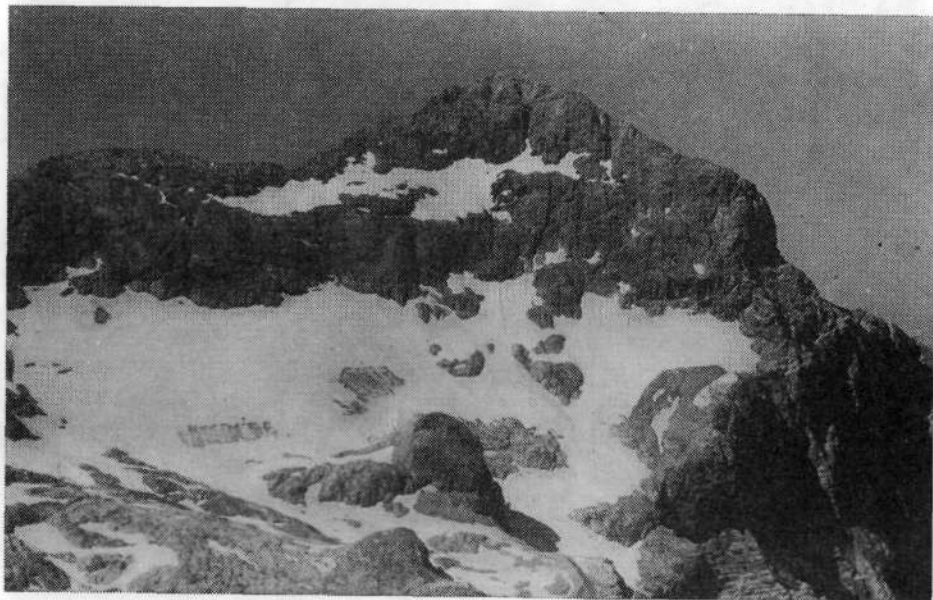
V letu 1946 sta prva merilca Stanko Fon in Milan Šinkovec z rdečo barvo označila po skalah ob robu Ledenika takratni obseg in tako določila stalne merilne točke. Kolikor se Ledenik krči, toliko se njegov rob

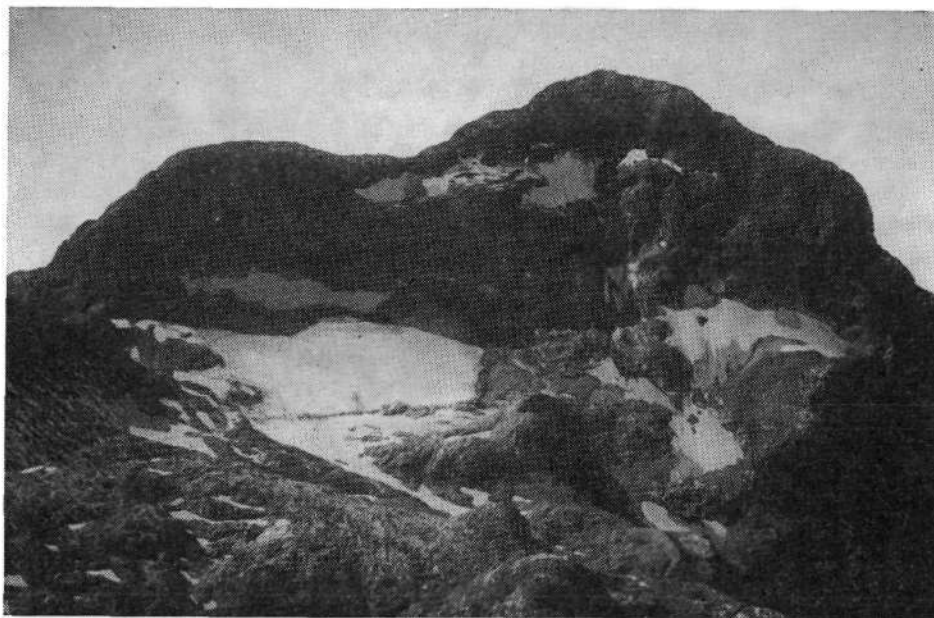
odmika od stalnih merilnih točk. Letos sredi avgusta sta dr. Milan Šifrer in Dušan Košir, ki je že lani »praznoval« 40 let, odkar meri Ledenik, ugotovila, da se je od merilne točke 12 na pobočju Glave (izrazite vzpetine nad Steno) led umaknil že za 85 metrov!

Zanimivo je, da se je Ledenik najhitreje umikal v prvih trinajstih letih opazovanj

Leto 1954: površina je še po vsej širini od Kugyjeve police pa skoraj do Kredarice povezana. Snežni jeziki so še izdatni precej nizko pod Glavo

Foto: dr. M. Šifrer

Leto 1973: zaplate »zelenega snega« še segajo do pobočij Glave. Pojavile so se skalne grbine, ki v ravni črti režejo belo površino in naznanjajo konec spodnjega dela Ledenika

Foto: dr. M. Šifrer

oziroma merjenj, to je do leta 1959, in sicer kar za okrog 50 metrov od merilne točke 12 na Glavi, potem do leta 1973 še za 30 metrov, do leta 1983 pa le še za slaba dva metra. Takoj je treba dodati, da se je krčenje v sedemdesetih letih močno upočasnilo zaradi obilnega snega v zimah od 1976 do 1979: v zimi 1976/77

so na Ledeniku izmerili celo 8 metrov snega, kar je ekstremna debelina celo za višine okrog 2500 metrov — toda ta zima ni bila v nižinah nič posebnega!

Potem pa so v osemdesetih letih nastopile izredno suhe zime kar druga za drugo do letos, ko je bilo prvič zabeleženo, da na Kredarici v mesecu januarju praktično ni bilo snega. Takim zimam so se pridružila

Leto 1989: dobro se vidi, da je Glava že daleč od spodnjega roba Ledenika

Foto: dr. M. Šifrer

še nadpovprečno topla poletja v letih 1982, 1983, 1985 in 1987. Tako ni čudno, da je skopnel ves sneg, ki se je nakopičil v sedemdesetih letih in začelo se je prav katastrofalno taljenje že celo fosilnega ledu, starega morda tisoč in več let. Kopni torej že sredica, jedro ledenika — navidez počasi, vendar prvič, kar naš človek pomni.

Te navedbe potrjuje tudi površinski videz Ledenika: razpok praktično ni več videti, ker se je led preveč stanjšal; v spodnjem delu se je razkrila nekaj hektarov velika skalovita pokrajina, ki je v zadnjih letih odrezala spodnji jezik ledu od matične mase; ob spodnjem robu ledu so bila kar tri manjša jezera vode iz številnih studencev, katerih šum smo slišali do Kredarice. Skoraj celotna površina ledu je bila pokrita z gruščem ali ledeniškim drobjem, ki je prišel na dan v zadnjem času. Tako dandanes še pomisliti ni mogoče na kakšno poletno smučanje, kot ga še leta 1973 priporočajo avtorji planinskega vodnika Julijske Alpe!

HLADNE IN TOPLE DOBE

Ob vsem tem se pač zastavlja cela vrsta vprašanj, na katera bo v oddaji odgovarjal dr. Milan Šifrer, seveda v okviru možnosti, ki jih daje sodobna geografska znanost. Najprej: koliko vemo o »življenju« Triglavskega ledenika v minulih stoletjih in tisočletjih?

Dr. Šifrer nam je postregel z naslednjimi ugotovitvami:

Stari ledeniški nasipi oziroma morene nedvoumno pričajo, da so na višku ledene dobe ogromne mase snega in ledu do 500 metrov na debelo prekrivale bohinjsko

in blejsko kotlino ter segale na gorenjski strani do Podvina in na primorski do Sela pri Mostu na Soči. Zdaj smo sredi toplega obdobja, ki traja že kakih 20 tisoč let. Pred približno 4000 leti pa je bilo tako toplo podnebje, da Triglavskega ledenika ni bilo, gozdna meja pa je bila 300 metrov višje, kot je zdaj. Dokaj hladno podnebje je bilo med 12. in 16. stoletjem, ko so bili ledeniki v Alpah znatno večji od današnjih. Naslednji močan poledenitveni sunek je bil v srednji Evropi sredi prejšnjega stoletja in ne dosti milejši okrog leta 1920, o čemer že nazorno pričajo dobre fotografije.

Kakšna je torej perspektiva našega edinega pravega ledenika? Ali mu grozi izginotje?

Možno je seveda tudi to, posebno če upoštevamo novejšo teorijo ameriških klimatologov, da se je v tem desetletju podnebje začelo segrevati zaradi učinka tople grede. Ta teorija sicer še ni dokazana in podprta z rezultati dolgoročnih opazovanj, njeno bistvo pa je v tem, da je v zemeljskem ozračju vedno gostejša in bolj strnjena plast prašnih delcev in ogljikovega dvokisa. Ta plast zadržuje dolgovalovno infra rdeče sevanje od Zemlje v vesolje — skratka, zadržuje ohlajanje našega planeta.

Če bi po vsem tem koga obšle črne slutnje o vročem peklu na Zemlji, naj se pomiri ob misli, da je človeško življenje prekratko, da bi doživeli velike spremembe podnebja. Toda tak skromen mejni pojav, kot je Triglavski lednik, ki to ime komaj zasluži, je seveda skrajno občutljiv na vsako rahlo zvišanje povprečne letne temperature.

MED ČAKANJEM IN RAZPRAVAMI PA GORSKI SVET PROPADA

DOLGA POT DO (ZA)VAROVANJA

MARJAN RAZTRESEN

Privrženci tehničnih novosti, ki jih uvajajo v gorski svet, bodo spet nezadovoljni zaradi nasprotovanja varstvenikov okolja: potem ko so se poprej spravili nad gorska kolesa, so se zdaj še nad umetni sneg in nad ultra lahka letala. V nekaterih alpskih deželah so se že z zakonskimi akti postavili po robu škodi, ki da jo povzročajo gorskemu svetu, zdaj pa so začeli o tem na ministrskih ravneh razpravljati tudi v Sloveniji.

Povod za to je bila resolucija Mednarodne komisije za varstvo alpskih območij CIPRA, ki je že davnega leta 1983 zasedala na Bledu in ki je na predlog avstrijske Zveze za varstvo narave temeljito razpravljala o škodljivem vplivu uporabe novo

razvitih lahkih letal na alpski prostor. Resolucija je bila namenjena vladam alpskih dežel, v njej pa pozivajo zakonodajna telesa alpskih dežel, naj takoj izrečejo popolno prepoved uporabe lahkih letal (motoriziranih zmajev) v alpskem prostoru, še preden bi se razvila industrijska proizvodnja teh zračnih plovil.

HRUP IZ TRETJE RAZSEŽNOSTI

»Drugače kot pri mopedih,« je zapisano v utemeljitvi te resolucije, »katerih moteči hrup je splošno poznan, ne moremo lahkim letalom priznati nobenega razumnega namena razen športnega udejstvovanja uporabnika. Medtem ko so mopedi navezani na ceste, bodo lahka letala pri nadaljnjem razvoju obremenjevala s hru-

pom površino celotnega rekreacijskega prostora Alp. Za ljudi, ki tu živijo, pa tudi za tiste, ki tu iščejo oddiha, pomeni obremenitev s hrupom trajen stres. Rekreacijska vrednost alpske pokrajine se manjša. Bati se je, da bo po površini razdeljeni moteči hrup zdaj še iz tretje razsežnosti vplival v pomembni meri tudi na biosfero. Izkazalo se je že, da ta hrupna plovila, ki se hitro premikajo, negativno delujejo na živalski svet. Lovna divjad je motena v svojih staniščih, zaščitene in zaščite vredne živalske vrste so v ekološko pomembni meri podvržene stresu. Na hrup se v resnici sploh ni mogoče privaditi. ...»

V utemeljitvi je zatem primerjava z motornimi sanmi, za katere je pred desetletjem ali kaj tudi kazalo, da bi lahko postale množični športni in rekreacijski rekvizit, vendar je CIPRA izposlovala, da je skoraj povsod zdaj potrebno za njih uporabo posebno dovoljenje in niso zdaj nikjer v Alpah športni rekviziti, ampak le transportno in reševalno sredstvo v sili. Prav tako so oblasti marsikje sprejele omejitvene varstvene ukrepe proti hrupu, ki ga povzročajo zasebni turistični poleti s helikopterji.

»Ker lahka letala nimajo nobene praktične naloge, učinkujejo pa skrajno negativno na domače prebivalstvo, na vse, ki iščejo oddih, pa tudi na dele živalskega sveta, terja CIPRA, da uporabo lahkih letal takoj prepovedo.« je zapisano v uradni zahtevi z Bleda. »Vprašanje lahkih letal je treba priznati kot tipičen primer splošnega ekološkega pravila, da se nikakor ne sme storiti vse, kar je možno storiti.« — Posebno pa CIPRA zahteva prepoved poletov s takimi letali nad naravnimi in krajinskimi parki.

PRITISK NA SLOVENIJO

Ni izključeno, da so varstveniki okolja in še posebno uprava Triglavskega narodnega parka kmalu po tem zasedanju na Bledu poslali slovenskim vladnim telesom zahtevo po prepovedi, vendar ni bilo slišati, da bi o njej razpravljala ali celo sprejela ustrezne ukrepe. Verjetno je ta zahteva obležala v kakšnem predalu, na kar navaja šele pred kratkim začeta razprava o drugih podobnih primerih.

Triglavski narodni park je namreč v začetku letošnjega marca poslal Republiškem komiteju za varstvo okolja in urejanje prostora pobudo za dopolnitev zakonov in podzakonskih aktov s področja urejanja prostora, v kateri ugotavlja, »da se v zadnjem času pojavljajo nove oblike poseganja v prostor, ki sedaj niso urejene niti v zakonih, niti v drugih predpisih, niti niso predmet planskih aktivnosti«. TNP je posebej opozoril na smučanje s pomočjo helikopterja, na vožnje z gorskimi kolesi, na smučanje po neurejenih smučiščih in

na turno smučanje. Poleg tega je po mnenju TNP »posebej zaskrbljujoče, da ni nikjer urejeno vprašanje uporabe snežnih topov in prepiranje snega k kemičnimi sredstvi«.

»Ugotavljamo,« je posebej poudarjeno v tej pobudi, »da zaradi prepovedi nekaterih od navedenih športnih aktivnosti v sosednjih deželah alpskega območja že nastaja pritisk na Slovenijo in njene športne centre, zaradi želenega povečanja turističnega prometa pa nekatera okolja hitro prevzemajo te aktivnosti brez nujnega premisleka o posledicah teh športov na naravno okolje.«

Kmalu zatem pa so se stvari vendarle začele hitreje premikati. Republiški vodnogospodarski inšpektorat, ki deluje pri Republiškem komiteju za varstvo okolja in urejanje prostora, je pripravil študijo (ali pa ugotovitve) o takšnih posegih v naših gorah in okoli njih. V njej je zapisano, da pri nas obseg takšnih škodljivih posegov v gorsko naravo še ni tolikšen kot v nekaterih drugih alpskih deželah, zato je treba o njih najresneje premišljevat in ustrezno ukrepati, da v večjem obsegu ne bi postali škodljivi prostoru in okolju.

V tem besedilu je posvečena precejšnja pozornost umetni pripravi snega in utrjevanju naravnega snega s kemičnimi pripravki. Zapisano je, da je pri nas le nekaj snežnih topov v Kranjski gori, Slovenj Gradcu in na Mariborskem Pohorju. Vendar: »Naprave za umetno pridobivanje snega so razmeroma veliki porabniki energije. Ocenjujemo, da je potrebnih za pripravo kvadratnega metra umetnega snega 0,25 do 2,80 kilovatne ure energije. Te naprave so tudi razmeroma veliki porabniki vode. Ocenjujemo, da je možno iz kubičnega metra vode pripraviti povprečno 2,5 kubičnega metra umetnega snega. Pri popolnem enkratnem zasneženju debeline 30 centimetrov je potrebnih sto litrov vode na kvadratni meter površine.«

POZITIVNI IN NEGATIVNI VPLIVI

Med pozitivne vplive takšnih posegov štejejo zavarovanje travne ruše pred mehanskimi poškodbami smuči in teptalcev za sneg ter možnost, da fiksno vodovodno omrežje poleti uporabljajo za namakanje in zalivanje, med negativne pa spremembo mikroklima, odvzem vode iz pozimi že tako pičlih vodotokov, hrup, posebno še ponoči, in neugoden vpliv na pokrajinsko sliko. Poleg tega so fizikalne lastnosti umetnega snega drugačne od lastnosti naravnega snega: pod umetnim snegom so tla pogosteje zamrznjena, zato je dihanje tal težavnejše.

Posebno v Avstriji imajo po deželah različno urejeno pravno regulativo, povezano z napravami za umetno pripravo snega; povsod je potrebno vodnogospodarsko soglasje, poleg tega pa ponekod še eko-

loško, naravovarstveno, obrtno ali prostorsko načrtno. Tako zdaj tudi pri nas predlagajo, da bi moral investitor takšne naprave imeti lokacijsko dovoljenje, pred tem pa ugotovitev pristojnega organa o možnostih preskrbe naprave z energijo in vodo ter o vplivih naprave na okolje.

Republiški vodnogospodarski inšpektorat je dal tudi mnenje o smučanju po neurejenih smučiščih in o turnem smučanju. Ugotovil je, da lahko takšno smučanje povzroča škodo, ker smučarji z ostrimi robniki lahko poškodujejo veje in debla dreves in plašijo gorsko divjad. Zato bi kazalo pri nas razglasiti »mirna območja«, kjer bi bilo vsakršno smučanje prepovedano, drugje pa naj bi označili smučarske proge in predvsem smučarje opozarjali na gorski bon-ton.

Kar zadeva ultralahka letala in motorne zmaje, ki so jih že leta 1984 prepovedali nad gorskim svetom Švice in Liechtensteina, menda pa jih bodo še letos tudi v Avstriji in Zahodni Nemčiji, je slovenski inšpektorat mnenja, naj bi bili poleti s takimi plovili nad našim gorskim svetom dovoljeni le s posebnim dovoljenjem pristojnega upravnega organa ali pa naj bi uporabo celo popolnoma prepovedali.

Tudi za vožnje z gorskimi kolesi pripravljajo pri nas omejitve: dovoliti naj bi vož-

nje z njimi samo po nekaterih stezah in prepovedali vožnje na gorske vrhove in grebene nad 2000 metri nadmorske višine.

RAZPRAVE ŠE BREZ UČINKOV

Kar zadeva snežne topove in umeten sneg, se je konec letošnjega julija oglasila Republiškemur komiteju za turizem in gostinstvo Poslovna skupnost za žičnice Slovenije, od koder so zagotovili, da pri nas »pridelujejo« umetni sneg le ponekod in na manjših površinah, da »velja načelo: dober pašnik — dobro smučišče in obratno«, da pri umetnih zasnežitvah pri nas ne uporabljajo nikakršnih kemičnih sredstev in da nikakor ni utemeljena izdaja posebnih soglasij proizvajalcem umetnega snega. Nasprotno pa so žičničarji mnenja, da bi s predpisi nekako le morali urediti drugačne oblike smučanja (po neurejenih smučiščih in turno smučanje) in letenje z ultralahkimi plovili...

Tako so se vse te razprave v kakšnih petih letih pri nas na sončni strani Alp zvrtele in prišle v začetku letošnjega septembra iz slovenskega ministrstva za turizem v Splošno združenje gostinstva in turizma, ki je konec septembra o tem razpravljal.

Kdaj bo pri nas kdo začel ukrepati, še ni znano.

SREČANJE PLANINCEV TREH DEŽEL

PRIHODNOST ALP IN ORGANIZACIJE

Letošnje, jubilejno, 25. srečanje planincev treh dežel (Slovenije, Koroške in Julijske Krajine-Benečija) je bilo 30. septembra in 1. oktobra v Beljaku, pozdravila pa sta ga tudi beljaški župan Manzonreiter in koroški deželni glavar dr. J. Haider. V pozdravnih govorih sta poudarila pomen planinstva, prav tako pa tudi sodelovanje med narodi vseh treh dežel.

Tokratno srečanje je bilo posvečeno ekološkim problemom v planinskih kočah in na poteh. Uvodni referat je imel mag. Peter Hasslacher, ki je razčlenil vpliv vedno večjega razmaha turizma na ekološko problematiko nasploh, zlasti pa še v planinah (nove tehnologije čiščenja odpadkov, preskrba z vodo, vprašanje odpadkov in smetišč, uporaba energetskih virov itd.).

Razpravljalci so pozdravili tudi nujnost aktivnejšega odnosa do gorskih kmetij in tam živčih kmetov (čiščenje in krčenje planšarij, odstranjevanje kamenja, ograjevanje, sanacija planšarskih koč in drugo). Udeleženci srečanja so se med drugim dotaknili gorskega biciklizma, ki po njegovem mnenju ne spada v pravi gorski svet.

Za slovenske planince oz. za Planinsko zvezo Slovenije je referiral prof. dr. Tone Strojtn. Njegov prispevek, ki je bil zelo ugodno sprejet, objavljamo v celoti.

Ob tem jubilejnem srečanju je zbor podelil posebne diplome vsem tistim planincem, ki so dolgo vrsto let aktivno sodelovali pri organiziranju srečanj in izvajanju skupnih akcij. Ta priznanja so iz Slovenije prejeli častni predsednik PZS in častni predsednik srečanj treh dežel dr. Miha Potočnik, Mirko Fetih in Jadka Suša.

Ob čudovitem jesenskem vremenu so se udeleženci srečanja treh dežel naslednjega dne peš povzpeli na vrh Dobrača (2166 m).

M. F.

* * *

POVEZOVANJE V ALPAH

Dandanes govorimo zgolj o človekovih pravicah in zahtevah, nikakor pa nismo pripravljani slišati tudi kaj o dolžnostih.

Varstvo narave — tudi v gorah — je danes več kot dolžnost; pomeni obveznost vseh in vsakogar, ki zahaja v Alpe.

Obveznost do varstva narave, vključno narave v Alpah, ni in ne more biti le ob-

veznost planinskih organizacij in njenih članov, zato je treba zagotoviti kar najširše povezovanje. Pri varstvu narave v Alpah je treba doseči povezovanje planinskih organizacij alpskih dežel med seboj, planinskih organizacij z ustreznimi državnimi organi in planinskih organizacij z naravovarstveno stroko.

Varstvo narave v Alpah je **internacionalni problem** zaradi turističnega prometa, onesnaževanje rek in potokov, ki tečejo iz dežele v deželo, zaradi kislega dežja in najbolj zaradi ljudi, ki prehajajo iz ene države v drugo tudi prek Alp.

Etika gornikov in turistov do Alp mora biti za vse istosmerna, srčna in kulturna.

PLANINSKA ORGANIZACIJA IN ALPE

Vsaka planinska organizacija posega v Alpe med drugim, s planinskimi potmi, s planinskimi kočami in s svojimi člani in simpatizerji.

Poti in kočice v Alpah so v pionirski dobi odkrivanja Alp in še desetletja imele namen odpreti Alpe množicam. Vsaka nova pot, vsaka nova planinska postojanka je pomenila uspeh in afirmacijo planinske sekcije.

Poti so bile markirane, nadelane in zavarovane zaradi človekove varnosti, orientacije in turistične informiranosti. Nikoli se nismo do sedaj menili za Kugyjevo svarilo: **Ljubim čiste skale. Nikar preveč ne pleskajte in razbijajte po gorah...**

Danes spričo razvejanosti mreže gorskih poti, križanja in prepletanja transverzal, označevanja poti z različnimi znaki, številkami in barvami (upoštevajmo še lovska znamenja, turistične poti) lahko marsikje upravičeno govorimo o **nasilju nad naravo** v več pomenih.

Marsikje nova pot, posebno markirana varianta (bližnjice si človek že tako poišče), ni potrebna in pomeni obremenjevanje prostora, poseg v krajinsko integriteto, trganje ekotopa z novo komunikacijo itd. Drugje premarkiranost pomeni pretirano delovno vnemo planinske sekcije, ko poleg tovrstne poti markira še več variant peš poti. Posebno poglavje je zavarovanje sten z vrmi, klini, stopi in zatiči ter pripadajoča dediščina iz vojn (mulatiere, ka-verne, vojašnice).

Pretiravanje s potmi po eni strani pomeni obremenjevanje alpskega prostora in onesnaževanja, po drugi strani pa stroške za vzdrževanje in ob slabem vzdrževanju povod za negotovanje v javnosti.

Tudi planinske kočice v Alpah so bile grajene zaradi človekove varnosti, zavetja pred nočjo, mrazom in neurjem, za oskrbo turistov in gornikov, za financiranje planinske dejavnosti itd. Žal je marsikatera planinska postojanka danes prej znamenje prisotnosti planinske sekcije v gorah, kot pa da služi svoji funkciji — oskrbi in var-

stvu, ker je odprta krajši čas, in še to ob koncu tedna. Kategorizacija planinskih koč v **nižinske**, ki so v bistvu gostišča, v **sredogorske**, ki so turistični objekti (cesta, žičnica), in v **visokogorske** (bivaki, zavetišča) se ravna po njihovi funkciji.

Režim upravljanja, transport in udobje v planinskih postojankah se spreminja z nadmorsko višino. Z njo se pojavljajo tudi specifični problemi glede varstva okolja. Planinska organizacija se tu dnevno srečuje z nekaterimi dilemami, ki so deloma pogojene zlasti z razvojem turizma in zahtevami turističnega prometa, s prelomom v higienskih navadah, z gledanji na visokogorski turizem kot gospodarsko dejavnost in z zahtevami varstva narave in okolja.

STALIŠČA PZS DO NOVOGRADENJ IN POTI

Planinska zveza Slovenije ima v svojem statutu zapisano, da vsakdo hodi na lastno odgovornost po planinskih poteh.

Planinska zveza vzdržuje v slovenskih gorah kataster poti, ki so kategorizirane po težavnosti, zavarovanju in ostalih tehničnih podatkih.

Stanje lociranosti planinskih postojank v slovenskem visokogorju je tako, da je na vsake tri do štiri ure hoje planinska postojanka. V krajinskih parkih (npr. Martuljek) velja dogovor, da planinska organizacija tam razen bivakov ne bo gradila planinskih postojank. Planinska zveza Slovenije stoji na stališču, da razen v bolj oddaljenih predelih (npr. Bavšica, Koritnica) ni potrebe po novih planinskih postojankah, pač pa posodobitev in obnova sedanjih koč ter večja sanitarna obdelava okolja (sanitarije, vodna zajetja, deponije odpadkov). Prispevek za pomoč visokogorskim postojankam naj bi v prihodnje deloma uporabili tudi za sanacijo higiene v kočah in okolju.

Planinska zveza Slovenije je na zadnji skupščini sprejela **dokument Slovenski gorski svet in planinska organizacija**, v katerem se je opredelila do odprtih vprašanj varstva in upravljanja gorskega sveta.

NEKATERI PROBLEMI ALPSKEGA SVETA

Ne glede na to, da se visokogorje pod vplivom prodirajoče tehnizacije in urbanizacije ožji, je primerno le za tako imenovani mehki turizem — to je za uživanje narave brez večjih urbanih posegov in za gorništvu.

Zaradi težnj gospodarskega razvoja se postavljajo vprašanja o ekološko ustreznih mejah zavarovanih območij v dolinah, problemi učinkovitega sodelovanja med občinami, vprašanja akumulacijskih jezer, reševanje hudourniškega režima itd.

Zaradi plezalnih vrtcev in intenzivnega

prostega plezanja se ponekod postavlja vprašanje ogroženosti živalskih biotopov (zavarovanje ptičjih gnezd).

Nerešen problem v gorah, posebno v visokogorju, so odpadki in urejanje okolice planinskih postojank. Zasipanje kraških vrtač je trenutna rešitev, transport odpadkov v dolino pa draga stvar.

Pomembno je, da urejanje opušenih planin v počitniška naselja v celoti ne odpravi videza alpske krajine in da to ne postane lokalni ekološki problem. Problemi so glede zunanjega videza počitniških hišic, izbire gradbenih materialov in strešne kritike, ureditve sanitarij, hrupa, ograj in prehodov etc.

Zaradi gozdne izrabe se število gozdnih cest veča bolj, kot je potrebno (sanitarna sečnja). Z gozdnimi cestami pa v gorski svet zaide marsikaj (veseljačenje, divji kamping, smetišča, križišča, možnost požarov). Odprt problem je tudi divje parkiranje kjerkoli.

Hrup v gorah (preleti helikopterjev in turističnih letal, motorne žage, mopedi etc.) narašča in vedno bolj ruši mir gorskega sveta.

Gozdnata pobočja gorá neusmiljeno nachenja kisli dež. Trpijo tudi flora, obdelovalna zemljišča, kovinske fasade hiš in celo pitna voda.

So primeri izsekov smuških prog v bližini alpskih letovišč, ko se za enodnevno FIS športno manifestacijo v letu ustvarijo erozijski, ekološki in estetsko krajinski problemi. V Sloveniji so taki primeri v Žagarjevem grabnu, na Vršiču in Vitranču.

Na svoj način motijo obiskovalce gora spominke plošče ponesrečenim, ki jih postavljajo svojci. Treba bi bilo doseči ureditev spominskih parkov v večjih krajih, ki so izhodišča za Alpe.

NEKATERI PREDLOGI ZA VAROVANJE ALPSKEGA SVETA

Urbani posegi

Planinske organizacije morajo imeti dolgo-ročen načrt lastne gradbene dejavnosti v gorah. Novogradenj in novih poti v Alpah naj bo čimmanj. Misлити je treba na rezervate brez poti.

Širino gozdnih cest v sredogorju naj bi omejili na osno širino traktorjev. Po vsaki gradnji je treba poskrbeti za zatravitev in zakritje.

Dostop z motornimi vozili do zaselkov in planinskih postojank naj bo le do parkirišča pred kočjo (približno 500 m). Kampingov in parkirnih prostorov ne kaže urediti v gorah, pač pa v dolinskih izhodiščih blizu krajev.

Do predorov skozi gore je treba biti pre-mišljen zaradi cest in prometa, ki temeljito preobrazijo dolino in ljudi.

Skoraj povsem neizkoriščene so v slovenskih Alpah možnosti izkoriščanja ma-

lih vodnih elektrarn, vetrne in sončne ener-gije.

Odpadki

Odpadke je treba tovoriti v dolino. Cena prevoza mora biti vračunana v prodajne storitve v kočah. Zahtevati od gornikov, da vse svoji odpadke nosijo do stanovanja, ni ustrezno, ker prevoz odpadkov v javnih prometnih sredstvih ni higiensko zaželen. V alpskih izhodiščih naj bodo nameščeni zabojniki, ki naj bi jih redno praznili. Uprave planinskih društev in narodnih parkov se morajo povezovati s komunalno službo.

V večjih turistično planinskih zaselkih s stacionarnim letoviščarskim turizmom naj bi uredili sanitarne jame za organske in razgradljive odpadke.

DAN MRTVIH, DAN SPOMINOV

NEMA SREČANJA

HELENA GIACOMELLI

*Steza, skale, stena — navpična,
obsijana s soncem.
V njej režeča senca spomina — črna
plošča, izbočene črke imena.
Za njimi tipam obraz — pristrženi
kratki lasje, žive oči, nasmeh
in ljubeče besede, razpete
med steno in njim.
Nato neroden korak — in praznina.
V gluhem odmevu topo udarja
mehko telo ob steno —*

*ko se drobijo sanje,
ko se trga življenje v razcefrano vrvi
in se konča trenutek.
Z njim se začne večnost spomina.*

II.

*Že dolgo hodim sama po najinih poteh.
In vendar nisem sama —
ko z borovcev sipajo name kapljice
jutranje rose,
ko se ponuja studenec, da ga okusim,
ko hočem zajeti v dlani vse,
občutiti vse, kar me obdaja v tem
odmaknjemem, vase zamaknjemem
svetu,*

*— tvoja senca oživlja
moje stopinje.
Nekega dne pa bom, kot si ti nekoč,
prestopila mejno črto
med soncem in senco.
Vse bo kot prej: biserne solze jutra
na vejah, razsuta trava
in rože in sonce — le nekdo drug
bo stopal po najinih poteh.*

V vseh planinskih postojankah je treba urediti betonske triprekatne greznice. Za videz okolja so pomembne prostovoljne akcije planinskih delovnih brigad po planšarskih planinah in akcije odsekov planinskih društev pri čiščenju vrhov.

NAMESTO SKLEPA

Prihodnost Alp zahteva novo ovrednotenje gorskega sveta za človekovo psihohigien-sko prenavo. Zato moramo vsi v Alpah zagotavljati osnovne pogoje (naravni videz okolja, tišino, zdravo pitno vodo itn.) za življenje v naravi in tiste dejavnosti, ki so v skladu s funkcijo Alp.

Alpe so osnovni naravni znak identitete Srednje Evrope, njene naravne in prvobitne kulturne dediščine.

Alpe s svojim ozemljem dajejo možnost tu živečim številnim narodom, da izmenjujejo kulturne dosežke, negujejo sosedske odnose, skupno rešujejo probleme.

Pri svojem delu v gorah pa planinska organizacija ne bi smela več iti mimo človeka, ki v Alpah in pod njimi živi stoletja in bi morala skupaj s planinskimi društvi pod gorami, pašnimi skupnostmi, krajevnimi skupnostmi in ostalimi urejati zadeve, ki so nam vsem skupne v gorah.

prof. dr. Tone Strojnik

POMEMBNA TRI PISMA J. ALJAŽA V. LEVCU

NASTANEK SLOVENSKE PLANINSKE HIMNE

MATJAŽ KMEČL

Res pa je, da imamo pevci več nedolžnega veselja, pa tudi umetniškega dušnega užitka ko tisti, katerih Bog je denar in trebuh! (Jakob Aljaž)

Kolikor vem, o nastanku »slovenske planinske himne« *Oj Triglav moj dom* ni prav veliko napisanega. V Aljaževih Pevskih spominih lahko preberemo: »Oj Triglav moj dom' sem zložil na cesti.« Prav tako pa tudi njegovo prepričanje, da so tiste pesmi, ki jih je skomponiral zunaj, boljše od tistih, ki so nastale za klavirjem: torej naj bi tudi po njegovem mišljenju bila današnja himna ali vsaj kandidatinja zanjo med boljšimi.

V rokopisnem oddelku NUK hranijo pod številko MS 636 tri pisma, ki jih je Aljaž pisal na začetku februarja 1896 Vladimirju Levcu, takrat študentu v Gradcu in ki po svoje kažejo na porodno okoliščino ob rojstvu triglavske pesmi. Iz njih se da razbrati, da se je okoli novega leta 1896 na Aljaža V. Levca obrnil s prošnjo za partituro pesmi, ki bi jih lahko prepevali v hrvaškoslovenskem študentskem društvu Slogi. Aljaž se je prošnji nemudoma odzval, zraven pa napisal nekaj čisto njemu podobnih komentarjev.

Morda velja ob pismih (zadnjem) spomniti le na to, da je prav takrat z vsem ognjem in pod različnimi pritiski pripravil znamenito Mohorjevo pesmarico (Luka Jeran mu je npr. vnaprej očital, da bodo v njej tudi »kvantarske«, to je ljubezenske pesmi.). Uspeh je bil malo kasneje velikanski in Aljaž si je celo pripisoval zaslugo, da je prav zaradi pesmarice članstvo Mohorjeve družbe poskočilo na 80 000 članov. Po svoje je tudi ganljiva njegova privrženost Gregorčiču; v spominih omenja, da

ga je začel uglaševati »največ iz ljubezni do zapostavljenega ... svojega prijatelja«; na Gregorčiču so se pač lomila kopja za liberalizacijo in modernizacijo slovenske literature in »nekateri ‚gospodje‘ so bili tako strastni, da so od mize vstali in proč šli, kjer je sedel pristaš S. Gregorčiča«. Dodatno je Aljaževa globoka naklonjenost izviralna še iz občutka podobne usode pa tudi podobnih nazorov (tudi v cerkveni glasbi je bil zagrizen »cecilijanec«, to je pristaš gibanja za prenavo in nacionalizacijo cerkvene glasbe).

1. PISMO

Dovje 5/2 96

Blagorodni gospod Levce!

Na Vaše častno vabilo Vam uljudno sledeče sporočam: že na prvo pismo Vaše sem začel premišljevat in osnovane pesmi popravljati, da bi Vam zamogel ustreči. Zložil sem dve pesmi a) *Triglav*, »O, Triglav, moj dom, kako si krasan« za moški četverospjev. V 8 dneh Vam jo pošljem, pa ne vem, če bo za rabo. b) Dneva nam pripelji žar (Sim. Gregorčič) Daljši zbor, in par solo kratkih vmes, pa tudi še ni dovršen in ne vem, če bo ugajal. — Glede bariton Solo (samostojno) Vam nič ne obljubljam, ker imam sedaj preveč drugega dela in mi nič pametnega v glavo ne pride. Obrnite se na druge znamenite skladatelje, jest sem diletant-revček. Moje »Občutke« (izdala Glasbena Matica) Vam rad gratis pošljem, če jih še nimate. Jest sem bil pač pevec, pevovodja, pa z glasbo sem se premalo temeljito pečal, da bi zamogel koj iz rokava kaj dobrega iztresti. Pečal sem se bolj z drugimi strokami, potem z lovom, keglanjem, turistikom, etc. etc. Povejte, ali ste Vi sin g, prof. Levca v Ljubljani. Skoraj gotovo. — Sedaj imam veliko opraviti s stavbami na Triglavu.

Delam *Triglavsko koč* za Slov. plan. društvo, ki bo stala okoli 4000 fl. — GG. vseučilišniki — pa tudi zgornji gimnazijci bodo imeli v koči *brezplačno* prenočišče. Če berete zadnje Mittheilungen des. D. u. Ö. Alpenvereines de 31. 1. 1896, bote videli, kako boli slovenska kočja ljubljanske Nemčurje!

Na zdar! Le pogumno držimo slovensko zastavo! Vi ste mladi čvrsti bojevniki, jest pa že veteran, pa če treba, grem še v boj! — Blagovolite izročiti moj srčni planinski pozdrav gg. vseučilišnikom! Ves Vaš verni Jak. Aljaž

2. PISMO

13. 2. 96

Blagorodni gospod Levec!

Priloženo Vam pošiljam obljubljeni dve pesmi. Prosim prav lepo, da naj jih gg. pevci nikar ne pojo, ako jim ne ugajajo. Poslal sem jih. g. Hubadu v Ljubljano s prošnjo, da naj prekriža, kar je napačnega. G. Hubad je na dveh krajih opazke s svinčnikom naredil. Zase teh pesmi nisem prepiral (zavoljo pomanjkanja časa); sedaj jih imam še v glavi. Če bo treba, si jih bom pozneje zapisal. S srčnim planinskim pozdravom

Vaš verni Jak. Aljaž

3. PISMO

Dovje 14. 2. 96

Sinoč sem Vam poslal dve pesmi. Danes Vam še pošiljam *varianto Dneva nam priplji žar*, kakor sem jo lansko leto koj v začetku naredil, pa sem jo zavrgel, ker mi je g. Hubad rekel, da je v začetku preveč lahek ritmus (ko smo zjutraj še *zaspani*), in ker je Tenor Solo previsok (b) (lahko se vzamejo *nižje* rudeče note). Poskusite lahko tudi to varianto, ker je bolj lahka. Ako Vam pesmice ne dopadejo, *vrzite jih proč*, kar nič se mi ne zamerite. Ali pa jih meni nazaj pošljite, da jih predelam, ko bom pozneje kaj časa imel. Gospodom pevcevm prilačate pa par litrov vina, zato pošljem priloženo 20 mark, da bodo jezo *poplakkili*.

S srčnim planinskim pozdravom Vaš Aljaž

Drugo in tretje pismo se je ohranilo v Levčevem prepisu s pripombo, da je izvirnika odstopil hrvaško-slovenskemu pevskemu društvu Slogi, iz česar smemo sklepati, da je *Oj Triglav, moj dom* bila brčkone najprej zapeta med graškimi študenti; ker pa hkrati omenja Mateja Hubada, velja nekaj podobnega tudi za zbor Glasbene matice. In ker je navsezadnje Aljaž naravnost užival v sestavljanju priložnostnih kvartetov in zborov iz najrazličnejših pevcev, ki so mu sproti »prišli pod roke«, se je vsaj sočasno najbrž prepevala tudi v dovškem farovžu.

Žrtve švicarskih gor

Nezmotljiva statistika Švicarske planinske zveze (SAC) izkazuje za lansko leto 173 smrtnih žrtv v gorah, kar je deset več kot leta 1987. Vzrok za to povečanje je bilo po mnenju zavarovalniških informacij lepo vreme julija in avgusta, ki je številne planinske pohodnike in plezalce zvalilo v hribe. Največ smrtnih žrtv je bilo zadnja leta v letu 1985, in sicer 226 žrtv.

Po podatkih Švicarskega alpskega kluba (SAC — Švicarska planinska zveza) je minulo leto izgubilo življenje 75 ljudi na pohodih po gorah (leta 1987: 67), 46 na turah po visokogorju (43) in 7 na plezalnih turah (11). Število smrtno ponesrečenih smučarjev je znašalo 45. SAC meni, da bilanca »ni bila slaba«. Leta 1988 naj bi bilo poletno vreme blistveno lepše kot leto dni prej, zaradi česar je bilo ustrezno več gorskih popotnikov in alpinistov na gorskih poteh in v stenah. Podobno dobri vremenski pogoji so bili tudi leta 1985; vendar je takrat izgubilo življenje 226 gornikov. Izmed 173 mrtvih leta 1988 je bilo 20 žensk in 73 inozemcev. V 112 primerih je bil padec vzrok za smrt, v 26 primerih pa plaz. 24 oseb je umrlo za posledicami srčne kapi ali zaradi izčrpanosti.

(Neue Zürcher Zeitung)

Avstrijci odnehali na K-2

»Ne počutimo se kot premaganci, ampak kot alpinisti, ki smo poskusili vse, kar je bilo mogoče.« Je dejal zadnje dni avgusta Edi Koblmüller, vodja avstrijske alpinistične odprave na K-2, ko je odprava priletela na dunajsko letališče, ne da bi ji uspelo pripelzati na 8611 metrov visokega velikana v Karakorumu po izredno težavni vzhodni steni. »To je bilo eno od največjih doživetij avstrijskih alpinistov.« Vendar je bilo povezano s tragičnim: s smrtjo Hansa Bärenthalerja, ki ga je serak potegnil v globino, ko je nameraval steno fotografirati.

Odprava je odšla 19. julija z Dunaja na pot proti drugi najvišji in najnevarnejši gori na svetu. Z vodjem odprave je bilo še pet alpinistov. Dne 5. julija so alpinisti iz Skarduja prispeli v bazni tabor v vzhodju K-2, ki so ga postavili v višini 5000 metrov nedaleč od ledenika Baltoro, četrtega največjega ledenika na svetu. Na pot so se odpravili s približno 120 nosači, nekatero med njimi pa so morali vzeti s seboj preprosto zato, da so za druge nosače nosili hrano. Prvič uporabljen satelitski telefon je kmalu odpovedal in tako je bil ekspedicijski poročevalec spet prisiljen uporabiti preizkušene poštarje — nosače. Prvi uspeh je odprava dosegla 27. julija, ko je vodju odprave Koblmüllerju uspel vzpon iz drugega višinskega tabora (6400 m) do višine 7200 metrov, vmes pa je preplezal ključno mesto, najnevarnejši del serakov, ki grozi na neki višini po celotni steni. Toda že naslednji dan je prišlo do smrtno nesreče Hansa Bärenthalerja. Ker so se člani odprave tako dogovorili, je odprava nadaljevala delo.

Po treh neuspešnih poskusih so se Koblmüller, Ammerer, Habersack in Šerpa Malla Pemba iz Nepala pridružili neki španski odpravi, ki je poskušala pripelzati na vrh po normalni smeri. Vendar se niti ta poskus ni posečil, kajti snežni viharji in nevarnost plazov so vzpon preprečili. »Vsak nadaljnji poskus bi bil nadvse neodgovorno dejanje.« Je pojasnil vodja odprave. »Vzpon prek vzhodne stene je sicer možen, vendar karseda nevarn.«

(Die Presse)

MODRI OPISOVALEC KRANJSKE DEŽELE

ALEŠ LAJOVIC

V naših šolah dandanašnji o Janezu Valvasorju zvemo bore malo; obravnavajo ga malone kot vaškega posebnega. Dejansko pa je bil mož kot malo takih in mirno lahko zapišemo: klobuk dol pred njim! Privlačilo ga je vse nenavadno, tako tudi podzemeljske jame; to njegovo nagnjenje nas posebej zanima.

Obiskal je lepo število jam; zdi se, da kar vse, za katere je zvedel. Ti podatki so raztreseni po Slavi vojvodine Kranjske, njegovi znameniti knjigi, večinoma na mestih, kjer primerja jame na tedanjem Kranjskem s tujimi, s tistimi, ki so bile tedaj najbolj znane. Verjetno pa to niso vse jame, ki si jih je ogledal zunaj mejá svoje domovine. Dejstvo, da so jame na Kranjskem (poleg drugih zanimivosti in redkosti, ki jih je naša dežela polna) daleč prekašale vse, kar je videl v tujini, je bilo nedvomno eno od gibal, ki so slednjič pripeljale do monumentalne Slave. To ogromno delo je namreč — poleg drugih vzrokov — nastalo iz želje, predstaviti čim širšemu krogu kolikor je le mogoče izčrpen opis tedanje Kranjske. Valvasorja je jezilo, da ljudje po svetu tako malo vedo o njegovi domovini, kjer je bilo toliko naravnih čudes, vrednih ogleda, tako na primer idrijski rudnik, Cerkniško jezero, Predjamski grad, Postojnska jama itn. Ker je bilo delo namenjeno predvsem tujcem (danes bi rekli turistom), je napisano v nemškem jeziku in ne v latinskem, kot je bilo tedaj za takšna dela v navadi, ali morda celo v kranjskem.

VALVASOR SE NI BAL JAM

Vojvodina Kranjska je v Valvasorjevem času obsegala približno isto ozemlje kot današnja republika Slovenija brez Stajerske, Prekmurja in Goriške, k njej pa je spadal osrednji del Istre do Reke, torej pretežni del Slovenije, kjer srečamo kras in kraške pojave. Valvasor o sebi pravi: »Priznam brez nečimrnega slavohlepja in brez precenjevanja samega sebe, da me je kot ljubitelja vseh svobodnih in naravnih umetnosti moj živ dan radovednost ali vedoželjnost izpodbadala k raziskovanju naravnih redkosti in skrivnosti. Kjerkoli sem mogel izvedeti za vedoželjnega moža, tja sem se napotil in nobena pot mi ni bila predolga, nobena nevarnost prevelika, noben trud prenaporen; upanje, da se utegnem česa nenavadnega naučiti in kaj takega zvedeti, mi je slajšalo vse bridkosti. Gola vedečnost me je vodila ne le po

Znamka, ki je izšla ob letošnji 300-letnici Valvasorjeve Slave

Evropi, ampak nekaj let celo po Afriki daleč naokoli, da sem se gnal za prirodnimi znanostmi.« — Kjerkoli je torej zvedel za kaj zanimivega, tja se je podal — tudi večkrat, če se mu je zdelo potrebno in vredno. Tako je večkrat prekrižaril Kranjsko po dolgem in počez, samo na Jesenicah je bil menda več kot tridesetkrat; vmes pa je vztrajno risal, meril (v ta namen si je skonstruiral celo lastno napravo, ki se žal ni ohranila, kot se ni ohranilo še mnogo drugih njegovih iznajdb) in zapisoval. Če je le utegnil in zmogel, si je vse sam ogledal ali preizkusil.

Sprva si je Valvasor jame ogledoval le iz radovednosti, pozneje pa je v njih iskal tudi potrditev nekaterih svojih teorij v zvezi s podzemskimi vodami, kar je slednjič pripeljalo do izdelave prvega jamskega načrta na naših tleh — Podpeške jame v Dobropolju. Sam je obiskal nekaj deset in jam, podatki o še nekaj deset drugih, predvsem brez njih, pa so raztreseni po raznih poglavjih in knjigah Slave v različnih zvezah (na primer »žegnane« jame). Opisuje, kako je lezel v jamo s precej strmim rovom v bližini Peč na Moravškem (verjetno v jamo, ki jo danes poznamo pod imenom Zevka ali Vrišnikova jama), kjer je iskal okamnine (tako imenovane »kačje jezike«, ki naj bi imeli zdravilne lastnosti), pa mu je že globoko v jami ugasnila sveča, potem pa je v temi tipaje zopet zlezal na plano (kar je tipična jamarška izkušnja). V Rakovem Škocjanu se je vozil pod naravnim mostom in po jami s čolnom. Opisuje kapniško skupino, ki spominja na tkalca, sključenega nad statvami — gre za današnjo Tkalco jamo. Podrobno so opisani njegovi obiski v Podpeški in Kompoljski jami, dobro je poznal

spodnje etaže Predjamskega sistema, v Erazmovem rovu pa ni bil in navaja za njegovo dolžino le, kar so mu govorili o njem, da je namreč strašno dolg. V Postojnski jami je bil večkrat, nekajkrat je vodil po njej tuje popotnike. Jama pod Gradom se mu je zdela izjemna stvaritev narave, o gradu pa je menil, da nima primerjave. Za Postojnsko jamo je bil prepričan, da je najveličastnejša in najčudovitejša jama, kar jih je.

Poleg že omenjenih jam so v Slavi podrobneje opisane še Jama pod gradom Socerb (Sveta jama, ki jo primerja z jamo Grotte de la Sainte-Baume v Franciji), Planinska (oziroma Malograjska) jama in še nekaj drugih. Pozna na primer tudi Škocjanske jame, vendar spusta vanje očitno ni tvegala.

PO POLIHISTORJEVIH SLEDEH

Čeprav je minilo že 300 let od izida Slave, pa je ta knjiga še vedno vir podatkov za jame, saj marsikatere, ki jo omenja Valvasor, še ni v Katastru Jamarske zveze Slovenije. Tako sem pred leti bral poglavje o Škocjanu (danes Staro Apno) pri Turjaku. Berem, da tam stoji cerkev Sv. Kancijana (ta svetnik se značilno pojavlja povsod, kjer je v bližini kakšna podzemeljska jama, saj je bil zavetnik pred hudičem in zlimi duhovi, ti pa naj bi menda prebivali po jamah), poleg cerkve da je mlin (danes ga ni več), streljaj nad mlinom pa da je jama z imenom Kozlovka in iz nje da se sliši šumenje vode. Nedolgo potem sem se napotil tja in z mesta, kjer naj bi bil stal mlin, kmalu zapazil v manjši dolinici skupino lesk, med njimi pa sem potem našel vhod v jamo Kozlovko, vendar skoraj zameten s smetmi. Šumenje vode nekaj metrov pod površjem pa se je prav dobro slišalo.

Znan je Valvasorjev poskus določitve sestava kapnikov. Skušal jih je mehčati v vodi, kar pa mu je deloma uspelo šele, ko je vodi dodal salmijak in jo zavrel. Kamen je preizkušal tudi tako, da ga je žgal. S pomočjo podpisov v Postojnski jami je ugotavljal hitrost rasti kapnikov, pa tudi z lastnim opazovanjem, saj ugotavlja: »Ne zanikam, da nisem opazoval, da so na nekaterih mestih zrastle te vrste kamni (kapniki) v 20 letih s pomočjo kapljajoče vode skorajda za debelino človeškega prsta.« Navadno pa kapniki po njegovem mnenju ne rastejo tako hitro in pravi: »Sodim, da je narava potrebovala več kakor 300 ali 400 let, da je ustvarila podobne reči (kapnike), saj je v 70 ali 80 letih dosegla komaj debelino noža.« Valvasorju je bilo jasno, da kapniško okrasje »sčasoma ustvari kapljajoča voda« in ne »hudičev dah niti potres«, kot je marsikje bral. Mimogrede izvemo tudi, da je Valvasor zahajal v jame iz različnih

razlogov (nabiranje fosilov, vodenje popotnikov, opazovanje pretakanja vodá in rasti kapnikov) vsaj 20 let.

POMEMBNA HIDROLOŠKA ODKRITJA

Najtemeljiteje pa se je Valvasor posvečal hidrologiji. Za to svojo dejavnost se je oskrbel z vsemi dosegljivimi instrumenti, nekatere pa je celo sam izumil. Instrumentarij je bil tolikšen, da sodobniki pravijo, da najdeš podobne le redkokje v Evropi. Predvsem so bili to geodetski instrumenti, saj je Kranjsko premeril po dolgem in počez; meril je nadmorske višine, vodostaje itn.

Najpomembnejše delo s tega področja je razprava o Cerkniškem jezeru. Kako je nastala, zremo iz Valvasorjevega pisma tajniku Royal Society v Londonu, kjer navaja, da je z največjim začudenjem bral v reviji, ki jo izdaja ta družba, o Cerkniškem jezeru in o rudniku v Idriji. Opis je bil po njegovem mnenju mnogo prepovršen, zato se je ponudil, da to jezero sam ponovno opiše. Za nas je zanimivo še to, da v tem pismu omenja čudovite podzemeljske jame na Kranjskem, podzemeljska jezera itn. Valvasorjev spis o Cerkniškem jezeru so prebrali na seji Royal Society 14. decembra 1687 (prvi del), pozneje svetovno znani astronom Halley (ki je tedaj za seje družbe pripravljaval poskuse) pa je pripravil model po Valvasorjevi skici in tako zbranemu članstvu prikazal pretakanje vodá Cerkniškega jezera, kot si ga je predstavljal avtor tega modela. Prikaz je uspel, Valvasorja pa so izvolili za svojega člana. (Royal Society je bila tedaj nekaj podobnega, kot je danes Slovenska akademija znanosti in umetnosti pri nas, njen član pa je bil tedaj tudi fizik Newton.)

Koliko truda je moral vložiti Valvasor samo v raziskave Cerkniškega jezera, ponazarja tudi podatek, da je imel od Bogenšperka do Cerknice dan in pol ježe. Če ga je hotel dobro spoznati, pa ga je moral obiskati kar velikokrat, obenem pa je imel še ogromno dela s pripravo Slave.

S hidrografskim modelom Cerkniškega jezera se je Valvasor precej ukvarjal, potrditve svoje teorije pa je iskal tudi drugje. V ta namen je izmeril vodostaja v Kompoljski in Podpeški jami in o slednji pravi: »Ta jama je moj ščit in obramba zoper vse tiste, ki o stvari sodijo, čeprav je ne razumejo, in dvomijo o delovanju Cerkniškega jezera, kakor sem ga opisal, in o možnosti, da je v zemlji toliko naravnih jezer, kanalov in nateg, ki tako učinkujejo.« V Slavi je bil tudi objavljen Valvasorjev načrt Podpeške jame, ki je časovno, kolikor je znano, drugi jamski načrt na svetu in prvi pri nas.

Valvasorju pripisujejo tudi prvo omembo proteusa, in sicer v zvezi z zaganjalko Lintvern pri Vrhniki.

Znanost in vraževerje

Pri opisih jam v Slavi pogosto naletimo na pretiravanja, zlasti pri dolžinah.

S tem v zvezi je treba omeniti, kako je nastala Slava. Kot je bilo že omenjeno, je bila pisana v nemškem jeziku in ker se Valvasor ni čutil dovolj sposobnega, da bi to delo napisal v dovolj sodobni in tekoči nemščini, je za to delo najel Erazma Franciscija, učenjaka in pisatelja, ki je živel v Nürnbergu, torej tam, kjer so Slavo tiskali. Valvasor je Francisciju pri oblikovanju teksta pustil proste roke. Slednji je nekatere knjige v Slavi celo sam napisal, na mestih, kjer se mu je zdelo potrebno, pa je marsikaj sam dopisal, pojasnjeval in podobno. Valvasor je živel večidel na Kranjskem, Francisci pa v Nemčiji in je tako velik del Slave prišel v tiskarno, ne da bi končni tekst videl glavni avtor, to je Valvasor.

Nikakor ne bi mogli reči, da Valvasor ni bil prav nič vraževeren ali nagnjen k mistiki, saj celo v že omenjenem pismu tajniku Royal Society piše »o odprtinah (jamah), iz katerih prihajajo megle in oblaki, pa tudi veliki bliski in grom«, toda če je bilo le mogoče, je skušal stvarjem priti do dna in jih razložiti z naravnimi zakoni.

V zvezi s tem je treba omeniti pismo tajnika Royal Society. T. Gała Valvasorju z dne 29. maja 1686, ki je imelo gotovo pomemben, če ne odločilen vpliv na Valvasorja in njegove opise naravnih znamenitosti. T. Gale mu namreč polaga na srce: »Kot resnično in vere vredno zatrjuj samo to, kar si z lastnim preskusom doognal za gotovo in nedvoumno; drugo pa, česar nisi doognal sam, ampak iz pripovedovanja drugih zvedel, predloži le kot govorico.« In Valvasor je to priporočilo v Slavi upošteval, čeprav ga je včasih zaneslo — če ni bila to morda zasluga E. Franciscija seveda. Le če ni našel nobene pametne razlage, je popustil. Tu pa nastopi Erazem Francisci s svojimi vstavki, dodatki itd., zaradi katerih je Valvasor med znanstveniki na slabem glasu. Toda pazljivi bralec lahko loči Franciscijevo vraževerno navlako od originalnega besedila, saj Valvasor piše stvarno in ne dolgovezi, medtem ko je Franciscijev tekst izumetničen in poln besednih akrobacij.

Da je res tako, se kaže na primeru omenjenega Lintverna. Splošno mnenje je bilo, da je v hribu zmaj, ki povzroča, da se pretok vode med dnevom menja. V dokaz so mu celo pokazali zmajvevega mladiča (se pravi proteusa). Vendar Valvasor z razlago ni bil zadovoljen in je dal plaz, ki je zasul prvotni izvir, odkopati. Zvedel ni nič bistveno novega, kljub temu pa je trdno vztrajal v svojem pričanju, da je vzrok lastnostim izvira hidrodinamika v njegovem zaledju.

Sicer pa se je Valvasor zavedal, da je še mnogo stvari na Kranjskem, ki bi jih bilo treba podrobneje raziskati. V zvezi s Podpeško jamo omenja, da bi bilo koristno s čolnom raziskati dobrepoljska podzemeljska jezera in ugotovlja: »Imel bi tudi dovolj nagnjenja in veselja za to, če bi mi le čas in okoliščine dopuščale kaj takega.« — Skromne tehnične možnosti ga torej niso plašile, da se ne bi podal s čolnom na podzemeljska jezera, temveč čas.

VELIK DUH SVOJEGA ČASA

Ob sklepu se seveda lahko vprašamo, kakšen je pomen Valvasorja kot »speleologa« danes. Kljub odmaknjenosti časa, v katerem je živel, saj je bil ta povsem drugačen kot je naš, poln vraževerja in omejenih tehničnih možnosti, lahko ugotovimo, da je Valvasor obiskoval jame brez predsodkov svoje dobe, podobno kot to počne danes povprečen speleolog. Kaže, da so ga jame že od malega zanimale, kajti le tako si lahko razložimo, da jih je na popotovanjih po svetu v svojih mladih letih toliko obiskal. In ogledal si je menda vse, za katere je zvedel. Kaže, da je bil prvi, ki je spoznal, da jame na Kranjskem daleč prekašajo vse, kar ima podobnega pokazati Evropa in deloma tudi Afrika. Verjetno je bil največji poznavalec jam v svojem času; obiskal pa jih je več kot povprečen današnji slovenski jamar, pa tudi marsikateri speleolog. Njegovo ogromno znanje, tudi hidravlike, mu je omogočilo, da se je lahko resno loteval problemov hidrologije (brez mistike) in na tem področju je bil daleč pred svojimi sodobniki.

Po njegovi zaslugi se nam je ohranilo marsikatero staro ime za nekatere jame, prav tako verski (oz. praznoverski) obredi v zvezi predvsem z brezni. Še danes so ti podatki zanimivi, saj povedo, iz katerih jam se je dvigal topel jamski zrak ob višanju vodostaja v podzemlju, čeprav danes morebiti ni več tako.

Brez dvoma pa ostaja Valvasor avtor prvega jamskega načrta na naših tleh, pa verjetno tudi prve upodobitve podzemeljskih prostorov: gre za znano podobo kapniške dvorane v Postojnski jami, čeprav je slika brez vrednosti.

Predvsem pa je avtor znamenite razprave o Cerknjskem jezeru, ki ga je že za njegovega življenja povzdignila v družbo največjih duhov njegovega časa in inspirirala mnoge kasnejše raziskovalce te menda največje slovenske naravne znamenitosti, predvsem pa zbudila zanimanje za našo deželo in naš kras, da je dosegel svetovno slavo.

(Naše jame)

GORNIŠKI FILM POTREBUJE FESTIVAL

DVA JUNAKA: ALPINIST IN GORA

NEVA MUŽIČ

Slovenci radi uporabljamo Švico za kakšno pozitivno primerjavo in tokrat se nam ponuja še ena.

Les Diablerets. Približno 80 kilometrov severno od Chamonixa. Filmski festival. Že dvajseti po vrsti in mednarodni. Naš alpinist Tomo Česen je bil letos častni član žirije in je prinesel s seboj ne le najlepše vtise, ampak tudi izredno zanimivo knjižico, ki je izšla ob jubileju in v kateri se skriva marsikaj, kar je danes aktualno tako v alpinizmu kot tudi v gorniškem filmu.

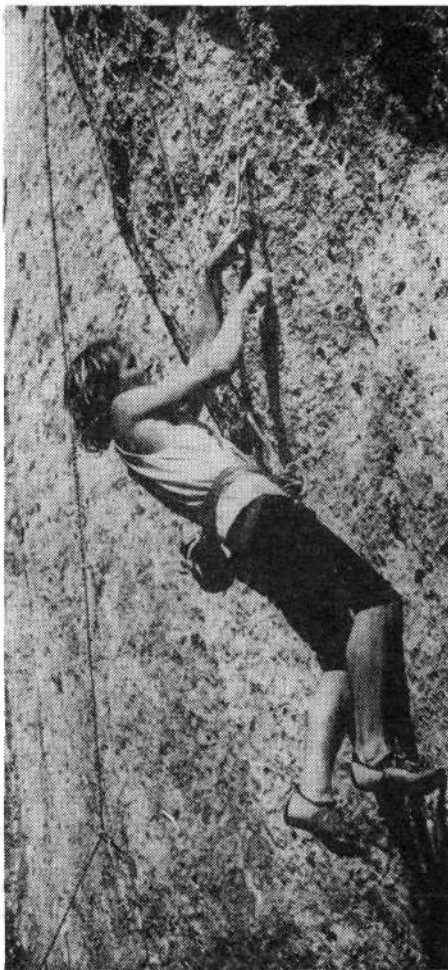
Začelo se je, kot se velikokrat dogaja, iz ljubezni in po naključju. Jacques Lavenex je posnel film o gorskih vodnikih in ga pokazal sovaščanom. To je bila predpremiera, naslednje leto pa je bil v Diableretsu že festival. Da to ni festival kar tako, dokazujejo imena članov žirije ali gostov: preprosto ne najdemo imena, ki ne bi sodilo prav v vrh svetovnega alpinizma.

Najprej je bil festival zelo »humanističen«: priložnost za prijetna srečanja, izmenjavo izkušenj v gorah, tako rekoč v geslu Byrona: »Kar čutimo v gorah, je nekakšna univerzalna nadčutna ljubezen, pa tudi ljubosumje nad nedosegljivim in resničnim hkrati.«

Potem se je spreminjal alpinizem, prišlo je alpsko osvajanje Himalaje, pozneje prosto plezanje, vse več posameznikov, ki so dosegali izjemne solistične uspehe (tu dvakrat omenjajo tudi Toma Česna), zimska osvajanja, osvajanja več vrhov ali sten v enem zamahu, predvsem pa hkratno porajanje zavesti, da je potrebno ob alpinizmu ohraniti tudi odnos do narave, do ljudi, ki tam živijo, do gore kot takšne (leta 1978 se prične tudi ta sekcija). Menjali so se direktorji festivala in koncepti in seveda je prišlo tudi do teoretičnih razprav, in sicer izmenično enkrat alpinistična tema, drugič spet vprašanje filma.

FILM FILMARJEM!

Lepo je vse to analiziral direktor festivala v Trentu Emanuele Cassara v obširnem prispevku v brošuri. Tehniko alpinističnega filma primerja s tehniko westerna (posebno poudarja pionirski duh, pozitivne junake, težko življenje, svobodo, pogum, poštenost, pravičnost, nepokvarjene občutke). A žal ugotavlja, da se tudi v alpinizmu vse bolj kažejo »človeške« lastnosti, ki so včasih podprte še s sponzorstvom in jasno je, da drugačne okoliščine nareku-

Patrick Edlinger pleza 8 b

jejo tudi drugačno optiko. Pri tem opozarja še na drugačen odnos gledalca do filma kot medija, saj nasilje na filmu mora pustiti posledice. Gledalec želi vedno več napetosti in nevarnosti, postaja suženj televizijsko vódene kulture.

V alpinističnem filmu bo treba poiskati nove rešitve, pravi. Pokazati alpinista kot človeka z dobrimi in slabimi lastnostmi, ki noče biti svetnik, a bi dal življenje za to, da uresniči cilj. Morda pa je prihodnost tudi v tem, da ne bo junak le alpinist, ampak tudi gora. Gre pa tudi za kvaliteto. V končni posledici bo verjetno potrebno prepustiti kamero, montažo in režijo filmskim ljudem, če so pa hkrati alpinisti, še toliko bolje.

Tudi Messner ima o tem svoje mnenje (vemo, da je snemal z nemškimi režiserjem Wernerjem Herzogom), ko trdi, da je težko govoriti o čisti dokumentarnosti, če upoštevamo, da v smrtni nevarnosti ne moreš pričakovati od alpinista, da bo raje posnel lastno smrt, kot da bi se poskusil rešiti. Torej je edina rešitev v tem, da je takrat poleg še nekdo, če je to seveda mogoče.

V Diableretsu pa se zavedajo tudi tega, da je potrebno počasi narediti kartoteko vseh filmov. Žal jim je, da ne najdemo na festivalu predstavnikov televizije, arhivov in celo kinoteke. V Švici pa nasprotno jemljejo alpinističen film absolutno zares.

Nekaj trenutkov so posvetili tudi ženskam, sodobnim alpinistkam kot tudi tistim starejšim, pionirkam, in še posebno lani je bilo zelo pisano, ko so se srečali stari in mladi ob petdeseti obletnici vzpona na Eiger.

Sicer pa prihajajo v ospredje mladi s svojim prostim plezanjem in ti prinašajo v filme tudi nove ideje, svežino, nove koncepte.

Najdržnejšega avtorja od leta 1980 dalje nagradijo z Zlatim zrnom.

Od leta 1984 sta dva mlada alpinista obvezno člana žirije.

Seveda se vse bolj ukvarjajo z video tehniko; takšni so pač časi. Omogoča reprodukcijo na televiziji, oprema je lažja in festival ima en dan rezerviran samo za takšne izdelke (moramo omeniti, da je v Trentu prav tako).

Debate so o problemih alpinizma, vse več pa tudi o filmu samem.

Prav zabavno je, da so se vsi prisotni

izredno zamislili nad izjavo direktorja Trenta, ki je seveda svojevrstna avtoriteta, ko je dejal: »Gorniški film se mora osvoboditi alpinistov!« Treba je spodbuditi pravilno razumeti, kar smo v prispevku že tudi dokazali.

KAJ PA NAŠI?

Festivali so potrebni, saj omogočajo pregled nad izdelki in primerjavo. Tudi Tomo Česen je bil zadovoljen. Pravi, da je festival preprost, bogat in koristen.

»Festival je trajal en teden. V uradnem sporedu smo videli približno štirideset filmov. Vsak večer so pred programom vrteli še nagradence prejšnjih festivalov. V žiriji je bilo šest članov, od tega le en profesionalni filmski delavec, med njimi pa urednik angleške revije »Mountain« in slavni francoski plezalec Patrick Bérhault. Na festivalu je bilo šest kategorij: alpinistični filmi in smučanje, vrhunski alpinizem in ekstremno plezanje, ekspedicije, dokumentarni filmi, filmi s poudarkom na scenariju in filmi, vezani na varstvo gorske narave. V Diableretsu je seveda manj filmov kot v Trentu, a zato lahko vse pogledaš. Prav tako je z okroglimi mizami, ki so dobre; manj jih je in niso same sebi namen, predvsem pa lahko na njih sodeluješ, ker ni še kakšna druga zanimivost ob istem času, kar se dogaja v Trentu. Vse je bolj prisrčno, sproščeno, stalno si v pristnih odnosih z alpinisti. Kar zadeva naše filme, je Claude Remy spravedal po filmu Cerro Torre (Karo, Jeglič, režiser Boštjan Korbar), a ga tam žal ni bilo. Bil je neki drug amaterski video film, ki pa ga niso uvrstili v spored.«

NENAVADEN PODVIG V TRIGLAVSKI STENI

Z ENO NOGO V SLOVENSKI SMERI

ERNEST JAZBINŠEK

Preplezal sem Slovensko smer v Severni triglavski steni! Nič takega, boste dejali, to je storilo že nešteto drugih! Res je, toda tokrat gre vendar za nekaj drugega.

V Slovenski smeri sva namreč v spremstvu članov GRS iz postaje Ljubljana plezala in jo preplezala Ivan Gindiciosi in Ernest Jazbinšek, oba invalida z nadkolensko amputacijo leve noge.

Ideja je nastala, ko je leta 1986 ob pohodu invalidov na Triglav na poti čez Prag naš spremljevalec Boris Kofol dejal: »Glej, Ernesto, tu gori je vstop v Slovensko smer, to bi morali enkrat preplezati!« Nasmejali sem se kot dobri šali in vse skupaj pozabil. Toda Boris, Šrauf in Tonač so idejo vedno znova oživiljali in letos avgusta je iz nje nastala odločitev za akcijo.

Tone Sazonov-Tonač je poskrbel za ekipo članov GRS iz postaje Ljubljana, ki so prevzeli vso skrb za njihovo varnost v steni. Za akcijo smo pridobili še snemalca za TV in video, saj smo si želeli, da bi o tej akciji nastal tudi trajen dokument.

Akcijo smo načrtovali za 13. september, toda zaradi slabe vremenske napovedi smo jo preložili. Tako sta Stane Belak-Šrauf in Matjaž Fistrovec, prvotno predvidena člana naše ekipe, odšla z odpravo na Šišo Pangmo, mi pa smo čakali na ugodnejše vreme.

PLEZANJE Z BERGLAMI

Končno smo se v sredo zvečer, 20. septembra, zbrali v Aljaževem domu v Vratih. Kratak posvet, dogovor o navezah, pregled opreme in trdna prepričanost, da

Ponekod je bilo mogoče hoditi z obema berglama...

bomo uspeli, to je napolnilo večer v Vratih. V noči na četrtek sem slabo spal. Ne strah, ampak velika vznemirjenost je povzročila, da je vse migotalo v meni. Na drugi postelji se je nemirno premetaval tudi Ivan, pa tudi Tonač kot vodja akcije ni našel pravega spanca. Razmišljal je o podrobnostih v steni, iskal mesta, kjer bi se lahko kaj zapletlo in kako bi ukrepali. Ampak to je priznal šele potem na Kredarici.

Ob pol osmih smo bili pri vstopu v Slovensko smer. Pogled na mogočne skalnate sklade pred nami je jemal sapo, misli so z očmi potovale navzgor in iskale odgovor na vprašanje, ali bova zmogla. Mirna ekipa spremljevalcev in verziranost pri zadnjih pripravah sta blagodejno vplivala na našine razburjene živce. Stisk roke za srečo — in točno ob osmih smo začeli plezati.

Kako poteka tako plezanje? Dvakratni trening v Garderobi in Malem Turncu nam je koristil zlasti glede tehnike. Prvi plezalec je varoval, nato je plezal eden od naju, ob njem pa drugi splezalec, ki je svetoval pri iskanju oprimkov in stopinj. Veliko dela so povzročale bergle. Včasih sva rabila obe, na nekaterih delih sva si pomagala le z eno, z drugo roko pa sva se opirala ob skale. Na težavnejših predelih sva si pomagala le z rokami in nogo. Pri tem so seveda roke veliko bolj obremenjene kot pri običajnih plezalcih: kjer

drugi plezalci višino premagujejo zlasti z nogami, sva jo midva premagovala predvsem z rokami. Včasih je bilo treba poseči visoko navzgor, se oprijeti z eno ali obema rokama in se preprosto potegniti kvišku. Takrat je bilo vse odvisno od moči in spretnosti rok. Drugič zopet sva si morala pomagati z nizkimi oprimki in se s sunkom, ki spominja na telovadca v parterju, prestaviti naprej. Vsak detajl je pač nekaj posebnega, temu smo prilagajali način in hitrost.

Napredovali smo hitro in brez težav. V eni uri smo bili Pri Macesnih, že pol ure kasneje pod Belimi platami. Pogled na Bele plate je razburljiv, nepozaben, poraja vprašanje: ali bo šlo? Toda ko sva enkrat v steni, ne razmišljava več; roke in oči iščejo oprimke, noga in bergla išče tisto malo potrebnega prostora za stopinjo, ki je potem začuda zanesljiva in trdna.

OB IZSTOPU — NOVA IDEJA

Malo pred poldnem zagledamo pred sabo Zlatorogove police. Okrepčilo se nam prileže. Razgledamo se naokrog — in že plezamo naprej. Okolica postaja vse bolj divja, občutki vse močnejši.

Ob pol treh splezamo skozi Okno in se bližamo Frelihovi prečki. Zame je to najveličastnejši del. Malo me stisne, ko ozka polica, po kateri je treba prečiti steno, izgine za robom. Saj tu ni prostora, da bi postavil nogo, berglo, si mislim. Toda varovanje je že pripravljeno. Krenem naprej: z levo roko iščem oprimke nad sabo, z desno previdno postavljam berglo. Pogled v globino me ne moti, pač pa presune. Pomislim, koliko lepote bi zamudil, če se ne bi podal na to za mnoge noro akcijo.

V drugem delu prečke je potrebno odložiti še drugo berglo in se samo z rokami in nogo pomikati po ozki polici. Toda tu je Boris, ki svetuje in bodri, spredaj pa Janez, za katerega vem, da varno drži varovalno vrvo.

Prečke je konec, ozrem se: skoraj neverjetno se mi zdi, da sem po tej ozki polici prečil steno. Še malo vzpona — in že smo na mestu, kjer se združita izstopa Slovenske in Nemške smeri. Fantje, splezalci, že razmišljajo, kako bi se prihodnjič lotili Nemške smeri, kakšni tehnični problemi bi se lahko pojavili in kako bi jih (oni pravijo — jih bomo!) reševali.

Čaka nas še zadnji del poti do izstopa. Po osmih urah smo na Slovenskem stolpu, na izstopu. Uspelo nam je, to je zmaga! Najraje bi se objemali, tako smo veseli. In ponosni. Podvig (saj je podvig), ki se je pred mesecem dni zdel norost, je končan. Opravili smo ga brez težav in varno. Prepričan sem, da so tudi fantje, ki so bili z nama, občutili zmagoslavje in zadovoljstvo.

... ponekod pa je bilo prostora komaj za eno — ali pa še to ne

VARNOST S PRIJATELJI

In kako je sedaj, ko je prvi naval čustev mimo? Čudovito kot takrat, le da so nekatere stvari prišle globoko v zavest.

Spoznavati začenjam, kaj vleče alpiniste v navidez nedostopne stene. To je izziv, želja spoznati, kakšen kamen, kakšen oprimek je na naslednjem metru. Tu v steni je vse drugače kot na markiranih poteh, kjer je kamenje zlizano od mnogih stopinj. Čutiš, da narava in gora skriva najlepše za tiste, ki imajo več poguma, duševne in telesne moči, ki so zato, da bi občutili steno, pripravljeni opraviti garaško delo, sprejeti tveganje.

Na tej akciji sem še bolj kot dotlej spoznal, kaj pomeni tovarištvo v gorah, medsebojna odvisnost in navezanost, nemožno zaupanje v tovariša. Ko sem opazoval te fante, člane GRS iz postaje Ljubljana (takih pa je še mnogo), kako zanesljivo stopajo, mi niti za trenutek ni prišlo na misel vprašanje, ali se mi lahko kaj zgodi. Z njimi že ne!

To enkratno in nepozabno doživetje so prijatelju Ivanu in meni omogočili Tone Sazonov-Tonač, Boris Kofol, Brane Žorž, Janez Levec, Jaka Bonča, Marjan Osterman, smevalca Peter Markič in Marjan Manfreda-Marjon ter TV režiser Staš Potočnik.

Finančno in organizacijsko so akcijo podprli Ljubljanska banka — Združena banka Ljubljana, Astra, Emona Commerce Ljubljana, Zveza paraplegikov Slovenije in Zveza za rekreacijo in šport invalidov Slovenije. Hvala vsem — in na svidenje na naslednji turi.

POT IZ SAMO-ZAVEROVANOSTI

Kadar si danes v tehnično civiliziranih družbah poskušamo »naslikati« domnevno podobo pračloveka, človekovega davnega prednika, navadno poudarimo tisto, v čemer ga prekašamo, torej njegovo tehnično primitivnost. Njegovo domovanje mu postavimo v hladno in vlažno naravno votlino, primernejšo za bivališče divjih zveri, oblečemo pa ga v grobo odrto kožo uplenjene živali. S tem zadovoljimo svoji samozagledanosti in lastni nadmoči, ko menda živimo v udobnih stanovanjih in se oblačimo v konfekcijske obleke najnovejših modnih trendov.

Ob tem pozabljamo, da je bil jamski pračlovek lastnik prvovrstne narave in da ni živel v megapolisih mravljišč sebi enakih bitij, temveč je imel okrog lastne podzemne jame do koder mu je segel pogled samo neokrnjeno naravo z množico sebi različnih živih bitij, ob katerih se je res lahko počutil superioren kot kralj živali. Hkrati je bila vsaka njegova obleka unikat. In če je šlo za soboljevino ali leopardov kožuh, samo pomislimo, koliko zdaj stane en sam nerc!

S svojo narcisoidnostjo »modernega« človeka ob tem radi postavljamo ob bok še svojo lastno kulturno nadmoč in pračloveka slikamo z zmršano grivo, z zanemarjeno poraslostjo vsega telesa, z nizkim čelom in mrkega pogleda, kako po živalsko vleče za lase življenjsko družico.

Že kratek pogled v zgodovino kaže, da tehniška civiliziranost ne gre vzporedno s kulturno ravnijo, prej celo obratno. Spomnimo se le antike, ki tehnično ni visoko segla, v kulturi pa ji niti danes nismo kos.

Pot v gore je pot v nedotaknjeno naravo, je pot iz mestnih človeških mravljišč med pripadnike drugih živalskih vrst, je pot iz človeške samozagledanosti nazaj v ekološko sestavino Prirode. In bitje lahko vzljubiš le tako, da se z njim tesno fizično povežeš v dobrem in slabem.

Gore to v največji meri omogočajo.

Boris Ogrizek

KULTURNOZGODOVINSKA LEVSTIKOVA POT

POPOTOVANJE OD LITJE DO ČATEŽA

RUDI BREGAR

Mineva dve leti, odkar so se mladi v okviru Centra interesnih dejavnosti mladih (CIDM) Litija odločili, da na podlagi Levstikovega Popotovanja od Litije do Čateža uredijo kulturnozgodovinsko Levstikovo pot od Litije do Čateža. Zaradi pomanjkanja časa so leta 1987 na Martinovo organizirali množični pohod kar po poti, ki so jo kot turistično varianto nekaj let prej označili člani litijskega planinskega društva. Udeležilo se ga je prek 400 pohodnikov iz vseh koncev Slovenije.

To jim je dalo polet, da so se že ob zaključku tedanjega pohoda odločili pripraviti in označiti pot, ki jo v svojem potopisu opisuje Fran Levstik. V okviru CIDM so imenovali odbor Projekta Levstikova pot, zavihali rokave in pričeli delati. Lani so organizirali že drugi množični pohod, tokrat po identični poti, udeležilo pa se ga je prek 3000 pohodnikov.

Zanimiva turistična in kulturna pot poteka na območju prehoda med Zasavskim hribovjem in Dolenjskim gričevjem med Litijo in Čatežem pri Trebnjem. Nastala je leta 1857, ko je tod hodil pisatelj in literarni teoretik Fran Levstik. Leto kasneje je izdal opis poti, v čigar okvir je vključil tudi tedanji slovenski literarni program. Pred leti je pot zaživela kot turistična zanimivost.

Pot ni zanimiva le ob množičnih pohodih; mnogi se po njej podajajo tudi med letom, saj je temeljito označena s posebnimi tablami in belimi oznakami LP. Dolga je nekaj nad 20 kilometrov in primerna za vsakogar, ki rad hodi. Pot je zanimiva tudi z vidika spoznavanja naravne in kulturne dediščine, saj je ob njej moč videti stare zidanice, kozolce, stiskalnice, na katerih jeseni ponekod še vedno stiskajo grozdje, stare sušilnice sadja ter seveda prijazno kmečko prebivalstvo.

Za Levstikovo pot skrbi Projekt Levstikova pot, ki deluje v okviru Centra interesnih dejavnosti mladih Litija, generalno pokroviteljstvo nad potjo pa sta prevzeli delovna organizacija Kovina iz Šmartnega pri Litiji in Elma TOZD Proizvodnja elektromateriala iz Čateža. Seveda ne bi šlo brez pomoči drugih delovnih organizacij in zasebnikov, posameznikov in vseh, ki se podajajo po Levstikovi poti.

IZDAJATELJSKA DEJAVNOST

V okviru Projekta Levstikova pot so se odločili tudi za izdajateljsko dejavnost. Tako so že ob lanskem pohodu izdali večje količine posebnih spominskih priponek, raz-

glednic s kraji ob poti, brošur Po kulturnozgodovinski Levstikovi poti z opisom poti, zemljevidom in spremno besedo dr. Matjaža Kmecla, ki jim tudi sicer strokovno pomaga pri urejanju poti. V letošnjem letu so izdali tudi več tisoč dnevnikov poti, v katere lahko pohodniki zbirajo posebne kontrolne žige ob poti.

Dnevniki so različni. Eni so namenjeni udeležbam na množičnih pohodih, drugi posameznikom za hojo med letom. Ob vsakem pohodu je treba zbrati štiri žige. Prvega dobite na startu v Litiji; na množičnem pohodu na startnem mestu ob železniški postaji, med letom pa v Restavraciji Pošta v neposredni bližini železniške

Množični pohod na Martinovo

Letošnji množični pohod po kulturnozgodovinski Levstikovi poti od Litije do Čateža bo prav na Martinovo, v soboto, 11. novembra. Start pohoda bo med 7. in 9. uro pred železniško postajo v Litiji. S cilja bo nazaj v Litijo organiziran avtobusni prevoz, pa tudi na startno mesto v Litijo bodo vozili tako kot lani posebni vlaki.

Letošnje leto so organizirali — prvič doslej — tudi tek po Levstikovi poti. Bil je rekreativnega značaja, čeprav so rezultate tudi merili. Tek je bil na prvi jesenski dan, v soboto, 23. septembra s startom ob 9. uri iz Litije.

postaje. Drugi žig je v posebni skrinjici ob gasilskem domu na Libergi, tretji v Moravčah ob Tonini domačiji (Lado Kotar, Moravče 17), zadnjega pa prejmete na cilju v Čatežu in med letom v gostišču Tončkov dom na Čatežu.

Letos so ob dnevu mladosti izdali in posvetili slovenskemu prizadevanju za kulturno samoohranitev in suverenost tudi ponatis brošure Frana Levstika Popotovanje od Litije do Čateža in ji dodali zemljevid poti. S tem pa so z delom šele na začetku. Idej in načrtov imajo veliko. Tako nameravajo ponovno oživiti nekatere stare ljudske običaje in navade; že letos ob množičnem pohodu želijo pohodnikom predstaviti in pokazati sušenje sadja v stari sušilnici, martinovanje, ličkanje koruze, trenje lanu in morda še kaj. Kaj pripravljajo za letošnji pohod, bo videl vsak, ki se bo pohoda udeležil. Bo pa ob vsakem vremenu.

DUHOVNO OZADJE POPOTOVANJA

Kot piše dr. Matjaž Kmecl v svojem eseju, objavljenem v posebni knjižnici s popolnim Levstikovim besedilom Popotovanja od Litije do Čateža, ki so jo v Litiji izdali letošnjega 25. maja in jo posvetili dnevu mladosti in slovenskemu prizadevanju za kulturno samoohranitev in suverenost, je Fran Levstik menda hodil po poti iz Litije do Čateža 11. novembra 1857, na Martinovo, ko se po stari šegi mošt spremeni v vino.

»Pozoren bralec bo opazil,« piše dr. Kmecl, »da je najznamenitejši del spisa« (to je

Zaščitni znak projekta Levstikova pot izraža znamenje popotništva, raster črk nam lahko daje asociacijo za vrst besedne umetnosti — potopisa, znak pa seveda izraža tudi relacijo Litija—Čatež

tisti, kjer govori o literaturi in poskuša povedati nasvet, kako in kam naj se slovenski pisatelji obračajo, da bo njihovo delo smiselno in narodno) »umeščen v bližino nekdanjega gradu Turna. Tudi to ni naključje: v graščini je Levstik tik pred zasnovno potopisa odživel dve zanimivi leti življenja — od jeseni 1855 do septembra 1857; bil je za domačega učitelja pri tedanjih lastnikih grofih Pacetih, doživel spotoma burno ljubezen do premožnega moravskega dekleta, leto dni starejše in vsekakor veselejše, bogatejše in sastejše Zidarjeve Tone (v Moravčah pelje pot pod »njenim« nekdanjim domom), se zapletel v flirt z grajsko guvernantno in še kakšnim dekletom, brzkone tudi že razmišljal, da bi napisal roman, predvsem pa veliko hodil naokrog, se pogovarjal z razgledanim čateškim župnikom Kobetom, ki ga v Popotovanju omenja, s številnimi preprostimi ljudmi ter se tako na eni strani precej odločilno osebnostno oblikoval, na drugi pa pri sebi vedno bolj gradil zamisli, ki jih je potem v Popotovanju strnil v zaokrožen program.

Eden najboljših Levstikovih poznavalcev Anton Slodnjak je bil prepričan,« piše v nadaljevanju dr. Kmecl, »da je na Martinovo 1857 Levstik pravzaprav popotoval iz Litije mimo Čateža naprej v Prečno pri Novem mestu, kjer so od 1855 živeli nje-

Informacije in dnevnik

Vse informacije o Levstikovi poti vam nudi Projekt Levstikova pot, Ponoviška 6, p. p. 32, 61270 Litija, lahko pa pokličete tudi po telefonu (061) 881 269. Na istem naslovu lahko dobite ali naročite vsa gradiva o Levstikovi poti, in sicer priponke, dnevnik, brošure z opisom poti, Levstikovo Popotovanje od Litije do Čateža in še marsikaj. Kdor se podaja na pot tudi med letom, lahko dnevnik, razglednice in brošure kupi v restavraciji Pošta v Litiji ali v gostišču Tončkov dom na Čatežu pri Trebnjem.

govori starši. Če besedilo le malo podrobneje premislimo, lahko naglo ugotovimo, da ga svet do Bojčeve zidanice zanima veliko manj; sicer beleži to in ono, o liberškem pokopališču in Valvasorjevi sobi na Bogenšperku, o grmadah na hribu, toda jezik se mu pošteno razveže šele od enega do drugega roba moravske kotline, od Gobjnika do Čateža, kjer potem povsem potihne. To pa je svet, ki ga je v tistih dveh letih domačega učiteljevanja na Turnu dodobra prehodil in spoznal, povrhu pa so ga nanj vezali sentimentalni in strastni, še ne čisto pozabljeni spomini. Konkretnemu pešačenju iz novembra 1857 je torej »podtaknil« poprejšnje vedenje.

Dr. Matjaž Kmecl na koncu tega svojega eseja priporoča, naj se popotnik, ki dan-današnji dan z nogami meri pot od Litije do Čateža, mogoče za hip pospomni tudi teh nekoliko težjih reči, ki predstavljajo duhovno in kulturno ozadje Levstikovega spisa in s tem tudi njegove poti. »Šele z njimi se,« piše, »kot na Martinovo mošt v vino, spremeni običajno pešačenje v tisto reč, ki nas prav tako vabi na pot.«

Ponovno naj opozorimo, da bo imel mnogo več od te poti, kdor bo pred tem prebral znamenito delo Frana Levstika »Popotovanje od Litije do Čateža«, ki ga je mogoče skupaj z natančnim opisom poti kupiti v posebni knjižici pri upravljalcih poti v Litiji.

MATI

Spomin

*v večerni luči sonca
v stekleni bučki
na snežno beli
marmornati plošči
šopek
dišečega rožmarina
krasi
spomin
deključa planin —
ljubljenega otroka.*

NESREČA NA TRIGLAVU

PETERICA POGUMNIH IZ MOJSTRANE

ANKICA MATOŠIN

Večini naših planincev se zdi kar samo po sebi razumljivo, da je njihova varnost v gorah zagotovljena: če bi se jim kaj zgodilo, bi jim takoj prišli na pomoč gorski reševalci, ki bi jih odnesli ali s helikopterjem odpeljali v najbližjo bolnišnico ali v ljubljanski Klinični center, če bi bilo treba. Malokdo natančneje ve, kakšno je delo gorskih reševalcev; preprosto si ga ne zna predstavljati. Toda ko se planinec znajde v težavah in ko se neposredno seznanj z delom gorskih reševalcev, je njegovo občudovanje teh pogumnih fantov brezmejno: kaj vse so pripravljeni storiti za človeka, ki se je v gorskem svetu znašel v stiski. Občutja v takšni situaciji je izredno lepo popisala v Naših planinah planinka, katere prispevek v celoti objavljamo v prevodu — da bi tudi slovenski planinci zvedeli, kako delo naših gorskih reševalcev cenijo planinci od drugod.

(Op. ur.)

Petega avgusta 1988 se je skupina članov PD Kamenar iz Šibenika odpravila na Triglav. Vremenska napoved: dež. Nositi je bilo treba veliko opreme: za dež in sonce, pa hrano za šest do osem dni, saj nameravamo prehoditi več vrhov. V skupini smo Ivica Jerkovič in Vinko, Vladimir, Zdenko in Ankica Matošin. Vsi smo dobro razpoloženi, veseli. Iz Šibenika na Jesenice smo se pripeljali z nočnim vlakom, z Jesenic do Mojstrane smo pot nadaljevali z avtobusom. Mojstrana je prekrasna v soncu, cvetju in zelenju, čista kot devica. Šestega avgusta smo prispeli po dolini Vrat do Aljaževega doma (1015 m). Osebj je bilo prijazno, dali so nam vse, za kar smo jih prosili. Tam bomo prenočili. Sobe so čiste, ni hrupa, čeprav nas je veliko in smo iz vrste evropskih držav. Nobenih težav ni, ni treba plačevati vnaprej, saj smo tukaj sami planinci: poštenje in zaupanje je na prvem mestu.

Naslednji dan ob sedmih smo se odpravili naprej. Naš cilj je bila Kredarica (2515 m) — torej bomo morali 1500 metrov premagati v eni sapi s težkim tovorom, saj imamo po 20 kilogramov težke nahrbtnike. Sklenili smo iti po prvi markirani poti, na katero bomo naleteli. Na našo nesrečo je bila to najbolj strma, brez življenja in brez vode. Na začetku poti je obvestilo: 6,5 ure do Kredarice. Ker smo imeli težka bremena, bomo potrebovali devet ur.

Izčrpani in preutrujeni smo prišli v dom. Dekleta v recepciji so nas sprejela z nasmehom, natakar prav tako; veselilo ga je,

da smo z morja, iz Šibenika, sredi poletja prišli na Triglav. Koča je bila polna planincev; vse je vrvelo kot v čebeljaku. Tam so bili celo triletni otroci. Skupina slepih planincev je tisti dan odšla na vrh in se vrnila. Prelepo je bilo videti cele družine tujcev z množico otrok, kako so navezani na vrvi šli drug za drugim. Simpatični natakar je prinesel vse, kar smo želeli. Dom na Kredarici je kot hotel: velik, urejen, osebj skrbno, hišni red vsi upoštevajo. Po topli večerji smo odšli spat. To je bilo pravo spanje!

Naslednji dan smo nadaljevali pot proti koči Planiki. Mišice so bolele, nahrbtniki, ki so bili vseskozi enako težki, pa se zdijo ta dan še težji. Jutro je prekrasno sončno. V eni uri smo v Planiki, kjer nas sprejme prijazna oskrbnica in nam ponudi čaj, kavo — vse dá, kar ima. Ni še gneče, ker so planinci še na poteh. Pustimo svojo opremo v koči in ob osmih odidemo na vrh Triglava.

NESREČA

Sonce že žge, majice postajajo mokre od potu, kolena škripljejo, vendar počasi in varno lezemo navkreber: nekaj časa klini, nekaj časa jeklenica — in v dveh urah smo na vrhu. Vsi srečni smo: pogled je do Italije in Avstrije in na prekrasno Slovenijo. Dolina Vrat in Mojstrana sta kot na dnu kotla in čudimo se, kako smo se lahko povzpeli po takšni strmini.

Ko sem se nagledala te lepote, sem vzela dnevnik in stopila proti skrinjici, da bi vanj pritisnila žig. Samo korak pred skrinjico mi je spodrsnilo in zgodila se je huda nesreča: potrgale so se mi kolenske vezi in noga mi je skočila iz sklepa. Ni bilo niti padca niti udarca, ampak navaden zdrs po gladki skali, visoki komaj za ped.

Tisto jutro je bilo na Triglavu kakšnih 150 do 200 planincev — in vsi so hoteli pomagati. Najprej so mi pomagali naši planinci iz Šibenika, nato pa mi je nogo imobiliziral neki planinec, za katerega ne vem, od kod je bil, na Triglavu pa je bil z ženo. Isti zakonski par je odšel v Planiko in od tam po planincih poslal dva litra cedevite. Želela bi, da bi se mi javila ali da bi me obiskala v Šibeniku. Sporočiti je bilo treba na Kredarico, da sem se poškodovala, kar je storil moj sin Vladimir: pri meteorologih je dal podatke, ki so jih poslali na Jesenice, Vladimiru pa so dali odejo, naj jo odnese meni na vrh, saj je bila skala, na kateri sem ležala, mrzla in mi je mraz že prodril do kosti. Vladimir je v dveh urah sestopil na Kre-

darico in se spet vrnil na vrh z novico, da bo pome prišel čez tri ure helikopter.

Medtem ko smo ga čakali, so se planinci zbirali okoli mene in vsi hoteli pomagati. Zakonski par iz Poljske se je vračal na Kredarico, vendar mi je pred odhodom pustil svoj vetrovki, da me ne bi zeblo. Ni bilo važno, ali ju bom lahko vrnila, pomembno je bilo, da sta mi pomagala. Planinci iz Nemčije, Francije, Nizozemske so mi dajali tablete proti bolečinam, Italijani čokolado, Čehi in Avstrijci piškote. Nekí Nizozemec je potegnil iz žepa astrofolijo, ki jo uporabljajo astronauti, in me pokril z njo, da bi me zavaroval pred soncem. Vsi so fotografirali drug druge in čakali, da bi videli, kako mi bo nudena pomoč. Spremljali so dirko oblakov. Do dveh popoldne je bilo nebo jasno, potem pa je zapihalo in od nekod so se pojavili oblaki. Na obrazih planincev je bilo videti zaskrbljenost; vedeli so, da se bo vreme spremenilo in da ne smejo ostati na vrhu.

REŠEVALCI

Okoli 15. ure je bilo slišati helikopter, vendar so bili oblaki tako gosti, da ga nismo videli. Nismo vedeli, kaj se dogaja nad nami in kaj pod nami. Nemir se je naselil v planincih, vendar ni nihče odšel z vrha Triglava. Okrog 16. ure so prišli na vrh reševalci z reševalno opremo — peterica fantov. Nisem verjela lastnim očem: prišli so po mene! Jokala sem od sreče, od bolečine, od vročine in od mraza. Spraševala sem se, kako me nameravajo spuštiti do Planike, oni pa so se nasmihali in me tolažili. Eden je dejal, da ne bo lahko glade na mojo težo 70 kilogramov, vendar me bodo kljub temu spustili. Spuštili oziroma prinesli so me po megli, dežju, ledu, grmenju, nad prepadi z jeklenicami, klini in podori grušč, kjer bi se lahko vsak trenutek komu kaj zgodilo — pa ne le enemu, ampak vsem. Toda mladi fantje iz tiste prelepe Mojstrane so me prinesli v Planiko, mokro od dežja, potu, prestrašeno tudi za njihova življenja, prinesli so me do helikopterja. Vsi so bili srečni, sama pa sem bila brez besed.

Čudila sem se tem pogumnim fantom, da se ukvarjajo s tako napornim in nevarnim delom. Nimam dovolj besed zahvale, kajti tisto, s čimer se oni ukvarjajo, meji na nemogoče. Ali sploh kdo ve, s čim se ukvarjajo in kako to delajo? Sama zdaj to vem in jim tega ne bom nikoli pozabila. Ali njihove matere in žene tretpetajo, kadar gredo njihovi fantje v hribe?

Prinesli so me do helikopterja (miličniškega iz Kranja), me položili vanj in se odstranili. Eden od njih mi je poslal poljub, kot da bi me hotel ohrabriti.

V helikopterju sta bila mlad pilot in zdravnik za bolnikovo spremstvo. Do Jesenic je bilo eno samo vprašanje: »Ali se bo-

jite?« Ne, ne bojim se, ves strah je ostal na Triglavu s fanti iz Mojstrane! Čeprav me je v želodcu tiskalo od bolečin, nisem mislila na nič drugega kot na fante iz Gorske reševalne službe iz Mojstrane. Ali v resnici obstajajo ali pa so to samo sanje? Kje živijo, kaj delajo, kakšne so njihove matere, žene, otroci? Nič mi ni jasno. — Ko je na Malem Triglavu začelo grmeti, sem jih prosila in jim predlagala, naj me pustijo, ker je vendarle bolje, da se kaj zgodi samo meni kot vsem skupaj. Začeli so se smejeti in me hrabriti, da bo vse v redu. Bilo je tako, kot je rekla peterica pogumnih iz Mojstrane (saj ne vem niti njihovih imen).

OPERACIJA

Helikopter je pristal na strehi bolnišnice na Jesenicah. Zdravniki, sestre, vsi so bili na nogah; že nekaj ur so čakali, da me prevzamejo. V treh urah so me pregledali, slikali in operirali. Vse to se je dogajalo ponoči, ker so me pozno pripeljali. Zjutraj sem se zbudila v majhni, čisti sobi s tremi posteljami.

Operacija je bila končana, všili so mi ploščice, žice, vijake in kaj vem kaj še vse. Noga je povita, vendar boli — otečena je. Pri viziti sestra Marija sname obvezo, da lahko kirurg vidi rano. Zame je to šok: noga je razrezana in zašita z zunanje in notranje strani. Obiščejo me doktor Fabijan, Lah in še nekdo in pravijo, da so mi naredili lepe, majhne šive in da bo noga spet lepa. Nič jih ne moti, da ne govorim slovensko, vse razumejo — tako oni kot jaz. Dvajset dni sem bila na kirurgiji. Vse, za kar sem prosila, sem dobila, nekatere stvari pa so mi celo sami ponudili.

Mesto Jesenice in njegova bolnišnica sta lahko ponosna, da imata take strokovnjake, kirurgji pa so lahko srečni, da imajo take sestre in drugo osebje v svojem oddelku.

Hvala jim za ves trud in pomoč, ki so mi jo nudili; naj s ponosom pripovedujejo, da delajo v Splošni bolnišnici Jesenice.

(Naše planine)

Wandin peti osemstisočak

Poljakinja Wanda Rutkiewicz (46) se je tudi letos zadovoljna vrnila iz Karakoruma. Kot članica britanske ženske odprave se je 12. julija z njeno voditeljico Rono Lampard (30) povzpela na 8035 metrov visoki Gašerbrum II. Wanda torej v ženski konkurenci še naprej vodi po številu osvojenih osemstisočakov: to je bil že njen peti za Everestom (1978), Nango Parbatom (1985), K-2 (1986) in Šišo Pangmo (1987). Bila je prva Evropejka na Everestu, na drugem najvišjem vrhu na svetu, na K-2, pa celo prva ženska.

NA MIDŽORU (2169 m) IN PO KRAJIH POD STARO PLANINO

ZARAŠČENE POTI PO FLORISTIČNEM PARKU

IVAN GAMS

Organizatorji srečanja jugoslovanskih geomorfologov v Pirotu konec junija 1989, ki je bilo namenjeno predvsem gorski geomorfologiji, so nam obljubljali, da se bomo lahko z avtomobili na ekskurziji na Midžor povzpeli do nadmorske višine 1500 metrov. Toda v naselju Črni vrh so prejšnje dni pri pripravljanju ceste za asfaltiranje cestišče nasuli z gmoto, ki jo je deževje prejšnjega dne spremenilo v blato. Zato so naši avtomobili obtičali na višini malo nad 900 metrov. Le »niva« z nami, štirimi veterani, je zmogla vožnjo do planinskega doma, ki je v obljubljeni višini v gozdu pod Babinim zubom (1758 m). Tega so si ogledali drugi člani naše odprave, ki so z zamudo pripešali iz doline. Ugotavljali so lahko pomen skladov za podobo pobočij. Ker se skladi peščenjaka znižujejo proti jugovzhodu, je to pobočje zložnejše in pašniško, nasprotno nad domom pa delno skalnato. Bolj odporna kamnina moli iz pobočja v obliki več deset metrov visokih skalnatih kerov (ako je dovoljen ta izraz, ki ga priporoča R. Badjura). Po njih je dobil vrh svoje ime. Po obliki in višini spominjajo na Babji zob nad Bohinjsko Bistrico in dajejo ozadju gorske pokrajine nad planinskim, le občasno oskrbovanim domom mikaven visokogorski značaj.

DVA VIDIKA EKOLOGIJE

Sam se nisem pridružil drugim članom ekskurzije pri analizi pobočja Babinega zuba, ker sem prej krenil proti Midžoru. Razmeroma majhno višinsko razliko med domom in vrhom, le slabih 700 metrov, otežuje daljava. Vmes je namreč dobrih 6 kilometrov dolg hrbet. Nanj sem se povzpel nedaleč od doma, na prevalu, kjer samevajo ostanki smučarske vlečnice na severni strani Babinega zuba. Nekaj naprav je razrušenih do temeljev. Nisem ugotavljal, kdo in zakaj je to počel. Raje sem opazoval pred leti posajene smrečice, s katerimi so gozdarji hoteli dvigniti zgornjo mejo gozdne zarasti. Zlasti v višini meje bukovega gozda na severozahodni strani Babinega zuba (okoli 1700 m) je mnogo novih sadik že suhih, druge pa imajo suhe veje zlasti na zahodni, vetrovni strani. Prihodnost bo pokazala, ali so tu, na manj strmih pobočju, res preslabi klimatski pogoji za gozd, ali pa so se gozdarji zmotili, ko so skušali vnesti smreko, ki je ni nikjer tu okoli v bukovem gozdu. Skoraj ne more biti dvoma, da je tu, v bolj sušnem podnebju jugovzhodne Srbije, seda-

nja meja pod Staro planino umetno nižana in je naravna višje kot v naših Alpah. Pogosta poletna suša pa najbrž ne prija smreki. Tako bi lahko sodili po primerjavi z ovršjem pohorskih slemen, kjer je na razvodju na Planinki šota. Tu pa v več sto metrov višjih zložnih legah odmrta trava ne prehaja v šoto.

Na poti sem naletel na dve jezerci, podobni tistim na Planinki. Vsaj pri enem so bili jasni sledovi odkopavanja kotanje za napajanje drobnice, ki ji ob suši manjka vode. Letos jo je po deževnem juniju bilo dovolj, čeprav so tekli potočki šele nekaj sto metrov nižje na jugovzhodni, bolj položni in travnati strani. Više so le krajevno razgalili rdečkasto kamninsko podlago iz peščenjakov, pogosto tam, kjer so rušo raztrgale kolesnice težjega motornega vozila. Ker vodi zaradi lažje hoje ponekod po njih le zelo redko markirana steza, sem se na poti spominjal na podobno poškodbo travne vegetacije v nivalni klimi v severni Aljaski, v tamkajšnji tundri, prek katere so speljali naftovod. Ameriški naravovarstveniki so prisilili graditelje naftovoda, da so se večjim posegom v ravnovesje odpovedali z dragimi speljavami cevovodov po trdnejši podlagi.

Na poškodbe ruše pod Midžorom, ki so lahko leglo erozije prsti, ne bo najbrž nihče opozoril, saj zahaja tja gor malo planincev. Na svoji poti nisem videl nobene, ne jugoslovanskega in ne bolgarskega. Nisem tudi zasledil protesta, ker graditelji smučišča FIS na Vitrancu nasproti Podkorena zamujajo s protierozijskimi ukrepi in dopuščajo nastajanje erozijskih žlebov.

DEAGRARIZACIJA BALKANA

Popotovanje po planem travnatem svetu med Babinim zubom in Midžorom je ob lepem vremenu prava planinska poslastica, ki mu daje čar samota, neprenehno žvrgolenje hribskih škrjančkov in barvita odeja visokogorskih cvetnic kot paša metuljev, čmrljev in drugih mrežekrilcev. Tu je pravi floristični park. Preproge materine dušice so ostale kljub dolgodobni paši, ki pa zdaj usiha. Na svoji poti sem naletel le na dva tropa ovac in na dva pastirja, oba iz dolinskega naselja Črni vrh. Prvi je bil skraja nezaupljiv; kasneje sem spoznal, zakaj je nerad odgovarjal, iz katere vasi je. Pasel je čez greben, na pašnikih vaščanov iz Toplega dola, vasi v povirju Toplodolske reke.

Njen spodnji tok smo spoznali dva dni poprej, ko smo si ogledovali edinstveni

ujeti meander. Severno od zapuščenega ženskega samostana sv. Jurija se reka v dnu strme doline izneveri dotedanemu teku proti jugovzhodu. Ko napravi dober kilometer dolg tok v meandru, v katerem je pomol slemena (osredok), se oba toka približata na nekaj sto metrov. Že v začetnih dvajsetih letih tega stoletja so skozi vmesno ožino v tunelu speljali vodni tok in izkoristili vodni padec za še zdaj delujočo, na srbskem podeželju eno od najstarejših hidroelektrarn.

Vprašani pastir mi je v opravičilo dopovedoval, da iz doline na drugi strani hrbita itak ne pasejo več višje po planini. O tem smo se prepričali na ekskurziji po prigorju Visoka, kjer so ponekod ostale še tradicionalne balkanske razmere nedaleč od hitro rastočega mesta Pirota. To je izzvalo eno od najhitrejših deagrarizacij na Balkanu. Na paleozojskih in triasnih peščenjakih, magmatitih in metamorfnih kamninah od nekdanje slabo poseljena kislata zemlja je tu v prigorju, imenovanem Visok, dodatno zapuščen zaradi plazovne katastrofe v dolini reke Visočice.

JEZERO PRI ZAVOJU

Ker se ogrodje Stare planine kot del alpskega karpatobalkanskega loka do danes razmeroma hitro dviga (govorijo o dviganju 0,2 mm na leto) in ker je kamnina narivne zgradbe tektonsko pregnetena in pretrta, nekompatne kamnine na površju plazijo.

Najbolj usoden je bil zemeljski plaz februarja 1963. leta. Po kopnenju snega je v 1,5 kilometra dolgem plazu zdrselo po severnem dolinskem pobočju štiri milijone kubičnih metrov premočene zemljine. Z okoli poldrugim milijonom kubikov je plaz zajezil reko pri vasi Zavoj. Nastalo je 10 kilometrov dolgo in do 36 metrov globoko jezero, v katerem je izginila vas. Ko so nato skozi tunel v levem pobočju doline iztočili jezersko vodo, so v vaški cerkvi ugotovili razmeroma dobro ohranjene freske precejšnje kulturne vrednosti. Razrezane so jih prenesli v dolino. Malo pred našim srečanjem pa se je lokalno časopisje razpisalo o tem, da so mnoge freske neznanokam izginile...

Še bolj kot nad tem so se domačini pritoževali nad načrtom akumulacijskega jezera za hidroelektrarno v dolini Visočice. Po katastrofi s plazom leta 1963 so več let načrtovali akumulacijo za oskrbo Pirota z vodo. Z odkupom zemljišč vaščanov iz Zavoja, Male in Velike Lukanje takrat ni bilo težav. Rade volje so se preselili v nove, zanje zgrajene domove v Pirotu in okolici ter zapustili stare hiše, kakršne poznamo iz opisa Balkana v prejšnjem stoletju. Nad višino obljubljenega jezera so že zgradili nekaj počitniških hišic. Toda po dolgih letih so politiki spoznali, da ne kaže oskrbe Pirota z vodo nasloniti

na reko, katere izvir je strateško ogrožen, ker je v sosednji Bolgariji. Po dolgoletnem oklevanju so načrtovano jezero prekvalificirali v akumulacijo za hidroelektrarno. Ob našem ogledu je bil že dograjen povišan jez na podlagi starega plazovnega vršaja pri izginuli vasi Zavoj. Domala končan je bil 9 kilometrov dolg odtočni tunel, ki se končuje nedaleč od Pirota. Vendar jezera še niso pričeli polniti.

V četrtoletju po katastrofi leta 1963 pa se je spremenilo ljudsko vrednotenje gorske pokrajine in vedno več je kritik sedanjega načrta, ki jih objavljajo gorjanci in naravovarstveniki.

V primeru Visočice pa je treba resnici na ljubo povedati, da bi v sedanjih pogojih vasi v prigorju Visok prej ali slej izginile, čeprav so zgradili iz Pirota precej asfaltiranih cest. Njihovi domovi bi lahko razveselili ljubitelje balkanskih starosvetnosti, ki jih ni med turisti, ne morejo pa nuditi dostojnega življenja domačinom. V okoliških vaseh niso redke udrtre strehe in votla okna. V teh vaseh bivajo Srbi, Bolgari in Šopi, ki so v času bolgarske okupacije bili Bolgari in so zdaj uradno Srbi. Iz pogovora sem dobil vtis, da se sami pri svojem narodnostnem opredeljevanju ne ozirajo — ne eni in ne drugi — samo na pogovorni jezik.

PLANINE BREZ STAJ

Učinke bega prebivalstva iz planinskih vasi v Pirotu in druga mesta sem lahko na svoji poti na Midžor opazil na vsakem koraku. Do koder je segalo oko, je po razvodnem hrbitu med Timokom, Nišavo in bolgarsko Ogosto en sam pašnik kot učinek nekdanje paše nad stotisočglave črede ovac. Število današnjih ovčjih tropov pa bi lahko preštel na prste obeh rok. Enako hitro opuščanje pašnikov smo opazili tudi na Vidliču (1414 m), ki je apneniška, z glavnim hrbitom Stare planine vzporedna plečata vzpetina.

Za boljšo predstavo o številu ovac je potrebno navesti, da pripada vsak trop enemu lastniku. Tako sta mi zatrjevala oba že omenjena pastirja, ki sta popoldne prignala (družno z nič kaj prijaznimi psi čuvaji) do višine okoli 1850 metrov. Zvečer se bosta s čredo vred vrnila v tisoč metrov nižje domove Črnega vrha. Staj tu ne poznajo. In tako je dan na dan, za mlade in tudi šestdeset let in več stare pastirje. Višino, kjer čredo obrnejo, narekuje letni čas. Spomladi je to nizko, konec poletja najvišje. Pasejo še oktobra. Na prvih pobočjih nad domovi se pase drobnica ves čas, ko je površje brez snega, zjutraj pri izgonu in zvečer pri povratku.

Ob vrnitvi z Midžora sem se lahko prepričal, da so najnižja pobočja zaradi preveč intenzivne paše (v vasi ostajajo pred-

vsem starejši ljudje) podvržena eroziji ruše, prav na slemenu Midžora pa ostajajo leto in dan nepopaseni pašniki in ni več najti ovčjih in ne pastirskih poti niti planinske steze. Tako je na vsem jugovzhodnem pobočju pet kilometrov dolgega grebena, ki mu višina koleba nekaj nad 2000 metrov. Na svoji specialki v merilu 1 : 100 000 lista Pirot, po kateri so tu povzeta krajevna imena, nisem mogel ugotoviti, na kateri vrh se nanaša kota 2169 m, ker je na vrhu grebena nizkih vzpetinic tik ob bolgarski meji več.

HOJA PO MEJNIH VRHOVIH

Razgled z Midžora razkriva naravno in kulturno pokrajino, kot je značilna za vso visokogorsko Staro planino. Skladi rdečkastega peščenjaka visijo proti jugozahodu, na jugoslovansko stran. Zato je naša stran položnejša, ovršje na bolgarski strani pa bolj strmo pod vrhovi z naklonom, ki je blizu posipnega kota za grušč, to je okoli 30—34 stopinj, in s skladi, ki ponekod štrlijo iz tal. Različno strma in izkoriščena so pobočja tudi na slemenih, ki se med dolinami dvigujejo proti osrednjemu grebenu. Ker pa je skalnatega ovršja v celoti malo in ker kamnina drži vodo, se lahko pašnik širi v nedogled. Podobne travnate rhove lahko naš planinec najde predvsem na nekaterih nižjih avstrijskih centralnoalpskih gorstvih, kot je vrh

Svinje na Koroškem in vrh Golice na koroško-štajerski meji. Razlika je predvsem ta, da je na Stari planini planincev bistveno manj. Tudi zato ni jugoslovanskih in bolgarskih graničrjev. Ker noben graničar ni zahteval dokumentov, sem šele ob vrnitvi v hotel v Pirotu ugotovil, da sem se potepal po državni meji brez osebne izkaznice.

Opisane razmere veljajo za jugovzhodni mejni greben Stare planine, ki ima od Srebrne glave (1932 m) dalje na nekaterih jugoslovanskih zemljevidih ime Čiprovka planina po podgorskem naselju Čiprovci v Bolgariji. V tem delu je Stara planina najvišja in v Midžoru za 700 metrov presega najvišji vrh vzhodnosrbskih Karpatov — Rrtanj (1565 m). Z višino 2168 m je Midžor najvišji jugoslovanski vrh vzhodno od Morave in Nišave.

Ne velja pa tak opis za najsevernejši, sredogorski del Stare planine, ki se končuje v okolici Zaječara s 692 metrov visoko Vrško Čuko, znano po premogovniku. Zaradi podobne geološke zgodovine šteje jugoslovanska geologija oba loka, karpatskega in balkanskega, za eno geološko enoto, ki doseže visokogorski značaj samo na skrajnem jugovzhodnem delu ob državni meji, ki dodatno otežuje spoznavanje tega oddaljenega gorskega sveta.

Morebiti bodo te vrstice zato zanimive za tiste, ki bi radi spoznali gorski svet tudi zunaj naše domovine.

POTOVANJE PO DURMITORJU (IN MALO PO TARI)

SKRINJICA NA SAVINEM KUKU

TOMISLAV JAGAČIČ

*Sva brez besed:
tako je lep
ta božji svet.
Tara — biser,
nepozabni cvet.
Če Bog da,
prideva spet.*

Marija Mrak

Zagledali smo jo nekega poletnega večera. Ko nam je vodič pripovedoval o Tari, ko smo se približevali njenemu kanjonu, na cesti iz Plevlje, smo vsi razburjeni poslušali, opazovali in pričakovali trenutek, ko bomo v globini kanjona zagledali smaragdno zeleno barvo te lepotice reke, edinstvene v Evropi in na svetu. Kot da smo tisti trenutek pozabili, da smo pred nekaj urami še stali na nekem drugem mostu, na mostu na Drini pri Višegradu. Naša pozornost je bila usmerjena na most, ki se je bočil nad Taro in je več kot štiri- sto let mlajši od višegradskega. S tega

mostu, ki so ga dogradili pred drugo svetovno vojno, smo z višine 148 metrov prvič zagledali, kako teče Tara, kako se preliva prek kamenja, ustvarja brzice, skaklja in hiti na dnu kanjona.

»Ali je mogoče, da bomo tukaj splavarili?« sem slišal, kako je nekdo vprašal.

»Kako pa bo šlo s splavom mimo tiste velike skale?« je vprašala neka planinka in z roko kazala ogromno skalo v Tari.

Pri mostu, pod katerim bodo čez nekaj dni pluli naši splavi, sta na levem bregu reke v neposredni bližini motela »Most na Tari« dva spomenika.

Z enim se je družba oddolžila partizanskemu inženirju Lazarju Jaukoviču, ki je na ukaz vrhovnega štaba maja 1942 z mino porušil enega od mostovih lokov, da sovražnik ne bi mogel priti na osvobodeno durmitorsko območje, pa so inženirja že čez dva meseca ujeli četniki in ga na mostu ustrelili.

Drugi spomenik na drugi strani je dala postaviti mati svojemu sinu Božidarju Žugiču, inženirskemu poročniku jugoslo-

Skupina članov PD Slovenijales iz Ljubljane na Savinem kuku; na levi zadaj je Bobotov kuk (2523 m), najvišji vrh Durmitorja

Foto: T. Jagačič

vanske vojske, rojenemu leta 1915, ki je v Vojvodini leta 1941 odklonil kapitulacijo ter ubil svojega in okupatorskega poveljnika. Ustrelili so ga takoj. Star je bil 26 let, šestindvajset pomladi.

Do hotela »Planinka« v Žabljaku smo prišli o mraku. Vedeli smo, da se tam nekje, pod tistimi zvezdami, na obzorju dviga Durmitor v vsej lepoti in ponosu. Zgledali smo ga naslednji dan. Pozdravljali smo ga z balkona našega hotela. Mi in jutranje sonce.

PRESENEČENJE NA SAVINEM KUKU

Julija letos nas je bilo 50 na potovanju, za en avtobus, avgusta pa ni kazalo drugega, kot najeti dva avtobusa.

Zbirali smo se celo leto. Slovencev je bilo največ. Od 150 potnikov jih je bilo 120 iz Slovenije. Drugi so bili z Reke, iz Mrkoplja, Zagreba, Slavonske Požege, Varaždina, Novega Sada, Kardeljevega in Zenice. Julija smo se vkrcali na štiri splave, avgusta pa na sedem. Poudariti moram, da je bila največja skupina iz PD Slovenijales iz Ljubljane: julija je bilo 45, avgusta pa 30 planincev.

Priprave so se začele leto dni prej na pobudo agilnega planinca iz PD Slovenijales Roka Lapa. Pred letom je bil skupaj s PD Gornik z menoj na Durmitorju in Tari, navdušil se je in me povabil, naj

v lepi dvorani Slovenijalesa v Ljubljani pripovedujem o Durmitorju in Tari in naj pokažem barvne diapozitive, ki sem jih posnel na svojih durmitorskih pohodih. Pokazal sem tudi krajši film. Na moje veliko presenečenje je Rok pred predavanjem zapel nekaj lepih planinskih pesmi, na citrah pa ga je spremljal Tomaž Plahutnik. Z izrednim zanimanjem in pozornostjo so prisotni spremljali moje predavanje, toda takrat še nisem mogel verjeti, da bo 75 članov tega društva šlo na Taro in Durmitor, da bom z njimi delil vsa veselja nekega zares atraktivnega potovanja.

Planinci iz Slovenijalesa so naredili še več, kot je bilo mogoče pričakovati. Z navdušenjem so sprejeli zamisel, da bi ob vzponu na Savin kuk (2313 m) vzdali kovinsko skrinjico, v kateri bi bila shranjena vpisna knjiga in posebej izdelan žig. Skrinjico so izdelali planinci PD LTA (Livarna in tovarna armatur Varaždin); posebej jih moram omeniti, ker sta njihovi skrinjici že na Bobotovem kuku, najvišjem vrhu Durmitorja, in na Magliču, najvišji gori BiH.

Bil sem priča, ko so vzdali skrinjico na Savinem kuku, in bil sem med prvimi podpisniki v vpisni knjigi. Na vrh je bilo treba prinesiti skrinjico in vse, kar spada vanjo, ter seveda material, se pravi cement, vodo, kladivo. Za to so posebej poskrbeli predsednik društva Vojko Bučer, Rok Lap in Darja Kožuh.

Z nami je šel na vrh tudi Branislav Cerovič, najboljši poznavalec Durmitorja, avtor izredno lepega in vsebinsko polnega vodnika »Durmitor in kanjon Tare«, v kate-

rem so opisi vseh durmitorskih izletov, pregledna planinska karta in izbrane barvne fotografije. Branko je bil z nami tudi na Vasojevičkem kumu in na Bobotovem kuku. Čeprav je že v letih, bi mu lahko številni mlajši zavidali zaradi kondicije. Morda ga krepi Durmitor, s katerim prijateljuje že od davnega leta 1932, ko je šel nanj peš iz Beograda in ko ga je prvič videl. Nisem še srečal človeka, ki bi imel tako rad kakšno goro in ki bi zanjo in za njeno popularizacijo tudi toliko žrtvoval. Branku Ceroviću ni nič težko narediti za Durmitor.

Presunjen nad pozornostjo Slovencev je ponovno vzel vpisano knjigo v roke, sédel na skalo in prepisal uvodno besedilo na prvi strani:

»Med našim planinskim pohodom na Durmitor od 1. do 10. julija 1989 smo na Savinem kuku vzdali to skrinjico za spominsko knjigo in žig. Dragi planinci! Ko vam bodo oči počivale na durmitorskih vrhovih, ki kar pozirajo, ko jih gledamo s Savinega kuka, vpišite za nami svoje ime in priimek ter pritisnite v svojo planinsko izkaznico in dnevnik ta lepi žig. Obljubite nam, da boste pazili na skrinjico, knjigo in žig. Tako boste tudi vi — enako kot smo mi — izrazili svoje simpatije do Črne gore in njenih gorá. To vas prosi 45 članov našega društva, ki smo obiskali Durmitor z veliko željo, da bi sem prišli tudi drugo leto in prinesli novo vpisno knjigo. Savin kuk, 7. 7. 1989.«

Še enkrat sem pred odhodom vrgel pogled na skrinjico. Na medeninasti ploščici, ki se je svetlikala v soncu, je bilo mogoče prebrati vgravirano besedilo: »Gore nas zbližujejo! Postavilo PD Slovenijales iz Ljubljane 7. VII. 1989.«

JUNAKE SPOZNAŠ V SILI

Če boste nekaj dni ostali v Žabljaku, vas bodo vprašali v hotelu in drugi domačini, če ste bili na Čurevcu. Vsak vam bo priporočil, da greste na to razgledno točko, visoko 1625 metrov. Doslej sem deset skupin organiziral in vodil na Durmitor in Taro in nikoli nisem spustil Čurevca. Po programu se gre po ogledu Črnega, Zmišnjega in Barnega jezera popoldne na Čurevac. To ni prav nič naporno: kakšnih pet kilometrov vožnje z avtobusom po gozdni cesti, nakar smo po polurnem planinskem sprehodu na vrhu, s katerega se odpira pogled na najglobljo brazdo Evrope tisoč metrov pod nami. Kanjon Tare! Človeku tam zgoraj zastane dah. Zdi se, kot da bi tam srce močnejše začelo biti. Če pa se človek še spomni, kakšna nevarnost je grozila temu deviškemu kanjonu in njegovi lepotici Tari! Na Tari so hoteli graditi centrale! Znano je, da so bili ravno Slovenci v prvih bojnih vrstah, ko je šlo za reševanje Tare.

Pravim, da sem šel z vsemi skupinami na

Čurevac. Toda zaradi nekakšne zmede na gozdnem križišču mi julija letos skupine ni uspelo pripeljati tja. Prav na križišču sta bili namreč dve oznaki za pot proti Čurevcu, na levo in na desno — in dve poti. Vedno sem šel na levo, zdaj pa me je premamila novejša, nova smerna tabla na desno cesto. Pomislil sem, da na stari cesti nemara kaj popravljajo. Toda bilo je ravno obratno! Šel sem torej po napačni cesti. Vožnja z velikim avtobusom po mokri, blatni in s traktorji preorani gozdni cesti, zoženi zaradi na rob nametanih drevesnih debel, pripravljenih za odvoz, je tako postala prava pustolovščina.

Leta 1990 spet na Durmitor in Taro

Letošnjega julija in avgusta sta bili iz Slovenije organizirani dve desetdnevni potovanji na Durmitor in Taro ter na Komove in Maglič. Na tem atraktivnem potovanju so bili planinci iz Celja, Domžal, Ljubljane, Kamnika, Maribora, Nove Gorice, Polzele, Radovljice, Slovenske Bistrice, Sežane, Škofje Loke, Tržiča ter iz Kardeljevega, Novega Sada, Mrkoplja, Reke, Slavonske Požege, Zagreba in Zenice. Samo iz PD Slovenijales iz Ljubljane je šlo julija in avgusta na pot 75 planincev, največji del pa jih je sodelovalo tudi na tridnevnem splavarjenju po Tari od Šiljivanskega do ščepan polja. Velika večina planincev se je povzpela na Vasojevički kum, Babotov kuk, Savin kuk, Medjed in Maglič.

To tradicionalno potovanje, ki že stopa v sedmo leto, je zaradi dobre organizacije in kakovosti naletelo na zelo dober sprejem in podporo predvsem v Sloveniji, od koder je tudi največ popotnikov. Zato so že zdaj številni zanimajo za možnost sodejovanja prihodnje leto.

Potovanje bo tudi leta 1990, in sicer od 30. junija do 9. julija in od 4. do 13. avgusta. Potniki bodo potovali s posebnim klimatiziranim avtobusom. Kdor si želi rezervirati prostor v tem avtobusu ali zvedeti podrobnosti o tem planinskem potovanju, naj piše na naslov: Tomislav Jagačić, Slavenska 19, 42000 Varaždin, telefon (042) 47 512.

Enako kot moji tovariši bom pozabil na ta večerni neuspeh izlet na Čurevac, nikoli pa ne bom pozabil solidarnosti in truda celotne skupine in vsakega posameznika, posebno pa še šoferja Cvetka Stankoviča iz Maribora.

Morali smo se vrniti.

Marija Mrak, planinka iz Škofje Loke, katere verze sem vzel za moto tega svojega prispevka, mi je po vrnitvi domov pisala pismo:

»Pišem Ti zato, ker bi se Ti rada zahvalila za našo pot na Čurevac. Da, prav si prebrala! Moram se Ti zahvaliti za prav tisto hojo, ki nas sicer ni pripeljala na Čurevac, pokazala in dala pa nam je veliko. Brez tega bi nam ostalo marsikaj prikrto.

Da je Cvetko dober, skrben in vesten šofer, smo vsi vedeli. Tista pot pa ga je še drugače odkrila in nam pokazala, da je tudi človek na mestu. Joj, kako zavzeto

je pomikal avtobus po centimetrih naprej in nazaj, spet in spet! Zdelo se je brez konca, vendar je ostal miren in potrpežljiv in vse se je odvijalo brez preklinjanja. Tista pot je odprla tudi človeško dobro stran v vseh udeležencih. Kako poztvovalno so vsi priskočili na pomoč! Kako složno so si pomagali! Še vidim Zvoneta s 'pajrsarjem', pa admirala Janeza, pa Heleno, pa Zlatka, pa vse Slavce in vse druge. Včasih se je zdelo, da ne bo šlo nikamor, toda sloga je vedno znova premaknila avtobus za kakšen centimeter naprej ali nazaj, vsak premik pa je bil uspeh.

Koliko zabave in dovtipov je rodila tista pot! Koliko dobre volje in smeha je pripravila! Zaradi nje smo se še bolj spoznali in zblížali. Postala nam je ljuba prav taka, kakršna je bila.

Našemu šoferju Cvetku Stankoviču smo pripravili na zaključnem večeru v Kutini na koncu desetdnevnega potovanja skromno slovesnost in mu ob tej priložnosti izročili — planinsko izkaznico.

Omeniti moram še dva šoferja iz Certusa, ki sta z dvema avtobusoma vozila skupino stotih planincev avgusta. To sta bila Franc Ferlinc in Stanko Križanič. Franc je prišel na Vasojevički kom, Bobotov kuk, Savin kuk in Medjed, na koncu pa je spravil podse še najvišjo goro BiH Maglič. V nekaj dneh je naredil več za svoje zdravje kot za volanom svojega avtobusa v desetih in več letih. Šofer Stanko je bil nenadomestljiv pri organizaciji planinskih piknikov kot glavni gostitelj. Vedno je pazil, da kdo ne bi ostal lačen in žejen.

DOGOVOR ZA NOVO SREČANJE

Kutina, ali bolje, hotel Kutina. Dvakrat nam je osebje hotela na čelu z direktorjem Zdenkom Cvetkom pripravilo deseti dan našega potovanja pred zadnjo, poslovilno večerjo zelo prijetno presenečenje. Pred vhomom v hotel so nas pričakali tamburaši v narodnih nošah iz Moslavine s kruhom in soljo ter s pesmijo, natakariji pa so nam aperitiv namesto za mizami postregli že pred vhomom.

Posebno slovesno je bilo, ko smo se vračali z dvema avtobusoma 14. avgusta letos. Ob tamburicah so nam po večerji pripravili pravi planinski koncert. Iz Ljubljane so prišli pevec Rok Lap, prof. Janez Majcenovič in citrar Tomaž Plahutnik, z njimi pa še odlična recitatorka dr. Mojca Zajc. Nikomur se ni mudilo domov, čeprav je do Ljubljane, pa tudi do Celja, Slovenske Bistrice in Maribora daleč.

V tej naši planinski dejavnosti obstaja lepa navada. Že po prvem potovanju je prišlo do zamisli, da bi se po vrnitvi domov ponovno srečali, če je bilo na potovanju zares tako lepo, če smo bili zadovoljni in če smo se v desetih dneh vendarle malo bolje spoznali. Želeli bi ostati

prijatelji, vsekakor pa bi želeli videti tudi diapozitive in izmenjati fotografije. Vse skupine doslej so imele dva do tri mesece po vrnitvi domov takšna srečanja, ki so bila navadno v tistem kraju, od koder je bilo največ udeležencev. Srečanje udeležencev bo letos v Ljubljani, organiziralo pa ga bo PD Slovenijales. Tisti večer bodo organizirali koncert planinskih pesmi ob spremljavi citer, dogovarjali se bomo za nova srečanja in izlete — in tudi poskusili dobiti nove naročnike za planinski reviji Planinski vestnik in Naše planine.

SLAVNA DRUGA PRISTOPNICA NA BELO GORO

MONTBLANŠKA NEVESTA

Niti častihlepje niti sla po senzaciji, da bi kot prva ženska prišla na Mont Blanc, menda nista bila vzroka, ki sta gospodično Henriette d'Angeville leta 1838 spodbudila k temu, da se je odločila za vzpon na najvišjo goro Evrope.

Skoraj tri desetletja pred njo je »revna služkinja« Maria Paradis iz Chamonixa že bila na Mont Blancu. Gorski vodniki so jo nagovorili in pregovorili, naj bi se jim pridružila, kajti ko bi prišla kot prva ženska na vrh Mont Blanca, bi potem lahko od svojih gostov zahtevala več napitnine. Dala se je torej pregovoriti in tako so jo 14. julija 1809, torej na francoski državni praznik, bolj mrtno kot živo privlekli kot prvo žensko bitje na 4807 metrov visok vrh. O zmagovalstvu ni bilo govora, vendar se je pozneje ta 22- ali 30-letna gospodična (njena takratna starost ni točno ugotovljena) razmeroma odkrito izrazila o tem podvigu: »Nič nisem videla, komajda sem lahko dihala in nisem mogla govoriti, skratka, verjetno sem dajala kaj klavrn videz.« Vendar je kljub temu svoj cilj dosegla v dvojnem smislu. Bila je tam zgoraj in zato so jo od tistega dne po celotni dolini imenovali »Maria du Montblanc«. Če je imel ta častni naslov na koncu koncev tudi kakšen vpliv na višino napitnin, žal ni nikjer zabeleženo.

PRIPRAVE HENRIETTE D'ANGEVILLE

V začetku imenovana gospodična Henriette d'Angeville je bila potomka francoske aristokracije. Tudi pri njej so različni podatki o njeni starosti (kar je sicer še kar pogosto pri ženskah), in sicer od 32 do 44 let. Ničesar si ni strastneje želela kot priti na vrh Mont Blanca. Ko ga je namreč prvič zagledala, »mi je to moje ubogo srce začelo divje razbijati, globok vzdihljaj se mi je iztrgal iz prsi in divje poželenje, da

»Montblanška nevesta« v kostimu iz leta 1838

bi prispela tja gor, me je preplavilo do zadnjega členska na nožnih prstih.«

Deset let se je pripravljala na ta trenutek, deset let je varčevala in si je za to turo dala po lastnih željah izdelati posebna oblačila. Srajca in hlačke so bili iz rdeče flanele. Njene vitke noge so bile obute v dva para drug čez drugega potegnjenih nogavic iz svile in volne. Vse to je bilo obuto v močno okovane čevlje. K obleki so spadale še pumparice iz škotsko karirastega volnenega blaga in toplo podložene s flanelo, ki so segale do gležnjev, ter dolga, do kolen padajoča bluza iz enake tkanine, ki je bila okoli pasu privezana s pasom.

Kot pokrivalo je uporabljala — pač glede na situacijo — s kožuovino okrašeno kapo ali pa z zeleno svilo podloženo slamnik. K njeni skrbno načrtovani opremi je — to se razume samo po sebi — spadala tudi dolga gorniška palica, maska iz žameta, sončna očala, pleteno ogrinjalo in še eno krzno ogrinjalo zoper mrzle vetrove.

Resnici na ljubo je treba povedati in celo posebej poudariti, da je gospodična d'Angeville vse zelo dobro preštudirala, preden se je lotila velikega tveganja. Tako je odšla k zdravniku, ki jo je natančno pregledal, za vsak primer je sestavila tudi

oporoko in še na večer pred odhodom napisala dolga pisma svojim dragim.

Za svoje telesno dobro počutje je prav tako dobro poskrbela, kar dokazujejo njeni preudarni nakupi: dve koštrunovi stegni, dva goveja jezika, 24 kokoši, šest hlebcev kruha po tri do štiri funte (funt je okoli pol kilograma; op. pr.), 18 steklenic borjovca, steklenica konjaka, steklenica sirupa, steklenica cenejšega vina, dvanajst limon, tri funte sladkorja, tri funte čokolade, tri funte suhih sliv, 13 pudingov, 13 trebušastih steklenic (nekakšnih kjantaric; op. pr.), polnih limonade, 13 takih steklenic, polnih oranžade in 13 loncev čiste kokošje juhe z vmešanimi jajci. Vse to so skupaj z vrvmi, šotori in drugo opremo naložili v velike vreče in jih razdelili med šest najetih nosačev.

Pred odhodom je še enkrat poklicala k sebi svojih šest vodnikov in nosačev in jim zabičala, »naj se izogibajo vseh izrazov, ki bi lahko kakorkoli prizadeli njeno žensko rahločutnost«.

POT PROTI VRHU

Dne 4. septembra 1838 je bil ves Chamonix že navsezgodaj na nogah, potem ko se je zelo hitro razvedelo, da bo ekspedicija odšla na pot že ob šestih.

Mademoiselle je o tem pripovedovala: »Vsi, ki so spremljali našo majhno karavano med pohodom po dolini, so mi zagotavljali, da sem naredila veličasten vtis. Nisem hodila, preprosto letela sem, in večkrat so mi vodniki zaklicali: Počasi, počasi!«

Ko so bili na prvem ledeniku, so se vodniki obotavljali, ali bo aristokratska gospodična imela toliko poguma, da si bo upala prekoračiti ledeniško razpoko. Vendar je vedno znova odločno odgovarjala: »Dama bo šla vsepovsod, kjer bosta šla pred njo dva moška.« Vodniki so morali priznati: »Mademoiselle gre enako dobro kot mi, kar pustimo jo, da gre naprej.«

V bližini skal pri Grands Mulets so hoteli postaviti šotore, da bi tam prebili noč. Bil je mraz, na spanje ni bilo mogoče niti pomisliti in »tako je bilo kot ob sončnem vzhodu«, ker so se vodniki začeli pripravljati. Ob dveh so se odpravili dalje.

»Bilo je na ledeniku Grande Cote, ko sem se morala bojevati proti dvema sovražnikoma, od katerih je bil eden trši od drugega; med vzpenjanjem mi je namreč začelo divje razbijati srce, ko pa sem počivala, se me je loteval letargičen spanec, ki ni bil podoben naravnemu spancu, ampak utrujenosti, ki se je začela pri očeh in se razširila na celotno telo. Vpregla sem vse moči svoje volje, ki je bila potrebna, da sem premagala to stanje zapanosti, kar pa je bilo težje, kot lahko povem z besedami. Bila sem prisiljena do skrajnosti vpreči vso svojo energijo. Na-

padal me je pravi paroksizem, periodični napadi slabosti, zaradi česar sem lahko naredila le šest do sedem korakov, nakar se mi je vedno znova zazdelo, da mi bo razgnalo srce. In ko mi je popolnoma pošla sapa, sem se vrgla na tla, kjer me je zmagoval letargičen spanec, o katerem sem že pripovedovala.

V takšnih mukah in trpljenju sem bila ure dolgo, pri čemer pa nisem niti trenutek pomislila na to, da bi se odpovedala svojemu podvigu. To kaže na to, kako zelo sem bila obsedena od ideje, da moram doseči vrh, pa čeprav je bil na voljo zelo preprost način, ki bi me takoj ozdravil: samo obrniti bi se morala. Ob neki priložnosti sem že mislila, da bo moje ubogo telo žrtev moje volje, ki me je obvladovala. Takrat sem rekla vodnikom: Če naj bi umrla, preden bom dosegla vrh, nesite moje truplo gor in ga pustite tam zgoraj; moja družina vas bo obdarovala, če boste izpolnili to mojo zadnjo željo.

Toda hvala bogu mi je uspelo, da sem se sama privlekla tja gor, in ko je moja noga stopila na vrh, sem bila takoj ozdravljena, kot da bi se zgodil čudež. Ura je bila pol dveh, ko je moja noga stopila na vrh Mont Blanca, in zapičila sem konico svoje palice v led, kot zapiči vojak zastavo na vrh citadele, ki jo je bil v naskoku zavzel. Tako sem sedela na prestolu iz ledu in pisala, obrnjena z obrazom proti Franciji, pet kartic, ki bodo prejemnikom dokazovale, da jih nisem pozabila.

ZMAGOSLAVNA VRNITEV

Vreme se je kazalo s svoje najlepše strani, tako da se je srečnim plezalcem ponujal veličasten razgled. Tedaj je tudi napočil trenutek, da so vzeli iz tesne kletke goloba, ki so ga bili prinesli s seboj. Privezali so mu na nožico majhen kartonček, s katerim naj bi poletel v Chamonix, da bi svojemu lastniku, župniku, sporočil veselo novico o vzponu.

V prešernosti so vodniki prekrizali svoje močne roke, posadili nanje gospodično in jo dvignili kvišku, da je bila še višje, kot je vrh Mont Blanca.

Ali je bil to višinski zrak ali preprosto občutek sreče? Vodniki so prosili, če bi smeli mademoiselle d'Angeville prisrčno poljubiti — saj so na koncu koncev zaslužili takšno nagrado. Gospodična se temu nikakor ni upirala. V vsakem primeru je eden od vodnikov po vrnitvi v dolino pripovedoval, da je bilo cmokanje prav gotovo slišati celo tja dol v Chamonix.

Nekaj manj kot eno uro je družba počivala na vrhu, nato je gospodična vzela v roke svojo gornjiško palico, vrezala v firm svoje geslo »Vouloir c'est pouvoir« in začela sestopati.

Drugo noč so prebili pri Grand Mulets. Dne 7. avgusta 1786, na dan pred prvim

vzponom na Mont Blanc, sta dr. Paccard in Jacques Balmat tod počivala, preden sta se prek Petit in Grand Plateauja podala navzgor.

Močan vihar je stresal šotore. Kljub temu je noč srečno minila in ob šestih zjutraj so se vodniki in njihova gostja odpravili na pot navzdol proti Chamonixu. V svoje velikansko presenečenje so našli na Pierre-Pointue veličasten zajtrk, ki so jim ga bili prinesli nasproti njihovi prijatelji. Tam je čakala tudi mula, ki naj bi nesla gospodično v dolino. Temu pa se je dekle odločno uprla, ker nikakor ni hotela narediti vtisa, da je utrujena ali celo izčrpana. Prihod v Chamonix se je odigral v vseskozi slavnostnih okvirih. Župan si je celo oblekel praznično obleko, da je čestital »montblanški nevesti« in jo povabil na slavnostno večerjo. Prva pristopnica Maria Paradis je bila prav tako med gosti. Menda pa se je — morebiti iz konkurenčne zavisti — obnašala zelo predrzno.

»Tiste tri dni, kolikor sem še bila v Chamonixu, sem mislila, da budna sanjam, da sem naenkrat postala slavna in znana, ker imam dobre noge in toliko volje, da sem lahko prišla petnajst tisoč čevljev visoko. Sanje iz Chamonixa so se nadaljevale tudi v Ženevi: pulili so se zame, in ker do poklonov nisem neobčutljiva, je to kar godilo mojemu samoljubju.«

Pariški »Journal des Debats« je pisal: »Celotna dolina je popolnoma vznemirjena; od pristopa de Saussura ni noben dogodek povzročil takšne senzacije kot ta, ki smo mu bili pravkar priče. Neka ženska je imela toliko poguma, da se je povzpela na Mont Blanc. To je Francozinja, gospodična d'Angeville. Vodniki ne morejo dovolj pohvaliti poguma in energije, s čimer je premagala vse nevarnosti in težave med vzponom. Ko se je vrnila, je vladalo navdušenje, ki ga je komajda mogoče popisati: s topovi so streljali, prebivalci celotne doline so prišli skupaj, da bi videli junakinjo, ime d'Angeville pa je za vedno zapisano poleg imen Jacquesa Balmata in de Saussura.«

(Die Alpen)

Sodelavce in dopisnike prosimo, da nam pošiljajo prispevke izključno v tipkopisu ali tiskane na računalniku, vendar tako, da bo na strani 30 vrstic in da bodo med vrsticami možne korekture in lektura. Prav tako prosimo, da nam pošiljajo le čitljiva besedila, saj trak za pisalni stroj ali tiskalnik ni prav velik izdatek. Prosimo še, da nam skupaj s prispevkom pošljejo svoj natančen naslov in številko žiro računa, da se ne bi iskali šele po objavi.

LEPA IN HUDA DOŽIVETJA NA ŠIŠI PANGMI

BOŽANSKA LEDENA GORA NAD PAŠNIKI

Medtem ko slovenski alpinisti plezajo na himalajsko osemtisočmetrsko goro Šišo Pangmo, na edini osemtisočak na svetu, ki leži popolnoma v Tibetu na Kitajskem, smo dobili iz tujine prispevek o tej gori z vsaj dvema imenoma: Šiša Pangma bi bila lahko pametna oznaka za tega velikana — Ledena gora nad pašniki, Gosainthan pa bi lahko bila oznaka za goro kot simbol — Gora, kjer prebivajo bogovi. V tibetanskem lamaizmu so bogovi lahko miroljubni in mili ali pa demonski in uničujoči. S takšnimi bogovi morajo računati tudi alpinisti, ki si drznejo pogledati v njihovo domovanje. (Op. ur.)

* * *

Ves zadihan sem prišel v tabor 3. Ali Paul še živi? Da — toda kakšen je videti! Obraz je ploščata, modra gmota, le oko se včasih zasveti med otekljami. Noga je skoraj gotovo zlomljena, koleno poškodovano, rebra polomljena, obe roki hudo pomrznjeni, po vsem telesu so udarci.

Vendar so tam prijatelji. Hans je ob njem preživel noč v taboru 4, ga masiral in pazil nanj. Temne kolobarje ima pod očmi. Od nečloveškega napora je vse videti izžgano. Sedaj je moja dolžnost, da pazim na Paula.

Dolga in težka noč bo. Šotor je majhen, Paul pa veliko, negibno telo s tesno povitimi, zmrznjenimi rokami. Piti mora, vzeti zdravila. Dvigniti ga moram, kot bi bil hrom, in ga hraniti. Za kuhanje skoraj ni prostora. Taliti moram sneg. Mraz gre skozi kosti, gotovo je trideset stopinj pod ničlo. Ogrevati se moram. Prsti so mrzli, luči ni. Paul niha med življenjem in smrtjo. Privide ima. Njegov glas je jasen in oster, pravo nasprotje njegovega bednega telesa. Ob štirih hoče piti, toda termos steklenica je zmrznila. Trajalo je uro, da sem lahko pripravil četr tilitra vrele tekočine, od katere pa sem v temi polovico polil.

Ure dolgo je Paul zavezan ležal v bivak vreči. Še dobro, da imam poleg sebe dobre reševalce: Hansa, Romana, Egona. Nosači so nam znosili dol vsaj nahrbtnike, medtem ko smo mi vlekli sani. Ko smo prišli do območja razpok, sem nezavaran stopal naprej, da bi našel boljšo pot. Paula smo morali nositi; bili smo prav na robu zmogljivosti, toda tudi za Paula je bil to velikanski napor.

Lesene lestve se lomijo, zato jih zamenjamo z aluminijastimi, ki smo jih dobili v taboru 3.

Menjavamo se pri nošenju. V taboru 2 prevzame varstvo Hans.

Naslednji dan končno prinesem preobrat.

Veliko pomagajo nosači. Tečem prvi in iščem primerne smeri za sestop do baznega tabora. Poposlim spremljevalca Wangga, naj bi poskrbel za džip in tako razbremenil nosače. Sedem kilometrov po reki navzgor je kmalu zatem voznik vozil v neverjetnih pogojih, po ostrem kamenju in peščenem blatu. Naprej pa ni bilo mogoče.

Naposled smo le opazili majhne rdeče pike: to so bile vetrovke naših prijateljev. Čeprav sem danes prehodil že trideset kilometrov, sem šel za džipom peš do baznega tabora.

Ewald nam je kljub ozeblinam skuhal večerjo. On bo spremljal Paula domov. To je bila poslovilna večerja.

Ali je med tem Paul že prestopil prag v onostranstvo? Je že spoznal »bleščečo luč«, o kateri govorijo Tibetanci v svoji knjigi o smrti, ali pa so bile njegove besede, s katerimi sem se potem še dolgo ukvarjal, samo halucinacije?

BOJ ZA PREŽIVETJE

Tabor 2, ob desetih dopoldne. Že dolgo mora biti svetlo, toda nebo in zemlja toneta v sivino. Šotori pokajo. Mrak, sneženje in veter nas spremljajo. Vihar divja ob bližnjih skalah, ledeni vihar, kakor bi se lovilo na tisoče hudičev in demonov. Še enkrat smo prišli gor, da bi podrli višinske tabore, spoznali pa smo, da ob tem vremenu ne bomo mogli podreti niti tabora 3 niti tabora 4. Prisiljeni smo pustiti gori dragoceno opremo in moramo sestopiti.

Okrog poldneva se odpravimo. Težko najdemo pot v viharju, v prsih nas zbada, temni se mi pred očmi. Pred mano je Theo, debelo oblečena postava. Vse bolj me priganja k hitrejši hoji. Postanem grob, nočem hitreje, mislim, da ne morem naprej, da moram odnehati. Začel se je boj za preživetje, tih, kljubovalen, zagrizen boj. Če le ne bi bilo vetra od zadaj! Sneg se vrtinči, vsakih nekaj sekund je močnejši sunek, ki te skoraj podre. Skale in gore, ki so raztresene po tej čudni pokrajini, ne nudijo nobenega zavetja. Komaj lovim dih, obstati hočem, počivati. Vedno znova me vihar vrže na tla, čeprav se mu z nogami poskušam upirati.

Napoči noč. Spotikam se naprej. Malo pred polnočjo vihar nekoliko poneha. Oblaki se podijo, mesec osvetljuje deželo s svojo ledeno svetlobo. Že dvanajst ur sem na poti in še vedno daleč od baznega tabora. V lepšem vremenu bi pot opravil v štirih urah.

Veter se poleže, prebijem led reke in pi-

jem. Nato se vržem v skalo in v sneg in zaspim. Zbudim se, ker me od mraza trese. Na smrt sem utrujen. Vstanem in grem naprej mimo temnih razpok. Vzdušje je neverjetno, vendar praviljično lepo. Ob četr in štiri sem izčrpan v šotoru ob Romanu.

SANJSKI CILJ ALPINISTOV

Kako govori nauk tantrov? Pomembno je predvsem iti po poti vedno dalje, skozi vse lepote in grozote, da prispemo do spoznanja in razsvetlitve. Pot je cilj! Tako kot prava meditacija je tudi alpinizem dejavnost, katere koristi so za »nepoučene« težko razumljive. Alpinizem vsebuje smisel za oblikovanje bivanja. Toda samo tistemu se odkrijejo vse lepote, ki se premaga, da mu uspe podreti vse ovire do pojmovanja lenobe in brezdelja. Samo kdor odpre ta vrata, se povzpne do grebenov in vrhov; temu se odpro nova obzorja. In kdor je doživel poln blišč svetlobe tam zgoraj, kdor je občutil mogočen dih viharja, videl tančico oblakov in neizmerna prostranstva bleščečega zvezdnatega neba, ta bo razumel, zakaj so ledeni orjaki Himalaje sanjski cilj vsakega alpinista. Ves trud in napor odtehtajo notranja doživetja brez meja.

Tedne in mesece je bila Šiša Pangma za nas središče razmišljanja, sanj, stremljenj. Šli smo skozi ta doživetja, zdržali smo skupaj.

Paul je preživel — kakor v čudežu. Vsi smo preživeli in zaradi teh izkušenj postali drugačni.

Ali se Šiša Pangma ne imenuje po pravici Gosainthan?

(Prevedla Marjeta Ekar)

Promet skozi prevrtane gore

Pred 24 leti so zgradili francosko-italijanski predor pod Mont Blancom: 19. julija 1965 so predor svečano odprli. V skoraj četr stoletja je v obeh smereh peljalo skozi predor 27 milijonov vozil. 18,5 milijona je bilo osebnih avtomobilov (povprečno 2101 vsak dan), skoraj pol milijona je bilo avtobusov (povprečno 51 vsak dan), tovornjakov pa več kot osem milijonov (vsak dan povprečno 947). V prvem letu je promet znašal skoraj 600 000 vozil, v zadnjem letu pa več kot 1,7 milijona. V letošnjih sedmih mesecih so zabeležili več kot milijon vozil.

Predor pod Mont Blancom je pomembna prometnica med Italijo in Francijo, in sicer ne le za turiste, marveč tudi (nekateri pravijo, da predvsem) za prevoz blaga. To ima seveda kvarne posledice na naravo pod gorami in okoli njih.

Iz doline Aoste je speljan še en predor, in sicer tisti pod Gran San Bernardom, ki povezuje Italijo in Švicco. V letošnjih prvih sedmih mesecih je tod peljalo malone 350 000 vozil, med katerimi je bilo več kot 5000 avtobusov in skoraj 37 000 tovornjakov. Ta predor so odprli 19. marca 1964. Od takrat je po tej cesti peljalo 12 milijonov in pol vozil.

TAJŠAN V LR KITAJSKI
JE NA SEZNAMU UNESCO

GORA – SPOMENIK

Starec se je povzpel na strmo goro. Pod njim so se razprostirle krošnje hrastovih gozdov; smreke in ciprese so se z grčaviimi koreninami pripenjale na razklano kamenje ob stezi. Sledili so mu njegovi učenci, njihove napete mišice so trepetale pod bremenom. Prišli so do poslikanega svetišča na vrhu in zaspali, zaviti v svoje halje. Starec se je dvignil še pred zoro. Stopil je na skalo, ki se je vzpenjala nad prepadom. Daleč spodaj se je neprekinjeno dvesto kilometrov daleč razprostirala ravnina vse do vzhodne morske obale. Sonce je vžšlo, njegovi žarki so se prelomili v plasteh mirnega zraka in se naenkrat razrasli v dvodelno čašo rdečega žada. »Svet je majhen!« je vzklilnil starec. Učenci so zapisali njegove besede.

Bilo je pred dva tisoč leti in pol, ko je Konfucij opazoval sončni vzhod na gori Tajšan. Decembra 1987 pa so goro Tajšan na predlog kitajske vlade razglasili za znamenitost svetovne dediščine. Poleg pomena, ki ga ima gora za tisoče Kitajcev, ki se vsako leto povzpnejo na njen vrh, velja tudi za svetovno znamenitost.

Kot je zapisano v lanski avgustovski številki Glasnika organizacije UNESCO, zadnji doslej izišli številki, ki izhaja v 35 jezikih, med drugim tudi v slovenščini, so kitajsko goro Tajšan leta 1987 vključili v seznam svetovne dediščine zaradi izjemne povezanosti njenih kulturnih in naravnih elementov. Gora Tajšan je najstarejši in najpomembnejši primer starega geološkega transformacijskega sistema v vzhodni Kitajski, bogatega s fosili, ki izhajajo iz kambrija (najstarejše dobe in plasti paleozoika — najstarejše zemeljske geološke dobe, ki vsebuje fosilne ostanke nevretenčarjev). Na tem območju uspeva kar 462 vrst zdravilnih rastlin, nekatera drevesa pa so stara več sto let. Dvaindvajset svetišč, 97 nahajališč ruševin, 819 kamnitih plošč in 1018 zapisov v skalah in pečinah spada med številne sledi bogate kitajske kulturne dediščine, ki so jo na tem območju odkrili. Tukaj, na enem od rojstnih mest kitajske civilizacije, segajo dokazi o človeški dejavnosti 400 000 let nazaj. V času neolitika (pred 5000 do 6000 leti) sta na severni in južni strani gore cveteli kulturi Davenku in Longšan.

Pogočja gore so bila tudi domovina dveh konkurenčnih držav, Ki in Lu, ter njunih kulturnih stvaritev, nastalih med letoma 770 in 476 pred našim štetjem. Še vedno lahko vidimo ruševine petstokilometerskega zidu države Ki. Nekatera svetišča na gori Tajšan, kot so Svetišče nebesne skale,

Svetišče zahodne kraljice matere in Svetišče modrih oblakov, spadajo med pomembna budistična in taoistična središča.

Sicer pa je približno tretjina znamenitosti, vključenih po vsem svetu v Seznam svetovne dediščine, na tem seznamu zaradi svoje naravne lepote in znanstvenega pomena. Med njimi je tudi najvišja gora sveta Sagarmata, ki jo zahodnjaki imenujemo Mount Everest. Številne znamenitosti svetovne dediščine so tako veličastne, da jih ljudje že stoletja častijo. Avstralskim domorodcem je sveto gorovje Ayers, tako kot je bil Machu Pichu posvečen kraj za perujske Inke.

Ne le Konfucij, pač pa tudi večina kitajskih vladarjev in celo sodobnih kitajskih voditeljev se je povzpela na goro Tajšan. Tam so zgradili svetišča, mostove in stopnišča s 6600 stopnicami ter postavili kamnite stebre, okrašene z napismi.

Kot vemo, so na Seznamu svetovne naravne in kulturne dediščine pod posebnim varstvom UNESCO v Jugoslaviji stari del Dubrovnika, stari Ras in Sopočani, zgodovinsko jedro Splita z Dioklecijanovo palačo, narodni park Plitvička jezera, Ohrid in Ohridsko jezero, Kotor in njegov zaliv, narodni park Durmitor, samostan Studenica in Škocjanske jame.

IZPOSOJENA HUMORESKA

ŽIVELA PLANINSKA IDILA!

JOSIP JESIH

Pravzaprav ni nič novega, da je Filibert Olupek silno redoljuben mož. Pa tudi širokega in odprtega srca. Ničkolikokrat je nepreklicno sklenil, da se ne bo več jezil zaradi najrazličnejših šlamparij, pa vendarle ni mogel povsem iz kože. Ko so mu pred dnevi serviserji, medtem ko je samo za trenutek odšel na dvorišče, namesto grelca pri pomivalnem stroju zamenjali grelno ploščo na povsem novem štedilniku, je sicer nemočno zagodrnjal, vendar pa sočasno potegnil denarnico in odšel astronomski znesek.

»Pipa nabasana,« je razglabljal pri sebi, »če bo šlo tako naprej, si še k zobarju ne bom več upal! Prav lahko bi se zgodilo, da bi mi izrezali slepič!«

No, veliki Filibert se je neke sobote odločil, da bo odšel v gore. »Samo v hribih se odpočijem od teh mestnih traparij in se naužijem svežega zraka!« je zadovoljno

Kanadske izkušnje s plazovi

Kanadska skupina za raziskovanje plazov je objavila študijo o nesrečah, ki so jih povzročili plazovi v Kanadi v letih od 1969 do 1987. V tem obdobju je v Kanadi »bela smrt« pobrala 131 človeških življenj. Največ od teh se je tik pred tem ukvarjalo z rekreacijskimi dejavnostmi. Kot kaže, je najnevarnejša dejavnost smučanje na neurejenih strminah zunaj smučišč, kjer je izgubilo življenje 37 odstotkov vseh smrtno ponesrečenih v snežnih plazovih, 35 žrtev (27 odstotkov) so bili gorniki — pešci, 18 žrtev pa je bilo tik pred smrtjo na motornih saneh, saneh ali krpljah. V 62 odstotkih vseh primerov je bila zadušitev v snegu vzrok smrti. 27 odstotkov ljudi je umrlo zaradi poškodb med padanjem skupaj s plazom.

V obdobju zadnjih devetih let te raziskave so v Kanadi vsako leto plazovi potegnili s seboj približno sto ljudi. 85 odstotkov jih je preživel, 15 odstotkov jih je umrlo (dva odstotka na površini plazov). V plazov popolnoma pokopani ljudje umrejo ponavadi hitro, samo prav redki so živeli še več kot 30 minut. V obdobju 1979—87 je bilo popolnoma pokopanih 36 ljudi (23 odstotkov vseh), le trije od njih pa so se bili sposobni odkopati z lastnimi močmi. Presenetljivo veliko žrtev (13) so takoj začeli odkopavati čisto na pravem kraju očitvidci, ki so natančno opazovali nesrečo. Kar 40 odstotkov popolnoma pokopanih ljudi so odkopali živih.

Zbrani podatki niso pomembni samo za Kanado, ampak tudi za druge države, kjer so posamezni odstotki in razmerja podobna. Povsod je izredno pomembno, da se reševanja takoj lotijo ljudje, ki so že od prej natančno seznanjeni s tem, kaj je treba v takih primerih ukreniti.

Józef Nyka

mrmral pri sebi, medtem ko je ročno pripravljajal nahrbtnik.

Mahnjal jo je proti Sedmim jezerom in se ustavil v tamkajšnji koči. Bilo je spokojno in zrak je bil tako čist, da ga je prišlek vdihaval z vsemi pljuči.

»To je dopust! To!« je Filibert navdušeno hvalil oskrbniku. »Mir, pa zrak! Fantastično!«

Oskrbnik ni ničesar odgovoril, samo navihano je pogledal nekam v nebo.

Protiv večeru so začele prihajati trume popotnikov. Starejših, mlajših, molčečih, zelo glasnih in še posebej ekipa »nabrg-lanih«. Stemnilo se je že, ko se je skupina prepotenih mladeničev odločila za prvi show. Tullili so na ves glas kot pravi jesiharji ter odmetavali prazne steklenice, kamor je pač nanese.

»Pipa nabasana,« se je razhudil sicer miroljubni Filibert, »bo že mir ali ne!«

»Ne!« so v en glas zarjuli amaterski alpinisti in profesionalni metalci steklenic.

»Vedete se kot Huni v Atilovi odsotnosti!« se Filibert ni dal.

»Stari, srečo imaš, da nismo iz naše največje republike,« se je oglasil nekdo v trumi, »sicer bi te takoj obtožili, da si nas poistovetil s Huni, in verjemi mi, da je ne bi mirno odnesel!«

»Samo štos je pa res, da so se okrog Atila zbrali vsi Huni!« je ves nacejen izdaval nekdo v ozadju.

»Stari,« se je kanonada še kar nadaljevala, »če si zares želiš miru, ti bomo mi povedali, kje ga boš morebiti še našel. Ali pa morda veš sam?«

»Ne ve! Ne ve!« je bučno skandirala truma.

»Kupi si podvodno obleko in se malo potapljal!« je nekdo nesramno zabrusil. »Pod vodo je še dovolj miru, ti fosil stari!«

Filibert je tokrat obmolknil. Naslednje jutro pa je že navsezgodaj pograbil nahrbtnik in se vrnil domov.

(Primorski dnevnik)

odmevi

NAMESTO KRAV - AVTOMOBILIZEM

»Narave nismo podedovali od svojih dedov, ampak smo si jo izposodili od svojih vnukov... Občudujmo naravo in pomagajmo varovati čisto okolje v gorah!«

Takšno sporočilo Triglavskega narodnega parka si lahko preberemo na plakatu v planinskem domu na Uskovnici nad Bohinjem. Ironija pa je, da prav do tega doma širijo kolovoz v »cesto« in se bo zato morala planina Uskovnica vsak čas

ukloniti avtomobilizmu, čeprav je na zemljevidu TNP, ki je obenem sestavni del zakona o TNP, označena kot kulturni spomenik, torej zaščiten. Kmetje v krajevni in pašni skupnosti Srednja vas so se namreč odločili razširiti vozno pot čez planino za kamione in druga vozila, pot, ki je do zdaj še kar dobro služila prevozu s traktorji. Obiskovalcem je omogočen dostop na planino po cesti kar z dveh strani: iz Srednje vasi do Loma in s Pokljuke oziroma Rudnega polja (Pokljuka z okolico že zdaj slovi kot eno od najgostejših gozdnih cestnih omrežij v Evropi!).

Uskovnici je bilo do danes prizaneseno; bila je razmeroma še mirna in čista. TNP je sicer poslal komisije na ogled, toda širjenja na stari trasi vozne poti ni ustavil. Uradno naj se namreč pot širi zaradi lažjega prevoza lesa, narediti mislijo tudi vleklo v zgornjem predelu planine itd. Načrtujejo širjenje kolovoza nad koritom Ribnice, neraziskanim kanjonom, ki je tudi zaščiten kot naravna znamenitost in bi ga zato lep kos zasulo (čezenj bi verjetno morali speljati tudi nov most). S tako »cesto« bi potem spojili Srednjo vas prek Uskovnice s cestami do Planine na Šeh, na Zajamnike, Pokljuko oz. Rudno polje! Planina bo bolj ali manj prepuščena predvsem stihiji nekaterih posameznikov, ki si žele tudi lažji dostop do svojih vikendov in stanov, torej hočejo »umazati« planino z avtomobilizmom, deseta briga so jim onesnaževanje, hrup in pisana pločevina, ki bo odslej namesto krav krasila planino. Samo navneži lahko še upajo na opozorilne table in zapore, kar naj bi preprečilo vdor motorizacije — vseeno bi bilo, če bi s tablamii opozarjali liske, kje se ne smejo pasti...

Razumemo kmete v prizadevanju za boljše in hitrejše spravilo lesa, a se vendarle lahko vprašamo, ali ne bi bilo dovolj dobro utrditi že staro pot, ne pa jo širiti v cesto. Narediti planini čimmanj škode! Za to cesto pa bo žrtvovan najlepši del planine z razgledom, velik pašnik s koritom, kjer bo odslej odlagališče lesa in parkirni prostor. Poseg v zaščiten območje spominja na nedavno širjenje poti ob Bohinjskem jezeru.

Drevesno poletje

Nagrado s področja varstva okolja, ki jo podeljuje neka turistična zveza v Švici, je letos dobil Berner Oberland za svojo lanskoletno poletno akcijo, ki so jo imenovali »drevesno poletje«. To je bila ozelenitvena akcija, v sklopu katere so v turističnih krajih tega območja nasadili 300 000 dreves. Tega dela so se lotili po zelo preprostem načelu: za vsakega gosta, ki v kraju prenočuje več kot pet dni, je treba posaditi drevo! Program je enako odlično uspel pri domačinih kot pri gostih in varstvenikih okolja.

Preseneča nas prevelika skrb za ceste in prevoze, kar bo še bolj zaustavilo razvoj živinoreje. Ne dolgo tega so trebili gmajno in sekali pašniško drevje ter površine posipali z umetnim gnojilom, da bi krave imele več paše. Danes zmore Uskovnica le tri majerje z neznatnim številom živine. Mleko se komaj še dobi. Sirarna je zaprta že več let. Pašniki divjajo, majhni tropi se raje pasejo po košenicah, kolikor jih je še. Ogradi se podirajo, ponekod služi za ograjo kar bodeča žica itd.

Buldožer pa med tem pridno rije naprej, da bo jutri lahko pred vsako hišo stal avto, da bo planina čimprej spremenila kolikor toliko ohranjeno podobo in postala spet ena od žrtev motorizacije pod Triglavom, v TNP. Vsak čas si bomo za pravili še ta lepi košček slovenske zemlje. »Občudujmo naravo!«... Na sami Uskovnici prav kmalu ne bomo imeli več kaj občudovati — ostal nam bo samo še pogled na gore. Te pa lahko gledamo tudi iz doline...

Nada Matičič, Ljubljana
(Delo)

ODPOVEDUJEM VESTNIK!

V prilogi vam vračam denarno nakaznico za Planinski vestnik (3. četrtletje 89), ker sem že v začetku leta 1989 po telefonu odpovedal naročnino za to revijo.

Planinski vestnik za prvo polletje sem plačal, ker sem smatral to za svojo dolžnost, saj so bile te številke verjetno že pripravljene, ko sem odpovedal naročnino. Vendar je očitno, da moja odpoved naročnine ni prišla v prave roke, saj Vestnik še kar naprej redno dobivam. Zato vas po tej poti prosim, da me črtate s seznama vaših naročnikov in mi Planinskega vestnika ne pošiljate več.

Na kratko vam lahko opišem tudi vzoke svoje odpovedi na vašo revijo. Ker sem samo planinec, ne pa tudi alpinist, smatram, da v tej reviji posvečate preveč pozornosti alpinističnim akcijam in potopisom, premalo pa različnim planinskim akcijam. Morda bi bilo idealno, če bi revijo razdelili v dve reviji, v alpinistično in planinsko. Planinsko revijo si zamišljam kot vir informacij o poteh, stezah, planinskih domovih in kočah, markacijah, trasverzalah, akcijah posameznih planinskih društev itd. Vse te informacije bi morale biti aktualne, kar pomeni, da bi najprej morale obveščati o posameznih akcijah, šele pozneje pa bi bilo opisano, kako je bilo na tej akciji. Hkrati bi moralo biti v reviji mnogo več člankov za planince-začetnike, torej člankov s poučno in vzgojno vsebino, posebno s področja hoje po gorah, oblačenja, opreme, znanja o naravnih znamenitostih, na primer rastlinah in živalih,

znanja o vremenu in o prilagajanju na različne vremenske razmere in podobno. Eno k drugemu: to bi morala biti majhna planinska šola v nadaljevanjih.

Na drugi strani pozdravljam vašo publikacijo Planinski koledar akcij, ki izredno pomaga pri načrtovanju izletov in kontaktiranju z oskrbniki planinskih koč. Ta publikacija je po mojem mnenju podlaga, na katero bi morali nadgrajevati planinsko revijo.

Zaradi vsega navedenega odpovedujem vašo revijo. Še nadalje se bom posluževal vašega Koledarja planinskih akcij, ki ga želim avtomatično prejemati vsako leto, podrobnosti o posameznih akcijah, kočah in podobnem pa bom moral še naprej iskati po telefonu.

Upam, da bodo moje pripombe koristne pri vašem nadaljnjem delu.

Damir Kuhar, Zagreb

PROTISLOVJA

Resnično ni moj namen s pričujočim člankom buriti duhove prizadevnih planinskih funkcionarjev v našem tržiškem koncu. Priznam pa tudi, da mi duša ne da zatisniti oči pred neumnostmi, ki jih v gorah okrog Tržiča počenjamo.

Pred dobrim desetletjem je graditeljem pogorele Kostanjevčeve kočice na Dobrči uspelo ohraniti trezno glavo in so se vsem problemom in nasprotovanjem navkljub v dobro ohranitve narave za transport materiala za kočico od treh možnosti (gradnja ceste, gradnja tovarne žičnice) odločili za helikopter. Mnogo je bilo tedaj pikrih pripomb, a drži, da je Dobrča ostala takšna, kot je bila.

V nekaj preteklih letih smo tržiški reševalci za transport obolenih z Dobrče dvakrat klicali na pomoč helikopter. V obeh primerih je šlo za hudo nenadno obolenje. Vendar helikopter zaradi treh dreves ni mogel pristati v neposredni bližini kočice, ampak nekaj sto metrov nižje. Pri drugi reševalni akciji, v zimskih razmerah, bi se zadeva za bolnico z vnetim slepičem zaradi oddaljenega helikopterskega pristajališča kaj lahko tudi zelo slabo končala.

Po obeh akcijah je načelnik tržiške postaje GRS na sejah UO domačega PD prosil za privolitev v posek treh dreves ob koči in izrazil pripravljenost reševalcev za ureditev pristajališča za helikopter. V dobro narave so bili dobri nameni odločno zavrženi.

Danes, dve leti po zadnji reševalni akciji, stoje tik kočice na Dobrči parkirani avtomobili. V obla ramena gore je zarisana vijugava, široka gozdna cesta. Domači planinski funkcionarji skomigajo z rameni, češ, kaj smo pa mogli...

Brez cinizma: ampak lomimo ga pa vendarle, mar ne?

J. K.

iz planinske literature

Zbornik obalnih planincev

»Spomini počasi tonejo v pozabo, zapisana beseda pa ostane kot izročilo našim zanamcem. Ob bližajoči se stoletnici slovenske planinske organizacije in letošnji 40-letnici našega društva izročamo ta zbornik planinski in širši javnosti s spoznanjem, da smo planinci iz Slovenske Istre s svojim delovanjem v tem sorazmerno kratkem obdobju vendarle nekaj malega prispevali v zakladnico narodove planinske in kulturne zgodovine.« — S temi besedami uvaja Jože Kržič, član uredniškega odbora, bralce v Zbornik Obalnega planinskega društva Koper, ki je izšel v drugi polovici letošnjega leta ob 40-letnici društva.

Prvotna zamisel društvenih članov je bila, da bi »ob kakšni obletnici« izdali monografijo Slavnika — »svoje« gore. Ko so premišljali o tem in o dejstvu, da je z delom dokaj številnega društva širša slovenska javnost premalo seznanjena, so se odločili ubiti dve muhi na mah: predstaviti Slavnik in 40-letno delo svojega društva.

Tako v uvodnem delu predstavljajo osebnosti, ki so se s svojim življenjem in delom zapisale v planinsko zgodovino na nacionalni in krajevni ravni (kot je zapisano v uvodnih mislih k Zborniku), ljudi, katerih ideje, znanje, ali pa požrtvovalna dolgoletna aktivnost so bile in bodo vodilo in zgled naše planinske dejavnosti. — Osrednje mesto v Zborniku zavzema predstavitev Slavnika in njegove okolice. Predvsem je treba iz tega sklopa izvzeti uvodni spis prvega društvenega predsednika dr. Viktorja Vovka, temeljito delo, ki je bilo sicer že leta 1958 objavljeno v Planinskem vestniku, ponatis pa priča o tem, da gre za kakovosten prispevek dobrega poznavalca te gore. Temu prispevku o Slavniku sledijo strokovni članki o posameznih področjih znanstvenega proučevanja gore. — Tretji del knjige, debele skoraj 150 strani knjižnega formata, zavzemajo predvsem potopisi društvenih članov, ki so vredni natisa v društveni kroniki. Naposled je v Zborniku prikazana še kronologija društvenega delovanja od ustanovitve do praznovanja 40-letnice z vsemi dosedanjimi društvenimi vodstvi in nagradenci. — Ljubitelje posebnosti naj posebej opozorimo na korespondenco med dr. Vovkom in Tinetom Orlom, tedanjim urednikom Planinskega vestnika: čeprav so od tistega dopisovanja minila le tri desetletja, se nam zdi, kot da bi brali literarizirane pogovore med dopisovalcema iz davnih dni, ko so ljudje še imeli dovolj časa, da so mirno sedli k pisalni mizi, namočili pero v črnilnik in kaligrafsko odmerili vsaki črki in vsaki besedi, vsaki misli

in stavku ravno dovolj črnila. Takih dopisovalcev menda ni več; (po nepotrebem) živimo prehitro, da bi si vzeli čas za takšne pisne pogovore z znanci.

Zbornik, ki je izšel v nakladi 1000 izvodov, so uredili Jože Kržič, Karlo Kocjančič, Maruška Lenarčič, Jelka Justin in Lado Cvetko. Nedvomno je ena od boljših priložnostnih publikacij, posebno s planinskega področja, ki so izšle pri nas.

M. R.

Vodnik po planinskih kočah

Najboljši barometer za knjigo je prodaja — in razprodana knjiga dokazuje, da jo je trg potreboval. Takšna je knjiga Jožeta Dobnika »Vodnik po planinskih postojankah v SR Sloveniji«, ki jo je kot svojo 108. publikacijo založila Založba Planinske zveze Slovenije in izdala že sredi poletne sezone: malone isti trenutek, ko je izšla, je bilo razprodanih vseh 3000 izvodov, tako da zdaj založba pripravlja prvi ponatis.

Takšno knjigo so »praktični« planinci zares potrebovali: da bi bili med enimi platnicami zbrani koristni in čim številnejši podatki o vseh slovenskih planinskih kočah. In redko bi našli za avtorja primernejšega človeka od Jožeta Dobnika, do podrobnosti natančnega človeka, ki že pri govorjenju pretehta vsako besedo, kaj šele, kadar jo napiše.

Na več kot 320 straneh vodniškega formata so v plastičnih platnicah, v kakršnih izhajajo slovenski planinski vodniki, zbrani podatki o planinskih kočah, ki jih je avtor zbiral leto dni: opisi vseh planinskih domov, koč, zavetišč in bivakov odprtega tipa, ki jih upravljajo planinska društva ter podatki o tistih postojankah, ki so jih planinska društva odstopila drugim organizacijam, pa imajo v njih člani planinskih društev popust pri prenočevanju.

Jože Dobnik je med drugim opravil veliko delo s tem, da je poenotil višine planinskih koč: kar za tričetrt postojank je višina drugačna, kot je navedeno v različnih kartah, na napisnih tablah, žigih, v uradni evidenci PZS itd., kot piše avtor v uvodu. Prav nenavadno je, da pri kar številnih postojankah še niso določene točne nadmorske višine, kar je zvezdico posebej označeno, takšne postojanke pa so med drugim Dom na Peci, Valvasorjev dom na Stolu, Koča Škofjeloškega odreda na Blegošu, Planinski dom pri Krnskih jezerih, Koča pod Bogatinom, Zavetišče na Velikem Snežniku ali Kranjska koča na Ledinah.

Pravzaprav je ob vsaki koči (vsaki pa je namenjeno enako veliko prostora, dve strani v knjigi) navedeno prav vse, kar lahko zanima planinskega popotnika: od zgodovine in rojstnih podatkov človeka, po katerem se postojanka imenuje, možnostih najbližjega dostopa z avtom in razgledov do možnosti za izlete in dostope

do najbližjih drugih planinskih koč ter podatkov o zmogljivostih spalnih in jedilnih prostorov, naslovov, telefonskih števil in obratovalnih časov.

Enotno je opremljena celotna knjiga tudi grafično: ob vsakem opisu je perorisba Antona Rojca, lično grafično delo, ki jasno in realistično prikazuje objekt.

Knjiga ima poleg drugih to praktično stran, da si je mogoče pred načrtovano turo prefotokopirati ustrezne strani, saj je vsaka koča opisana na dveh sosednjih odprtih straneh in je mogoče vse podatke odnesti na pot v gore na formatu A4. Knjigi, katere urednik je Tomaž Banovec, je dodan snopič preglednih zemljevidov po pokrajinah, na katerih so z rdečo barvo s simbolom in napisom označene vse planinske postojanke, opisane v knjigi. Tako je informacija še popolnejša.

Razprodan Dobnikov Vodnik je dovolj velika reklama za knjigo, ki jo je slovensko planinsko bralstvo potrebovalo.

M. R.

Naše jame, 31. letnik

Revija »Naše jame«, glasilo Jamarske zveze Slovenije, je v četrtem desetletju izhajanja: tik pred praznovanji ob stoletnici slovenske jamarske organizacije, ki so bila prve letošnje oktobrske dni v Ljubljani in Postojni, kjer je bilo leta 1889 ustanovljeno prvo slovensko jamarsko društvo Anthron, je izšel 31. letnik Naših jam.

Največji del prispevkov v tej številki obravnava kraško podzemlje v Beli Krajini, na Dolenjskem in Notranjskem; to so v precejšnji meri referati z lanskega majskega, po vrsti 15. zborovanja slovenskih jamarjev in raziskovalcev krasa, ki ga je pripravilo jamarsko društvo iz Črnomlja pod geslom »Za čisto okolje skrbimo danes — jutri bo lahko že prepozno«.

Hidrogeologija, ki je na krasu v najtesnejši povezavi s podzemljem in jamami, raziskanimi ali še neznanimi, in vodne razmere v tem delu Slovenije zavzemajo v 31. številki Naših jam pomembno mesto. Glede na moto lanskega zborovanja je v reviji precejšnja pozornost posvečena tudi konkretnim ugotovitvam o onesnaženih ali popolnoma uničenih jamah pri nas, enako velika pozornost pa je posvečena jamarski tehniki, predvsem še preizkusom in izkušnjam z vrvmi, kar je razumljivo glede na to, da jamarji zdaj prodirajo celo v najgloblja brezna samo s pomočjo vrvi, ki so torej življenjsko pomembne za jamarjevo varnost. Seveda pa je — enako kot v vseh dosedanjih številkah revije — precej prostora namenjenega tudi obravnavi posameznih jamskih objektov ali pojavom v njih. Naposled je vredno vsaj omeniti še novice o pomembnih jamarskih odkritjih po svetu — in seveda od-

Zanimivo Skalarjevo brezno

V ugledni in reprezentančni planinski reviji Alp, ki izhaja v italijanskem Torinu, je v letošnji septembrski številki med prispevki, ki obravnavajo jamarstvo, izšlo na prvem mestu poročilo o letošnjih rekordnih odkritjih v Skalarjevem breznu na Kaninu (o čemer je Planinski vestnik že v začetku letošnjega leta obširno poročal). V uvodu tega prispevka je zapisano, da je tudi v Jugoslaviji, deželi jam in krasa, na vidiku globina tisoč metrov v podzemski jami in da je zdaj najboljše temu rezultatu Skalarjevo brezno na Kaninu nad Bočem. Poročilo ne zamoči tega, da so še lani skupaj s slovenskimi jamarji prodirali v globino tega brezna tudi njihovi italijanski kolegi, nakar so slovenski jamarji za svoje italijanske kolege to brezno »zaprli«, ker so sami hoteli doseči magično globino tisoč metrov. Do zdaj so prodrli do globine 911 metrov in s tem dosegli nov jugoslovanski globinski rekord v kraškem breznu, medtem ko sta na drugem in tretjem mestu po globini v Jugoslaviji zdaj Jama na Vjetrenih brdih na Durmitorju (880 m) in Botrova jama nad Bohinjskim jezerom (819 m). Na koncu tega poročila je rečeno, da je možna globina Skalarjevega brezna na Kaninu med 1700 in 1900 metri, saj je vhod vanj na višini 2335 metrov.

kritje dokumentov o ustanovitvi jamarskega društva Anthron v Arhivu SR Slovenije. Že po običaju je letniku dodan seznam revij in drugih publikacij (to pot kar okoli 120 naslovov), ki jih je v letu dni prejela Jamarska zveza Slovenije z vsega sveta in obravnavajo jamarsko in speleološko problematiko, velik del pa jih prihaja v Ljubljano v zamenjavo za Naše jame.

M. R.

Monografija »Galicija«

V občini Žalec praznujejo občinski praznik po krajevnih skupnostih, ki običajno izdajo ob tej priložnosti monografijo kraja. Letošnje praznovanje je bilo v Krajevni skupnosti Galicija, ki leži na severni strani Savinjske doline. Ob tej priložnosti je izšla monografija »Galicija«.

Med drugimi prispevki je v njej objavljen prispevek »Šentjungert«. Pisec opiše lego te gore, ki presega okolico in daje ob pogledu močan vtis.

Šentjungert je že od nekdaj znana romarska in izletniška točka. To nam izpričuje spominska knjiga cerkve sv. Kuni-

gunde, ki stoji na tej gori, iz leta 1882. Pisec sestavka seznanil bralce z vsebino te knjige. Med drugim opozori na to, da je bila Šentjungert priljubljena točka Žalčanov in Celjanov. Med drugimi sta na goro zahajala tudi Fran Roblek, slovenski rodoljub in poslanec v dunajskem parlamentu ob prelomu iz 19. v 20. stoletje, in Fran Kocbek, prvi načelnik in ustanovitelj Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva.

Mimogrede: vse premalo je poznano delovanje Frana Kocbeka v Žalcu, ko je tu učiteljeval. Dejstvo je, da je navezal stike s slovenskimi rodoljubi in da so skupaj zahajali v gore. Na Kamniku sta si na primer z Roblekom preganjala vrtoglavo, zahajal pa je tudi na Mrzlico, ki jo je kasneje opisal, in na Šentjungert. Njegovo delo je pustilo močno sled v Žalcu. Žalčani so na njegovo pobudo postavili kočno na Mrzlici, leta 1919 ustanovili sekcijo Savinjske podružnice SPD, pomagali pri gradnji ceste proti Logarski dolini, organizirali občne zборе SP SPD itd.

Prva knjiga hrani vpise do leta 1937, drugo vpisno knjigo pa je leta 1930 prinesel na Šentjungert Ivan Bovha, znani celjski rodoljub. V enajstih letih stare Jugoslavije so obiskovalci popisali 165 strani, v štirih letih okupacije so bile popisane štiri strani in v trindvajsetih letih nove Jugoslavije 23 strani.

Pisec sestavka poudarja, da so nekateri člani Slovenskega planinskega društva iz Celja 19. VI. 1938 v knjigi izrazili željo, da bi bil na gori žig. Ta želja se jim je izpolnila z ureditvijo Savinjske planinske poti leta 1972. Tedaj je postala Šentjungert znana daleč naokoli kot ena izmed najlepših točk te poti.

Žal pa pot ne vodi po KS Galicija. Pohod po tej krajevni skupnosti je odkril, da so na tem območju izredno lepi kraji, izredno lepi razgledi, ki so več ali manj neznani. Savinjska planinska pot danes životari; če se bo obnovila, bi bilo prav, da bi jo razširili na to območje. To danes omogoča tudi planinska postojanka na gori, ki je v enem letu postala izredno priljubljena.

Poleg sestavka o Šentjungerti je v knjigi še veliko sestavkov, ki odkrivajo zgodovino in življenje v tej krajevni skupnosti. Omenimo, da je v monografiji predstavljena planinska sekcija Galicija. Ustanovljena je bila decembra 1985 in deluje v okviru Planinskega društva Žalec. Takoj po ustanovitvi je začela s pripravami, pozneje pa preurejati zapuščeno mežnarico v planinsko postojanko. Pri obnovi so opravili prek 2000 ur prostovoljnega dela in kočo 16. oktobra 1988 predali namenu. Ta sekcija je leta 1989 prejela bronasti znak OF.

Sploh planinstvo v občini Žalec posvečajo veliko pozornost. Posamezne planince redno pritegnejo k različnim akcijam. Tako so Božo Jordan in še nekateri drugi so-

delovali pri izdelavi turistično-planinske karte občine Žalec, planinci pa tudi sistematično predstavljajo naravne spomenike v občinskem mesečniku Savinjski občan, ki ga v dolini dobi vsaka hiša brezplačno.

Franc Ježovnik

Kristali gorniškega leposlovja

Zdi se skoraj neverjetno, vendar pa ni doslej v Italiji v okviru kakšne založbe obstajala zbirka planinskega leposlovja, kjer bi v rednih presledkih izhajale knjige s to specifično tematiko. V zadnjem obdobju je bilo veliko pobud, s katerimi so skušali založniki zapolniti to vrzel, vendar pa so se vse pobude izjalovile, tako da je redno izhajalo le nekaj naslovov, nato pa je zbirka izginila. Slovenci se lahko v tem okviru prav pohvalimo, ko pa že celo vrsto let obstaja pri mariborski založbi Obzorja zbirka Domače in tuje gore, ki se je izkazala za zelo priljubljeno in dragoceno.

Zato tudi z navdušenjem pozdravljamo novo italijansko pobudo mlade in agilne založbe Vivalda iz Turina, ki že izdaja Alp in ki se je zaklela, da bo tudi v državi, ki ima tako bogato planinsko tradicijo, kot je Italija, stekla pobuda vrste redno izdanih alpinističnih knjig. Naslov zbirke je »I Cristalli« (Kristali). Do sedaj so že izšli prvi trije naslovi, prvo od teh knjig pa so morali v tako kratkem času celo že ponatisniti.

Zakaj so se odločili za naslov zbirke Kristali? »Kristali so majhni, a dragoceni kamni«, pravi glavna urednica zbirke Mirella Tenderini, »torej taki, ki niso neobhodno potrebni, vendar pa bi bil svet brez kristalov — širše metaforično vzeto —, torej brez majhnih, estetsko lepih in dragocenih stvari dosti bolj reven, pustejši in plitvejši. Kar velja za kristale, velja tudi za knjigo. Ni za življenje nujno potrebna, vendar pa je pomembna za njegovo popestritev. Zato smo to zbirko knjig — dragocenih, majhnih stvari, ki niso življenjsko nujne, a bistvene za nas vse, imenovali »I Cristalli dell' Alp«.

Kot je dejala glavna urednica Tenderinjeva, bodo knjige izhajale dvakrat na leto, in sicer po tri naenkrat. Prve so izšle letošnjega maja, naslednje tri bodo novembra. Prve tri knjige so praktično pošle, ker je naklada le po nekaj tisoč izvodov, vendar takoj natisnejo drugo naklado, ko poldejo.

Prva knjiga te zbirke je izbor člankov, sestavkov, študij, razmišljanj ipd. na gorsko tematiko znanega italijanskega pisatelja Dina Buzzatija »Steklene gore«. To je pravi manifest zbirke, kot pravi urednica Mirella Tenderini. »Želimo objavljati take knjige na planinsko tematiko, ki se lahko oprejo na lastne idejne in vsebinske temelje, torej predvsem brez pomoči barvnih fotografij. Argumenti sami morajo biti dovolj učinkoviti. Trenutno obstaja v Italiji

(pa verjetno tudi drugje na svetu) prava idejna praznina v planinskem, pustolovskem in alpinističnem leposlovju. Kar pišejo, je tako prazno, tako plitvo, da se vprašaš, če je ta naš gorski svet res tako mrk in votel, kot ga opevajo, ali pa so votli le avtorji. Ko pa sem se z vso energijo lotila vodenja in urejanja Kristalov, sem spoznala, da to le ni tako, kot se prvi trenutek zdi, temveč je treba bogastvo, ki je latentno in zabrisano, šele izgrebsti, da privre na dan.«

Zbornik Buzzatijevih gorniških sestavkov je idejno natančno tisto, kar namerava zbirka posredovati svojim bralcem s Kristali: goro kot širši pojem v opisovanih in razmišljanjih človeka, ki se ji je popolnoma posvetil in jo vzljubil v njeni celoti, goro kot metaforo življenja, v katerem je naša dolžnost, da se realiziramo v vsej polnosti.

Druga knjiga iz zbirke, »Le mani dure« (Trde roke) Rolfija Marchija, je eden od redkih planinskih oziroma alpinističnih romanov iz italijanske literature. To je drugi vidik zbirke Kristali, ki želi objavljati dela planinskih pisateljev, daljše povesti, romane in vse tisto, kar spada v čisto literaturo. Tretja knjiga pa ima naslov »Samatari«, je delo Alfonsa Vincija in v njej opisuje dve raziskovalni odpravi v Amazonijo. To je hkrati tretji vidik te zbirke — opisovati pustolovščine ne le iz gor, ampak tudi iz drugih predelov Zemlje.

Dušan Jelničič
(Primorski dnevnik)

Brošura o Jakobu Aljažu

Ob stoti obletnici prihoda Jakoba Aljaža na Dovje je Planinsko društvo Dovje-Mojstrana »v znak hvaležnosti za njegov odločilni vpliv na razvoj planinstva na Slovenskem« izdalo brošurico z naslovom »Jakob Aljaž«. Čeprav ima le 16 tekstovnih strani (in posebej dodanih še prav toliko oglasnih, ki pomenijo precejšen delež pri plačilu stroškov natisa), je njen ovitek prav razkošen: na odličnem papirju je na naslovni strani natisnjena reprodukcija oljne slike Jakoba Aljaža, katere izvirnik visi v Aljaževem domu v Vratih in je delo Jake Torkarja, na zadnji strani ovitka pa je barvna fotografija Aljaževega doma v Vratih, delo Jake Čopa. Posebno atraktivna je naslovnica: že zaradi Aljaževega portreta na njej je bilo vredno kupiti to brošuro, v kateri je marsikateri nov podatek (ob številnih skoraj splošno znanih) o triglavskem župniku.

Poleg življenjepisa Jakoba Aljaža, njegovega duhovniškega službovanja, dela okoli Triglava, na področju glasbenega ustvarjanja in poustvarjanja, gospodarskega delovanja in udejstvovanja za »narodno stvar« je v brošuri precej podatkov, pomembnih za slovensko planinsko zgodovino in za

občudovalce Jakoba Aljaža; predvsem so našete vse Aljaževe gradnje na Triglavu in v njegovi okolici in ob njih letnice otvoritve, ki jih je v celoti kar 14, poleg tega pa tudi vse organizacije, katerih častni član je bil (teh pa je devet). Brošura je grafično in ilustrativno popestrjena z nekaterimi dokumentarnimi fotografijami in reprodukcijami slik in risb Gregorja Klančnika, čigar slikarski talent tudi lahko spoznavamo v brošuri.

Kot piše v impresumu, sta besedilo za brošuro prispevala Avgust Delavec in Janez Svolfšak, gradivo je zbral, uredil in prispeval risbe Gregor Klančnik, snopič pa sta uredila F. Logonder in A. Mavsar. Urednik že napoveduje izid obširnejšega dela o Jakobu Aljažu, ki bo izšlo v enakih platnicah kot je brošura, o kateri teče beseda — če bo za vse stroške dovolj denarja. Že sedanja publikacija pa je nadvse koristno branje za šolske otroke, ki pogosto več vedo o marsikaterem tujcu kot o velikih možeh svojega rodu.

M. R.

Rogaška Slatina

Planinska založba je kot 106. edicijo izdala planinsko karto Rogaška Slatina z Bočem in Donačko goro v merilu 1 : 25 000. To je prva taka karta te založbe za predalpski svet. Obsega (63 × 46,5 cm) ozemlje od Stranja do Rogatca na jugu, do Poljčan, Makol (grad Štatenberg) in Jelovice na severu, pa od Boča na zahodu do Donačke gore na vzhodu. Planinski zanimiva sta vrhova Boč in Donačka (Rogaška) gora, ki imata oba na vznožju dom, Boč pa še razgledni stolp na vrhu. Na karti je vrisan del Štajersko-zagorske planinske poti (Rogaška — Mestinje; Pečica — Boč — Gavez — Donačka gora) in Haloške poti na vzhodu, ki se vzpne na Donačko goro, ki pa nista posebej označeni. Označenih je precej razglednih vrhov, nekaj tudi takih, ki niso ob planinskih poteh. Razgledni stolp je tudi na Janini, kamor pelje dobro označena sprehajalna steza od hotelov mimo športnega parka. Tu je tudi smučarska vlečnica; krajša je še na Dreveniški gori pri domu na Boču.

Višinske točke so narisane z malimi črnimi trikotniki, nekatere kote pa s črno piko. Zelene površine so gozdovi, kaj so pa zelene črtice (verjetno vinogradi), legenda ne pove. Vrisanih in na karto zadaj zapisanih je 30 kulturnih in 17 naravnih znamenitosti. Opis širše turistične okolice je v slovenskem, srbohrvaškem, angleškem, italijanskem in nemškem jeziku in je predstavljen s karto s poudarjenimi cestnimi povezavami. Žal na karti niso označene železniške postaje. Sta tudi skici obeh domov, ki se razlikujeta od skic v vodniku s seznamom dostopov, prehodov in vzponov na vrh. Karto je pripravil in izdelal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo.

Pri drugi izdaji bo treba upoštevati pri-pombe in dopolnila, pa morda tudi sklepe z razgovora na seji založniškega odbora (26. 9. 1989) o načinu in pristopu k izdelavi karte, tudi k poenotenju meril. Nujno bo že enkrat spraviti na tekoče računalniški za-pis označenih poti — staro kartoteko poti posodobiti in jo res tekoče spremljati. Tudi za ta del bo potrebno vzgajati markaciste, saj sta na predzadnjem tečaju za marka-ciste Savinjskega MDO bila le dva iz Rogaške. To delo je naporno in odgo-vorno, zanj pa je potrebno tudi kar precej znanja.

B. J.

Bilten IOF

V uredništvo Planinskega vestnika je prišla (ali pa zašla, kdo bi vedel) letošnja druga številka revije »Orienteering World« s pod-naslovom »Orientacijski teki z vsega sveta«, lepo urejena revija na 40 straneh, ki je — kot je zapisano pod naslovom na notranji strani — »mednarodni magazin držav-članic IOF«, nakar so našete vse države, vključno z Jugoslavijo. Založnik je iz Sollentune na Švedskem, urednik iz Schloss Holteja v Zvezni republiki Nemčiji. Revija izhaja štirikrat letno dvojezično, v nemškem in angleškem jeziku.

Osrednja pozornost velja v tej številki svetovnemu prvenstvu v orientacijskem teku, ki je bilo letošnjega avgusta na Švedskem kot trinajsto takšno prvenstvo doslej, in Baltičnemu pokalu v takšnem teku, na katerem so zmagali Estonci. V nadaljevanju so v različnih novinarskih zvrsteh obravnavana najrazličnejša tekmovanja v orientacijskih tekih z vsega sveta od Nizozemske, Švice in Velike Britanije do Nemške demokratične republike, Sovjetske zveze, Kitajske in Združenih držav Amerike. Med drugim je omenjena možnost, da bi na prihodnjih olimpijskih igrah uvedli novo panogo — smučarski orientacijski tek, kar naj bi prispevalo k popestritvi teh športnih tekmovanj. Velika pozornost je v reviji posvečena gozdovom v Zahodni Evropi, iz katerih orientacijske tekače podi marsikdo, med drugim tudi lovci, tekači pa se vseskozi zavzemajo za to, da bi gozdov predvsem ne uničevali s kemijo in naj bi bili dostopni vsakomur, kdor bi se v njih obnašal, kot zahteva etika narave.

Svetovna dediščina v 10 knjigah

S tehnično pomočjo UNESCO je španska založba Incafo (Castello, 59, Madrid) pripravila monumentalno delo v desetih zvezkih velikega formata, ki predstavlja mednarodni javnosti vse kulturne in naravne znamenitosti, vključene v Seznam svetovne dediščine. Osem knjig, kolikor jih je doslej izšlo v španščini (z naslovom El Patri-

monio del Mundo — Svetovna dediščina) v tiskarni Plaza & Janes, Barcelona, je bogato opremljenih z barvnimi fotografijami in dopolnjenih z besedili, ki nudijo zgodovinske, umetnostne in tehnične podatke o vsaki znamenitosti. Incafo in UNESCO sta pripravila ter skupaj izdala tudi vodnik po svetovni dediščini v enem zvezku Guia del Patrimonio Mundial — Vodnik po svetovni dediščini. Knjiga ima več kot 500 strani s številnimi barvnimi fotografijami.

Na voljo je tudi Unescov namizni dnevnik o svetovni dediščini za leto 1989 in 1990 v angleškem, francoskem in španskem jeziku, v katerem je 54 barvnih fotografij znamenitosti in spomenikov s Seznama svetovne dediščine. Stane 64 francoskih frankov ali 10 ameriških dolarjev. Naročiti ga je mogoče pri nacionalnih distributerjih Unescovih izdaj ali pri UNESCO Press, 7, Place de Fontenoy, 75700 Paris, France. Dobiček od prodaje namiznega dnevnika gre v Sklad za svetovno dediščino.

Jakob nad Preddvorom

Ko je nova planinska postojanka planinske sekcije Iskra (v okviru PD Kranj) po skoraj enoletnem nadvse uspešnem obratovanju potrdila svojo upravičenost, je sekcija izdala oziroma založila brošuro na 36 straneh »Jakob nad Preddvorom«, v kateri so skrbno, pa tudi strokovno in informativno nanizane posebnosti, zanimive tako za nedeljske obiskovalce kot za popotnike — transverzale.

V brošuri so zajeti kulturnozgodovinski pogledi s poti iz Preddvora na Jakoba, delo arheologa Andreja Valiča. Ta okoliš pa tudi Jakob so bili namreč usodno povezani od pozne antične dobe, o čemer pričajo tipološko značilne najdbe, v Valvasorjevi Slavi vojvodine Kranjske pa je obravnavana neposredna soseščina.

Nadalje v ediciji Marijan Krišelj opisuje tamkajšnjo etnografsko značilnost — »snarjenje«, spravilo sena z gore Zaplate (enako so spravljali seno tudi na bližnji Potoški gori).

Enostavno, razumljivo in praktično uporabno je pisanje o prehodih od Jakoba do Kališča, opis gorstva, flore in favne.

Pohvaliti je treba pobudo za izdajo brošure, v kateri ima vsak sestavek povzetek v angleškem jeziku, kar je dodatna kakovost tega dela. Gre za gradivo, s katerim se polagoma kompletira kronologija s tega območja, nemara pa je to tudi podlaga za prihodnja literarna dela.

Brošura je natisnjena v 4000 izvodih, oktobra letos pa je bila cena 80 000 dinarjev. Kupiti ali naročiti jo je mogoče v pisarni PD Kranj, v planinskih postojankah PD Kranj in v bolj založenih knjigarnah.

Franc Ekar

društvene novice

† Prof. Janko Orožen

V torek, 3. dne vinotoka, se je Celje in z njim širša slovenska kulturna javnost poslovila od gimnazijskega profesorja Janka Orožna. K večnemu počitku je legel doyen slovenskih zgodovinarjev.

Izpod njegovega izjemno plodovitega peresa niso prišli le številni srednješolski učbeniki za pouk narodove zgodovine in zemljepisa; opisoval in ohranil je zgodovinskemu spominu kulturno, politično in gospodarsko življenje ter delo in boje našega človeka zlasti v pokrajini med Savinjo, Sotlo in Savo. Orožnova opisovanja narode in njenih lepote prevevajo — kakor vse njegovo pedagoško in znanstveno delo — klena narodno zavedna čustva.

Svoje iskateljsko pero je prof. Orožen med drugim zastavil tudi za kroniko slovenskega planinstva v območju Savinjskih planin in njihovega predgorja. S to kroniko — v najzlahnejšem pomenu te besede — se je profesor Orožen za trajno zapisal med prvovrstne pričevalce razvoja Savinjske podružnice SPD oz. celjskega planinskega društva kot njenega dediča. Omenimo le nekaj najbolj odmevnih takšnih Orožnovih spisov: Kratka zgodovina Savinjske podružnice SPD (PV 1940/10), Nekaj pregleda o preteklosti Savinjske doline (Turistični vestnik 1961/8) oz. Preteklost Savinjske doline od davnih do današnjih dni (Savinjski zbornik 1965), Predvojni in povojni razvoj PD Celje (Zgodovina Celja in okolice II. in III. knjiga) — ob številnih drugih zapisih, nanašajočih se na naš domači planinski svet. Tako tudi sodobni zgodovinarji slovenskega planinstva ne bodo smeli spregledati odkritij in spoznanj profesorja Janka Orožna.

Naj ob spominu na pedagoško in znanstveno ustvarjalnost prof. Janka Orožna sklenemo z njegovimi besedami, kakor je on sklenil svojo študijo Gradovi in graščine ob Savinji, Sotli in Savi (1936): »Veliko smo videli in konec je poti.«

Gustav Grobelnik

Tabor pri Krnskih jezerih

Planinsko društvo nealkoholikov in nekadičev Dolga pot je imelo svoj 6. planinski tabor v Domu pri Krnskih jezerih, in sicer od 27. do 30. avgusta letos.

Tabora se je udeležilo 76 članov, med njimi 25 otrok.

Prišli smo z vseh koncev Slovenije, eni prek Komne in Bogatina, drugi pa iz Lepene, od koder je bila pot sicer krajša za hojo, a precej daljša za vožnjo.

Na pot smo se podali po nevihtni noči, Bohinjski kot pa se je kopal v soncu in

nam dokazoval, da se zaradi dežja ne splača ostati doma.

Ze prvi večer smo zbrani v jedilnici doma poslušali del predavanj, ki so jih pripravili sami člani, in sicer o geologiji Alp ter o Krnskem pogorju v literaturi. Za večino so bila to manj znana področja, zato smo poslušali z zanimanjem, le otroci so se počasi pobirali spat.

Jutro nas je pričakalo z dežjem, vendar zaradi tega nismo spreminjali načrtov. Odpravili smo se na osvojitve bližnje Velike Babe, druga skupina pa je odšla proti Krnu, kjer so doživeli pravi vihar z vetrom in snegom, ki je onemogočil razgled, ki je prav s Krna edinstven. Zato pa so bili z njim poplačani vsi, ki so se na vrh podali popoldne in se je videlo daleč naokoli.

Sama sem se odpravila na greben med Lemežem in Debeljakom, občudovala prepadne stene obeh gora, dolino Lepene pod seboj in razgled na ostre italijanske vrhove, ki jih nisem poznala. Večer je bil spet namenjen predavanjem, tokrat o alpskem rastlinskem in živalskem svetu ter o 1. svetovni vojni, ki je prav tu pokazala svoj najbolj grozljiv in krvav obraz. Pripoved je živo in doživeto podala domačinka teh krajev, kot jo je slišala iz ust staršev in brala v Mesesnelovi knjigi. Zamislili smo se nad našo krvavo in skoraj pozabljeno zgodovino, ki je dala toliko nepotrebnih žrtev in nesmiselnih bojov. Zadnji dan smo se poslovili od prijetnega okolja in se večinoma vračali po isti poti, le nekateri so si podaljšali pot še za skok do Triglava ali drugam.

Mene je pot vodila prek Bogatinskega sedla do Koče pri sedmerih jezerih, na Planino pri Jezeru in Vogar do Bohinja. Dan je minil v znamenju jezer, teh biserov narave, ki s svojo čarobno lepoto razveseljuje srca in oči nas popotnikov.

Milena Peče

Tabor PD Bohor

Letos smo imeli planinci PD Bohor iz Senovega že svoj 18. planinski tabor, ki smo ga tokrat postavili v lepepi Logarski dolini pod vršaci Savinjskih Alp. Od 15. do 22. julija je taborila prva skupina 51 planincev, od 22. do 30. julija pa druga skupina z 31 planinci. Bili smo kar pisana družčina, saj najmlajši planinec, ki je bil na taboru, še ni hodil v šolo, najstarejši pa so bili dijaki srednjih šol. V tabornem vodstvu je bilo deset mladinskih vodnikov in mentorjev, medicinska sestra in kuharica. Vodja tabora je bil Hinko Uršič, ki je bil hkrati tudi ekonom.

Opravili smo kar nekaj tur: na Okrešelj, Kamniško sedlo, Planjavo, Ojstrico, Grofičko, Klemenčo jamo, Savinjsko sedlo in Olševo. Imeli smo ure planinske šole, svoje znanje smo pokazali na orientacijskem po-

hodu, ob večerih smo gledali diapozitive vodnikov, ki so planinarili po naših in tujih gorah, pa tudi taborne ognje smo imeli.

Zadnji dan tabora smo opravili anonimno anke to, kaj nam je bilo na taboru všeč in kaj ne. Všeč nam je bilo spanje v šotorih, prva kuharica in odlična hrana, pozno spanje, taborni ognji, seznanjanje z novimi prijatelji, dobri vodniki, petje ob tabornem ognju, dobre knjige v knjižnici, zanimive ture in spoznavanje Savinjskih Alp, za slabo pa smo smatrali zgodnje vstajanje, sprehajanje miši po taboru, dviganje in spuščanje zastave, predolgo pot do stranišča, pospravljanje šotorov in morda še kaj.

Tudi po tej poti se udeleženci in organizatorji tabora zahvaljujejo delovnim in družbenopolitičnim organizacijam občine Krško, ki so pomagali, da smo preživeli čudovite dneve v Logarski dolini.

Sodelovanje dolskih in čeških planincev

»Saj to je biser Zasavja!« je menil o Dolu popotnik, ki je videl že precej sveta. Dol pri Hrastniku leži namreč v prijetni kotlini; v kakšni sosednji deželi z razvitim turizmom bi bila vas gotovo množično obiskana izhodiščna točka za nezahtevne pohode v okoliške hribe — na Kal, Mrzlico, Gore, Kopitnik, Kum...

Zaenkrat tja še ni mnogo obiskov, množično pa je članstvo planinskega društva v tem kraju: od dva tisoč prebivalcev je kar polovica planincev.

Predstavila bom le eno njihovo dejavnost — povezavo s češkimi planinci. Kot vemo,

je povezanost čeških planincev s Slovenijo tradicionalna, saj je bilo prvo češko planinsko društvo ustanovljeno leta 1893 v Ljubljani; šele 1897. leta so ustanovili podružnico na Češkem.

Tudi danes imamo med Čehi mnogo ljubiteljev naših gora. Srečamo jih predvsem v Julijcih in Kamniških Alpah. In kako so se znašli na Dolu, mimo katerega vodijo poti Zasavske transverzale?

Največ zaslug za to ima inženir Ladislav Jirasko, ki že več kot dvajset let obiskuje jugoslovanske gore, tudi po dvakrat letno. Povsod ima prijatelje — v vseh republikah, do Makedonije. Ker je občutil pomanjkanje vodnikov po nekaterih delih Jugoslavije, se je kar sam lotil dela in leta 1983 izdal knjižico *Jugoslávské hory*, ki je doživela že večkratni ponatis in nagrado za najboljši vodnik po tujih gorah. Pri Planinski zvezi Slovenije bi jo radi prevedli, saj bi zaradi preglednosti in razumljivosti marsikomu koristila. Tekst dopolnjujejo fotografije in zemljevidi.

Pred tremi leti je Ladislav dal pobudo za izmenjavo obiskov planincev obeh držav. Povezal se je z Dragom Kozoletom, dušo dolskih planincev. Tako je 1987. leta preživela v Češkem Raju skupina planincev z Dola in Radeč deset dni, planinci Sevnice in Trzina pa so organizirali pohodni tabor v Visokih Tatrah.

Obisk so vrnili lani, ko je prišla v Gore nad Dolom skupina planincev PD Slovan iz Lyse nad Labo. Ob krajevnem prazniku Dola so jih spoznali še drugi krajanji, ko so se ob znanem češkem pivu, ki so ga

Take so gore tam, od koder prihajajo v Zasavje češki planinci

pripeljali kar v sodu, spletale čvrste vezi. Letos avgusta so bili na Češkem Dolani in Radečani, drugo leto pričakujemo Čehe. Vsako društvo pride torej na vrsto v dveh letnem obdobju. Pripravljajo tudi listino pobratenja.

Med tem časom — natančneje 20. novembra 1988 — so na Planinski zvezi Slovenije podpisali protokol o brezdevisni izmenjavi planincev, kar je bil dogovor s Svazom Turistiki ČSTV. Dokument vsebuje poleg izmenjav planincev še izmenjavo vrhunskih planinskih akcij, skupno udeležbo na strokovnih seminarjih, izmenjavo izkušenj, dokumentacije... Povabljeni poravnajo potne in prevozne stroške, gostitelj pa stroške bivanja in žepnino, ki znaša tretjino osebnega dohodka. Ta način je obvezujoč za obe strani in pomeni tudi za nas cenejši dopust.

Posebna vrsta stikov bodo potovanja, pri katerih posamezne skupine same poravnajo vse stroške, skupina v drugi deželi pa bo le pomagala pri organizaciji potovanj v svoji deželi.

Podobne povezave z drugimi društvi pripravljajo v letu 1990 tudi PD Fecro Goranje, Bohor Sevnica in Onger Trzin.

Podrobnejše informacije daje komisija za mednarodne odnose pri Planinski zvezi Slovenije.

Fančič Moljk

Srečanje pobratenih ptt društev

V Jugoslaviji je že približno 20 planinskih društev ptt, ki dokaj dobro sodelujejo med seboj in prirejajo skupna srečanja, nekatera pa vzdržujejo še posebno tesne in prijateljske vezi in so podpisala posebne listine o pobratenuju. Planinsko društvo PTT Maribor je že pred petnajstimi leti podpisalo takšno listino s PD PTT Tuzla, nekaj let pozneje pa s PD PTT Novi Sad in Skopje. Že več let se planinci teh štirih planinskih društev sredi maja srečujejo na dvodnevni sestankih v različnih predelih držav, pripravijo skupen izlet ter se pogovorijo o nadaljnjih sodelovanjih.

Organizator lanskega srečanja je bilo mariborsko ptt društvo, letos pa ga je pripravilo PD PTT Novi Sad. To je bilo že 14. srečanje pobratenih planincev PTT, ki je bilo od 26. do 28. maja na Fruški gori, komaj 539 metrov visoko, vendar v izrednem okolju in vzdušju. Srečanje se je začelo na Iriškem vencu, od koder je skupina več kot 50 planincev najprej obiskala samostana Ravanico in Hopovo iz 16. stoletja, nato pa odšla na šesturno turo (ki je bila bolj sprehod) po vzhodnem delu Fruške gore, ki je bila podobna hoji po Pohorju, ter tam med drugim obiskala Stražilovo in samostan Grgeteg iz 15. stoletja, večer pa preživela v letovišču Čortanovski gozd ob pesmi, pogovorih in donavskih specialitetah. Dan pozneje so

obiskali še samostan Krušedol iz 16. stoletja, srečanje pa končali v počitniškem objektu PTT Novi Sad na Brankovcu sredi Fruške gore. Tam so se dogovorili, da se bodo prihodnje leto sestali nekje v Makedoniji, kajti organizatorji srečanja bodo tedaj planinci PTT iz Skopja.

(ptt novice)

Tržačani v Dolomitih

Muhasto vreme je precej nagajalo štiriindvajsetim planincem Slovenskega planinskega društva Trst, ki so se konec avgusta podali na enotedensko turo v Dolomite Brente in na Presanello. Ta čas so obiskali kočo Velesinello pri Madonni di Campiglio, kočo Tucket, Bocchetto centrale pod Cimo Brenta, kočo Tosa, kočo Agostini, zavarovano pot Castiglioni, na kateri so same železne lestve, ki navpično pripeljejo na prelaz Due Denti, kočo 12 Apostoli, dolino Agola, slapove reke Brenete, pet jezer nad Madonno di Campiglio, prelaz Tonale, kočo Danza in kot vrhunec te ture goro Presanella, ki je visoka 3556 metrov. Na vrh se je povzpelo 12 udeležencev izleta.

Pohod PD Tabor

Planinsko društvo Tabor organizira že več let zapored ob krajevnem prazniku planinski pohod na Krvavico in k njihovi Zajčevi koči. Pohod je bil 6. avgusta letos izpred pošte v Taboru. Kolona je krenila čez Loke, Ojstrico in naravno okno na vrh Krvavice. Spustili so se na Šijo in dalje do Zajčeve kočice. Tu je vsak udeleženec dobil za spomin eno izmed različnih fotografij kočice. Med zanimivimi je bil posnetek okna, v katerem je čebelji roj pripravil svoje domovanje. Skozi izrezano odprtino polknice se je roj naselil med njo in okno. Kar lepo satje so napravile te marljive delavke! Povratek je bil po Tesen grabnu.

Pohoda se je udeležilo 29 planincev, največ iz domačega PD, nekaj iz PD PTT Celje, Polzele in Šempetra. Srečanje je potekalo v pristrčnem planinskem vzdušju, k čemur je prispevalo vreme in okolica. Morda bi bila udeležba še večja, če bi bilo za to več propagande.

B. J.

Filatelisti, to je nekaj za vas!

V nadaljevanju svoje bogate založniške dejavnosti je Filatelistično društvo »Medjmurje« iz Čakovca izdalo v sodelovanju s Planinskim društvom »Železna gora« iz Čakovca priložnostno ovojnico in priložnostni poštni žig, ki je bil v uporabi 25. junija letos na pošti 42300 Čakovec ob 65-letnici Planinskega društva Železna gora

in v spomin na II. planinski vikend v Medjimurju.

Ob 65. obletnici PD Železna gora iz Čakovca načrtujejo, da bo 9. decembra letos v uporabi priložnostni poštni žig in priložnostna ovojnica ob obletnici društva in v spomin na prvo filatelistično razstavo na temo »Planinstvo na znamkah«, ki jo bo pripravil znani planinec in zbiralec znamk Ljudevit Stanič iz Zagreba in ki bo od 1. do 10. decembra letos v Čakovcu.

Za 10. december letos, ko bo v Čakovcu 130. posvetovanje na Žagorski planinski poti, imajo prav tako v načrtu priložnostni poštni žig in ovojnico.

Ker je pri nas veliko zbiralcev priložnostnih poštних ovojnic in žigov na temo planinstva, je za zbiralce organizirana pomoč: zbiralci naj pošljejo v posebnem ovoju ali kuverti ovojnice ali kartice z nalepljenimi znamkami, ki jih bodo omenjenega dne v Čakovcu žigosali in jih odposlali na naslove naslovnikov.

Kogar to zanima, naj piše Planinskemu društvu Železna gora, p. p. 76, 42300 Čakovec.

Dario Stella

Obiskovalci Čičarije

Na Brajkovem vrhu (1092 m) na Čičariji v Istri, kjer so 4. junija letos odprli planinsko kočjo PD »Glas Istre« na Istrski planinski poti »Labinske republike« Slavnik — Učka, so v minulih treh letih registrirali več kot 1200 obiskovalcev iz številnih predelov naše države in iz tujine. Ko smo pregledovali pisno knjigo, ki je v kovinski skrinjici z žigom na vrhu, smo ugotovili naslednje: Največ obiskovalcev je bilo iz Pulja, z Reke, iz Umaga, Kopra in Zagreba, nato pa iz Slovenije, Srbije, Vojvodine, Kosova, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Makedonije in Hrvaške. Med obiskovalci iz tujine je največ Italijanov iz Trsta in nato iz Milana, ki jih je bilo na vrhu 136. Sledijo jim popotniki iz Nizozemske, Zahodne Nemčije, Avstralije, Francije in Sovjetske zveze (Moskve). Po vsem sodeč so bili Moskovčani gotovo mornarji, ki so prišli iz Kopra ali z Reke. Člani PD »Planik« iz Umaga so 11. oktobra 1987 zasadili 15 borov severovzhodno od hudournika, ki naj bi spominjali na njihov prihod na Brajkov vrh.

Ker je zdaj tam odprta planinska kočja, ker so tam lepe poti in makadamska cesta, pričakujejo večji obisk v ta del Čičarije. Pričakovanja so še toliko bolj upravičena, ker je tam v neposredni bližini vas Brgradac s spominskim domom, do katelega pripelje asfaltirana cesta iz Lupoglava oziroma Lanišča, kar je le štiri kilometre daleč. Iz Brgradca do Korit in Brajkovega vrha je potrebno 45 minut voja, s ceste Račja vas — Veprinac z odcepom skozi Oglarije pa nekaj manj kot eno uro.

Razgledi so po notranjosti Istre, na Županj vrh, Planik in Učko, medtem ko se z vrha vidi celotna Istra, Gorski Kotar, Snežnik in Snježnik ter celo vse do Alp in po delu Italije.

Josip Sakoman

Oglas

K bralcem Planinskega vestnika se obračam z dvema željama.

Rad bi kupil ali presnel na video-kaseto alpinistična filma. First Ascent — »Prvi vzpon« je bil na TV Ljubljana že pred leti, opisuje pa prvi prosti ženski vzpon smeri Goli raz v Ameriki. Drugi, Via magico est, je italijanski in je bil prav pred kratkim na koprskem TV sporedu. To je v bistvu reportaža italijanskega vzpona v Patagoniji (Stolpi Paine).

Zanimajo me tudi vsi letniki Planinskega vestnika pred letom 1926, vsi letniki tridesetih let razen letnika 1935, 37 in 39, še posebej pa novejša letnika 1984 in 1985. Rad bi našel tudi vse Bibliografije Planinskega vestnika, ki so včasih izhajala vsakih deset let v samostojni izdaji.

Bralca, ki bi mi želel proti odškodnini odstopiti navedeno gradivo, prosim, če mi piše na naslov: Edo Kozorog, Šavlijeva 6, 65220 Tolmin, ali pokliče po telefonu (065) 81 320.

Sladka smetana

Čeprav smo še majhni, smo šli na dvodnevno turo na Bohor. To res ni daleč, vendar je bilo zanimivo, saj smo v koči prespali.

Na pot smo se odpravili v petek po pouku. Ker je bilo toplo, smo kar precejkrat počivali. V koči nas je sprejela prijazna oskrbnica Katica. Zvečer smo zakurili taborni ogenj in gledali diapozitive z naših planin, ki nam jih je pokazal vodnik Hinko Uršič. Za večerjo smo se najedli palačink. Še nekaj igrice — in morali smo spat. Vendar smo bili tako razigrani, da so vodniki zaspali prej kot mi.

Zbudili so nas sončni žarki in še pred sedmo uro smo bili pred kočjo. Pogled v dolino je bil neverjeten: veliko morje megle. Miran se je oglašil: »Stepena smetana, skočimo vanjo!« Škoda, da ni bila res.

Še obilen zajtrk, zahvala oskrbnici — in že smo na poti v dolino, tokrat po daljši poti. Mimo partizanske bolnišnice in Lošč smo prišli v Srebotno. Oh, ta presneta cesta! Pobrala nam je še zadnje moči.

Na Senovem pa smo na utrujenost pozabili. Ostali so le lepi spomini na prijetno jesensko turo.

Planincem pa še vabilo: »Pridite na Bohor na sladko smetano!«

Planinci 2. in 3. razredov
OŠ XIV. divizije Senovo

SLOVENSKE ŽELEZARNE

ŽELEZARNA RAVNE

n. sol. o.

RAVNE NA KOROŠKEM

NAŠI PROIZVODI:

- TOPLO VALJANI PROFILI
- ODKOVKI
- JEKLENI ULITKI
- HLADNO PREOBLIKOVANO PALIČASTO JEKLO
- GRELNA ŽICA
- STROJI ZA MEHANSKO PREOBLIKOVANJE
- SESTAVNI DELI STROJEV IN NAPRAV
- LISTNATE VZMETI
- PILGER VALJI IN TRNI
- VALJI ZA HLADNO VALJANJE
- STROJI IN ORODJA NA PNEVMATIČNI IN HIDRAVLIČNI POGON
- INDUSTRIJSKI NOŽI
- ORODJA IZ BRZOREZNIH IN DRUGIH JEKEL
- KOLESNE DVOJICE
- NERJAVNE ARMATURE
- ORODNE PLOŠČE ZA PLASTIKO IN TLAČNO LITJE
- JEKLENE KONSTRUKCIJE IN ZVARJENCI
- REGALNA SKLADIŠČA
- STATIK NOSILCI
- PILE IN RAŠPE

Vse za:

- alpinizem
- prosto plezanje
- planinarjenje
- jamarstvo
- trekking
- turno smučanje

Borgo Grotta Gigante,
5/A Sgonico (Trieste)
tel. (049) 327 277,
informacije Silvo Karo
tel. (061) 713 995

Papi Sport je bogato založena trgovina s športno opremo. Ugodne cene in velika izbira!

V mesecu novembru, decembru in januarju vam bo pri izbiri svetoval naš znani alpinist Silvo Karo.

